Poštarina plaćena u gotovu.

NOVA REVIJA
VJERI I NAUCI

NOUVELLE REVUE

de vie religieuse et intellectuelle

Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj

Uređuje Dr. fra Božo Vucić

Izlazi 6 puta na godinu. Cijena D 60. Za đake D 30. Za inozemstvo D 75. Uprava: Franjevački samostan Makarska. Nova Revija parait six fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougoslavie sont aussi en français ou en latin. Prix d'abonnement: Yougoslavie, 60 Etranger, 75. Rédaction et administration: Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 6 Makarska 1937 God. XVI

SADRŽAJ:

Str.

Dr fra Božo Vucić: *Odkuda razočaranje među francuskim radništvom* — La désillusion des ouvriers en France . . . . . 393—401

Fra Ante Cikojević: *Prigodom kritike dra Hermana »Kan. Prava Kat. Crkve« od Dra fra Ante Crnice* — Autour de la critique du docteur Herman sur le Droit canon du P. A. Crnica, O. F. M. . . . . 402—420

Bajić O. Leonard: *Osvrt na pravoslavnu opoziciju protiv konkordata* . . . . . 421—432

Kulturni pogledi: Trideset godišnjica osnovanja pučke blagajne u Makarskoj. — Portret biskupa fra Matije Brnjakovića. — Zagrebački Socijalni Tjedan u svijetlu francuske demografske statistike. — Naši marksistički pisci i katolički socijalni zahtjevi i zakonski predlozi pred blizu 100 godina. — Socijalna pravda profesora sociologije D. Tomašića. — Katolički i socijalni rad u 1936 god. — Socijalni položaj radnika u nacionalnoj Španjolskoj. — Socijalni katolički zahtjevi u USA. — Budućnost katolicizma u USA gledana sa socijalnog i privrednog stanovišta. — Nesuvislosti iz zagrebačkog »Književnika«. — Spajanje nespojivih elemenata: savjesti, istine i Emila Zole u zagrebačkom »Književniku«. — Katolički liječnici na djelu. — Vrijednost čovječje osobe daje svu veličinu i ozbiljnost liječničkom pozivu. — Prota Jakšić, dr. A. Vidak i vjera kao privatna stvar. — 50 godišnjica velikog skladatelja Franje Liszta. — Maks Plank o prirodnim znanostima i vjeri. — Dva najveća prijatelja: vjera i znanost. — Pedagoška vrijednost poznavanja prirode. — Priroda vodi Bogu. . . . . 433—455

Književni pregled: . . . . . 456—467

Uredništvo je primilo 468

Vjesnik . . . . . 469—471

Chronique religieuse en Yougoslavie 472

NOVA REVIJA

God. XVI Makarska 1937 Broj 6

Dr fra Božo Vucić:

Odkuda razočaranje među francuskim radništvom

RÉSUMÉ. — La désillusion des ouvriers ne France. — Les promesses que faisaient les auteurs de la révolution russe étaient grandes, la réalisation nulle. — Le même arrive aux ouvriers français. Ceux-ci perdent la confiance en leurs chefs qui leur promettaient de grands salaires et ne savaient pas empêcher la hausse du coût de la vie qui dévore tout le salaire. Il s' ensuit que par la hausse du salaire ils ne sont nullement favorisés. L' eclatement des bombes au siège social des organisations patronales et la manière dont »Le Peuple« se comportait en ce cas les a exaspéré encore plus. — Les patrons, jusqu' à présent sans organisation, maintenant organisés sont moins accessibles á la conciliation. — En d' autres cas les chefs ouvriers se sont mis en accord avec le gouvernement contre les intentions des masses ouvrières. — Enfin la grande cause de la désillusion sont les fameuses révélations de l' idéologue ouvrier André Gide sur la situations en Russie. — Tout cela ensemble a causé la grande désullusion mécontentement et lassitude des ouvriers en France.

Ruska revolucija nastala je u znaku krilatice: radnici moraju doći do svojih prava, pri diobi dohodaka i plodova rada ne smije biti viših i nižih, svak će jednako raditi i svak će je jednako primati. Ova je krilatica teorijski vrijedila za vrijeme one kratke periode, dok je srušen stari režim i zaveden novi. A netom je mjesto cara i carizma i ondašnjega gospodarskoga sistema nastupio Lenin i komunizam i komunističko gospodarenje svršila je u praktičnomu životu i vrijednost prvotne krilatice, dok pomalo nije završila i u teoriji. Novi ruski gospodari ne samo da nikada nisu zaveli jednaku diobu dobara i dohodaka i plodova rada, već

nisu nikada ni pokušali da to učine. Rusija je promijenila gospodara, ali nije gospodarenje. Mjesto prijašnjih kapitalista, kojima su se i niži mogli i zakonito i stvarno bar nekako oprijeti, došao je novi strahoviti kapitalista: država; a njoj ne samo da se nisu mogli i ne mogu oprijeti, već ona ih je proždrla i proždire kao moloh, proglasila se je njihovim božanstvom komu se moraju bezuvjetno klanjati. Uz državu, a pod njezinom visokom zaštitom, porodili su se novi kapitalisti, koji su znali nagomilati mnoge milijune, nastali su razni viši i niži državni funkcioneri koji su sebi otkrojili masne plaće, a radnik je ostao što je i bio, pače i daleko jadniji u ekonomskom, socijalnom, političkom i moralnom pogledu. O tomu jasno govore dnevne trzavice koje se tamo odigravaju.

Francuska je u mnogo čemu stala slijediti Rusiju. Nije čudo onda da su se i francuski radnici stali pomalo razočaravati, kao što su se razočarali ruski radnici. Razlozi razočaranja francuskih radnika djelomično su nastali iz francuskih prilika, a djelomično su nastali radi neuspjelog pokreta u Rusiji.

Poskupljivanje životnih namirnica i demagogija vođa

Prvi simptomi a i prvi razlog, da se je počeo omalo-duševljavati francuski radnik i gubiti povjerenje u svoje vođe jest u poskupljivanju životnih namirnica. Ovaj proces je u više navrata iznenađivao i uznemirivao francusku javnost već za Blumove vlade, a nastavlja se i danas. Radnicima je uspjelo da neprestanim štrajkovima u zadnjim godinama dobiju povišene plaće, a nijesu računali da će u istomu omjeru sa povisivanjem plaća, skakati cijena raznih proizvoda koje će kupovati. A to se je dogodilo. I oni su ostali na istome. Životni standard time se nije nimalo poboljšao kako se oni sami sada tuže. Što još više razočarava francusko javno mišljenje, osobito radništvo, jest bezobzirna demagogija vođa radničkih stranaka i udruženja. Radnici nisu uvijek ni mogli ni znali predvidjeti skakanje cijena svim živežnim namirnicama. No zato to su morali predvidjeti vođe. Ali njima je bilo jedino do

nekoga, makar i časovitoga, uspjeha i zaslijepljenja masa; a kad mase vide da su prevarene i zavedene, onda će tražiti druge smicalice i opravdanja. Pošto se obećanja raznih vođa nikako ne ispunjavaju, ovi vide u demagogiji t. j. u dalnjemu zavaravaju jedino sredstvo preko kojega se nadaju još nekako držati radničke mase na okupu. A baš stoga jer se oni demagogijom dnevno služe, to upada u oči i onima koji su dosada bili najbolje raspoloženi. Govoreći o tome *Le Petit Journal* (5 septembre 1937) ovako govori: *»Među radništvom se je stalo u mnogočemu širiti opravdano nezadovoljstvo: dizanje životnih namirnica opet ih tišti; duboko i iskreno nezadovoljstvo zahvaća najbolje i najiskrenije borce, koje je prevarila demagogija Pučke fronte. Komunistička stranka krije svoj neuspjeh za bezobzirnu propagandu, buneći neprestano radničke mase proti »borbenim poslodavcima koji hoće da sabotiraju socijalne zakone . . .«*

Vođe radničkih stranaka i organizacija uviđali su da je njihov rad imao završiti kako završuje svaka demagoška akcija: razočaranjem. Radnici videći da od svega povisivanja plaće nema koristi, dižu se proti samim vođama. No ovi, kao i uvijek snalaze se i u ovoj situaciji: treba baciti drugu krilaticu, treba mase zabaviti nečim drugim, treba im svratiti pozornost na drugo, treba razdražiti masu na osvetu, a to sve zato da masa ne bi prepoznala prave krivce i uzročnike teške situacije: same svoje demagoge. O tom pitanju (t. j. da masa ne bi raspoznala krivnju demagoga) piše *La Journée Industrielle* (5 sept. 1937, p. 1): »Ovog puta žrtve koje bi bile preveć znatiželjne mogle bi otkriti varku koju su skrivili šefovi demagozi. Da se izbjegne to, šta ima bolje nego jedan jaki »osvetnički pokret« koji će još jedanput zamiješati karte i tako još jedanput spriječiti da se ne iznađe ko je odgovoran?.«

Afera s bombama u sjedištim poslodavaca

A i bombe, koje su nedavno odjeknule u dvama sjedištima poslodavaca u Parizu, nisu bez značenja za raspoloženje radništva, a još više za raspoznavanje teškog položaja u koji su zapali demagoški radnički vođe. Bombe su od-

jeknule i učinile svoju, a *Le Peuple* (12 sept.) požurio se je brže bolje da razglasi da su sami poslodavci podmetnuli bombe da onda svu krivnju bace na radnike i izazovu ogorčenje. A u stvari ovo je bio samo odraz u kako teškom položaju su se nalazili sami demagoški šefovi u radničkim sindikatima koji su dobro opažali da su im mase od nekoliko vremena neraspoložene i da se pomalo uvlači nepovjerenje. Tu je onda trebalo mase malo pogladiti, pa makar i onako kako je to na sav mah učinio *Le peuple*, i pod cijenu kasnijega povlačenja i opozivanja, kao što je to morao učiniti *Le Peuple* i učinio je dne 14. IX. (str. 1).

Zamorenost s neuspjelih štrajkova

Nezadovoljstvo i upravo zamorenost radnih francuskih masa radi neprestanog, a na kraju beskorisnog demagoškog spletkarenja zapaža se i u drugim slučajevima. I pozivanje na štrajkove više ne uspijeva kao prije. Danas se čuju javni protesti kada kolovođe pozivaju radništvo na štrajkove, bilo to po tvornicama, bilo inače na kakvim radničkim i pučkim sastancima. A događa se i to da brojne skupine radnika, nezadovoljnih demagoškim rovarenjem, traže od vlade da istjera štrajkaše iz tvornica da bi mogli raditi oni koji hoće (Isp. *Le Figaro*, 14. IX.). Drugi su bili nezadovoljni sa 40 satnim tjednim radom, pa su sami zaveli duži rad. (Isp. *La République*, 22. VIII.). A i komunisti koji bi htjeli da se svagdje zavuku izazvali su veliku reakciju kod umjerenijih masa, koje se sada brane od komunista i ne dozvoljavaju da im se ovi nameću bilo gdje ni bilo u čemu.

Ista zamorenost, kao kod radnih masa, sve to više izbija i u francuskom javnom mišljenju. Svi štrajkovi i uzbune zadnjih godina doveli su do velikih šteta ne samo radnike nego i svu francusku privredu i opće ekonomsko stanje. Životne potrebštine bilo koje vrste poskočile su, a to sve u vezi sa radničkim nemirima u zadnjim godinama. Javnost je stoga uznemirena i ne gleda rado nemire i štrajkove kojih se je dosta nagledala. Šefovi znadu ovo pa mjestimice moraju i zauzdavati one radničke skupine ko-

jim još nije dosta uznemirivanja i uzbune, moraju ih pozivati da budu razboriti i hladni. A moraju, da bi nekako umirili javnost, više puta požaliti nerede i brutalnosti koje se događaju. A ima i slučajeva gdje uopće neće da štrajkuju, iako je s više strane bilo odlučeno da se štrajkuje. Predviđali su da bi ih osudilo sve javno mišljenje radi dotičnoga štrajkovanja. A ima i slučajeva da svi radnički listovi mukom muče o jednom ili drugom štrajku ili nesuglasici između radnika i poslodavaca, opet s istoga razloga, jer javnost nikako rado ne gleda sva ova uznemirivanja. (Isp. *La Republique*, 16. VII.).

Omaloduševljenje radi udruženja poslodavaca

Drugi važni uzrok omaloduševljenja kod radnika jest činjenica da su se sada poslodavci ujedinili, organizirali, i radnici uviđaju da je to s njihovih neprestanih novih traženja i štrajkova. Sada uviđaju da bi bili bolje učinili da su bili umjereniji, da su štrajkovali kada je to zbilja trebalo, a ne kada se je prohtjelo nesavjesnim demagozima. Prije, kada je trebalo rješavati kakav spor između radnika i poslodavaca, rješavali su ga radnici samo s poslodavcem u koga su radili. A sada, u sličnom sporu, imaju pred sobom organizaciju svih poslodavaca, pripadali oni kojoj mu drago struci. Zato sporazumijevanje ide malo teže, jer poslodavci neće da popuštaju tako lako kako su popuštali prije. Radnička udruženja vide sada netaktičnost svojih demagoških šefova, i žao im je što je došlo do toga, a samo na njihovu štetu. (Isp. *Le Peuple*, 14. VIII.).

Solidarnost radničkih vođa i vlade

Ali onaj dio radnika koji nije nikako bio sklon popuštanju još više se je iznenadio kada je zapazio da i sami njihovi vođe, zapravo demagozi, zastupaju razna stanovišta poslodavaca. To je usplahirilo jedan dio radnika i uzdrmalo i ono malo snage što je još bilo preostalo. Slaganje radničkih vođa preko vlade sa poslodavcima pokazalo se je, na veliko iznenađenje radnika, u pitanju 40 satnog sedmičnog rada. Poslodavci, a i vlada, bili su uvjereni da je

za današnje prilike premalo, ako se sedmično radi samo 40 sati, pa su tražili da se rad opet produži. Blum i Jouhaux složili su se sa Chautemps-om i Bonnet-om koji su na vladi, a ovi opet sa poslodavcima. Chautemps je izjavio u Blois da je vlada povela anketu, pa ako se pokaže da treba izmijeniti i produžiti 40 satni rad, da će to učiniti, a tome će se morati podvrći i poslodavci i radnici. Ministar financija Bonnet je izjavio na radiju da je Francuska u teškim prilikama te joj treba povećati proizvodnju osobito u pitanju naoružanja, te je poručio i poduzetnicima i radnicima da budu spravni pokoriti se odredbama vlade. A Blum je, u Roubaiy-u, o ovome pitanju rekao da on ne sumnja da će radnici pristati na promjenu i produžiti rad ako se ukaže da je to potrebno za jaču produkciju. A to je opetovao Jouhaux u Rouen-u. (Isp. Dossiers de l' action populaire 25 oct. 1937, 10—11).

Radnici nisu mogli nikako očekivati da će se i sami njihovi vođe početi svrstavati s poslodavcima, zastupati interese ovih i raditi proti interesima radnika. A kada su ipak vidjeli da to biva prosvjedovali su, ali demagogija je učinila svoju.

Neželjni i porazni izvještaj A. Gide-a o stanju u Rusiji

Uza sve ovo nadošlo je i veliko razočaranje koje su francuske radničke mase doživjele o Sovjetskoj Rusiji. Dugo su radnicima govorili njihovi demagozi i dugo je pisala njihova štampa, da je konačno u sovjetskoj Rusiji nastao raj zemaljski, da je tu zavladala socijalna pravda, da je tu radnik gospodar, da svaki radnik ima svega što mu treba, a za najviše slobodu, da tu nema gospodara, koji bi ih terorizirali i tiranizirali. Stoga je današnja Rusija bila u mnogočemu ideal jednoga dijela francuskih radnika.

No to je bilo dok su Rusiju i taj raj gledali iz daleka. Međutim prošle godine pade na pamet nekima, a među njima i najvećem ideologu francuskih radnika A. Gide-u da pođe i vidi na svoje oči kako izgleda ovaj zemaljski raj, pa da onda može svojim sumišljenicima na povratku kazivati

ne samo što je čuo od drugoga i čitao nego i što je svojim očima vidio i sam lično doživio. A ni on sam nije ni na kraj pameti imao da bi tamo moglo biti što drukčije nego li su mu kazivali i opisivali, i sam je želio da tamo zateče raj zemaljski.

U stvari sve je bilo drukčije. Gide je došao u Rusiju i tu je doživljavao razočaranje i ogorčenje na svakom koraku. Netom je imao stupiti na rusko tlo dočekali su ga s naredbom da mora putovati u tom i tom vlaku, u tom i tom pravcu i kazati mu program šta će pregledati. To ga je nemilo iznenadilo, te je odbio sve predloge i stavio pogodbu da će prijeći preko ruske granice jedino ako mu je dozvoljeno putovati kamo god hoće i pregledati što god bude htio; inače da se smjesta vraća odakle je i došao. Ruski agenti su popustili i Gide je pošao slobodno po Rusiji. Svoja zapažanja, doživljaje, koji su bili neprekidno razočaranje i ogorčenje, opisao je u knjizi »*Retour de l' U. R. S. S.*« koja je doživjela bajoslovna izdanja. (Meni je pri ruci *196* izd.)

Pa šta kaže Gide o Rusiji? Tu je završio, istina, stari carski režim, ali zato je zavladao drugi car, a to je Stalin i njegova svita. — Stalin, proti svim propisima i duhu radničkoga života, čiji hoće da bude vođa, ne trpi da ga se zove radničkim drugom, već traži carske i vladarske naslove. Gide se tuži da, kada je htio poslati brzojav Stalinu, nisu mu to dali prije negoli mu je stavio vladarski naslov. — U Rusiji nema nikakve slobode mišljenja. Sloboda je daleko skučenija negoli u drugim državama. Jesi li se usudio misliti nešto drukčije u kojem pitanju negoli misli vlada za te više nema rada ni zaposlenja, čeka te tamnica, a i smrt. To je ono što Gide zove konformizmom, a to će reći da sve mora misliti i govoriti na jedan način, a taj je kako misli i govori vlada. Sve govorenje o bilo kakvoj slobodi u Rusija, kaže Gide, prosta je izmišljotina i laž. Rusija jednostavno ne zna šta je to sloboda. — Nema nikakva traga izjednačenju plaća među ruskim radnicima. Pače tu ima više kategorija nego među radnicima u Francuskoj ili u kojoj drugoj zapadnoj državi. Šefovi i oni koji se znadu bolje ulagivati plaćeni su obilato, a masa radnika,

i dok oprema najteže poslove, ne prima ni onoliko plaće koliko prima na zapadu radnik za vrijeme štrajka, dakle kada ne radi ništa. Najveći dio radnika, svi osim šefova, tako su slabo plaćeni da ne mogu ni živjeti ni umrijeti. — Radnički stanovi su ispod svake kritike. Ne samo po više osoba nego i po više obitelji moraju se stisnuti u jednoj sobi, a veliki dio radnika uopće i ne zalazi u kakvu sobu, nego se krije po dašćarama. Sve to na dugo opisuje Gide u knjizi: »*Retour de l' U. R. S. S.*« od početka do kraja.

No kada su, kao odgovor na ovu knjigu napali na nj ruski listovi, osobito moskovska *Pravda*, André Gide je popunio prijašnje izjave i objavio »*Retouches à mon retour de l' U. R. S. S.*«, a gdje još jače naglasuje da u U. R. S. S. nema *ni jednakosti ni bratstva ni slobode*. Nema jednakosti jer je ruski radnik danas u bjednijem stanju nego je bio u carskoj Rusiji. (str. 24) Današnji sovjetski radnik, ako nije šef, gladan je, vas u dronjcima, ubijen, nema prava da se potuži niti hoće ko da ga sasluša. (34—35) U Rusiji su društvene razlike jače nego drugdje. Tu ima i buržoazija, kao i kod nas. Do jučer je bila u bijedi, a danas već prezire radnika. U stranci su, ali nemaju ništa komunističkoga na sebi. (61) — Ni o bratstvu nema govora. Da se uščuvaš od denuncija, denunciraj ti! Ako si što čuo a nisi denuncirao gotova ti je tamnica ili deportacija. Podlost je krepost u današnjih boljševika. (33) A sloboda? Ko izađe iz stranke gubi položaj i sve što je prije zaslužio. (31) Proletarijat više nema nikoga ko bi ga branio. Govor o nekakovom pučkom glasovanju i izborima grdna je prevara i šala. Unaprijed je određeno koga se ima izabrati. (45) A diktatura? »Stalin ne da da mu se protivi, hoće da mu se samo odobraje. Ko ne plešće, drži ga pogibeljnim neprijateljem. Tako će brzo ostati oko njega samo oni koji ga ne će moći kritizirati, budući da uopće nemaju ideja. A to je ono što se zove despotizam: okružiti se, ne vrijednim ljudima, nego ulizicama.« (65) — André Gide zaključuje i kaže da je došao u Rusiju kao gorljivi pristaša, a tamo su mu nudili samo ono što je prezirao i mrzio kod kuće (59—60), te je savez socijalističkih republika izdao naše nade. (68)

Obe knjige A. Gide-a strahovito su djelovale na francuske radnike. Gide-a su prije smatrali prvim ideologom i ruski i francuski radnici. Jasno je stoga da je ovako njegovo svjedočanstvo, skroz protivno svemu očekivanju zavedenih radnika, svjedočanstvo jednoga Gide-a u koga su imali neograničeno povjerenje, moralo je djelovati porazno. I djelovalo je. Bilo ih je koji su ga za to napali, kako ga je napala i moskovska Pravda. Ali radničke mase su ostale prenerađene i zamišljene, a u glavi im se je motala neugodna misao: dakle nas je izdala i Rusija! I to je ono što je velikim dijelom pogoršalo neraspoloženje, malodušnost i razočaranje među francuskim radnicima.

* * *

Socijalno pitanje je veliko pitanje, kojega treba riješiti. Da ga se riješi ispravno i trajno treba nam zdravih socijalnih načela, treba nam socijalne pravde i socijalne ljubavi. Bez ovih dviju velikih kreposti nema socijalnoga reda, bez njih se ne može riješiti socijalni nered. Pravdu i ljubav uči sami Bog i njegov zakon. Netom ljudi stanu prekrajati ove zakone na svoju, gotov je metež. Tako je nastalo u U. R. S. S. gdje vlada socijalna bijeda veća nego igdje, a metež se uvlači i na druga mjesta na pr. u francuske prilike, gdje bi htjeli rješavati ova pitanja bez obzira na kršćansku pravdu i ljubav. Kršćanska socijalna načela naglasili su namjesnici Kristovi Leon XIII u enciklici »Rerum Novarum« i Pio XI u enciklici »Quadragesimo anno«. Sve socijalne reforme, ukoliko su imale za podlogu načela razvijena u ovim dvjema enciklikama utoliko su imale uspjeha, a utoliko su se srušile, ukoliko su se udaljivale od vječnih načela pravde i ljubavi proglašenih od evanđelja i zacrtanih u ovim dvjema socijalnim enciklikama. Da bude i onaj dio francuskog radništva, koji se je poveo za svojim demagozima, pošao zajedno s francuskim kršćanskim radničkim organizacijama, lakše bi i brže uredili svoje odnose bez trzavica, a na korist i svoju i Francuske.

Fra Ante Cikojević:

Prigodom kritike dra Hermana „Kan. Prava Kat. Crkve“ od Dra fra Ante Crnice

RÈSUMÈ. — Autour de la critique du docteur Herman sur le Droit canon du P. A. Crnica, O. F. M. — M. François Herman, professeur de droit canon à l' université de Zagreb, avait fait dans la »Bogoslovska Smotra« une critique du Droit canon du P. Antoine Crnica, O. F. M., professeur de droit canon et recteur de l' Institut théologique à Makarska. Or, cette critique manquait du fondement, du sérieux et de l' impartialité. T. R. P. Antoine Cikojević, ancien professeur de théologie morale et de droit canon, censeur de l' ouvrage du P. Crnica, avait envoyé à la rédaction de la »Bogoslovska Smotra« une réponse à la critique du professeur Herman. Mais celle-ci a refusé de la faire imprimer, et par cela de réparer l' injustice faite au P. Crnica. Le T. R. P. Cikojević explique, ici, les qualités que doit posséder celui qui fait de la critique. Puis, il analise, point par point, les principales observations du professeur Herman, en prouvant que M. Herman n' est pas un critique sérieux, mais un critiqueur. En outre, M. Herman, en certains cas, altère la doctrine du P. Crnica, et montre qu' il ne connait pas bien la matière disputée.

1. Odbijen članak

Dr. Herman u »Bogoslovskoj Smotri« dao je kritiku o djelu fra Ante Crnice »Kanonsko Pravo Katoličke Crkve«. Dr. Crnica odgovorio je u »Novoj Reviji« na njegove zamjerke. Onaj odgovor nije nipošto zgodan za dra Hermana. I ja sam bio potaknut da napišem neke opaske na zamjerke dra Hermana, jer se ona kritika dra Hermana tiče i mene. Naime: Meni je dr Crnica dao svoje djelo na pregled. Ja sam to rado učinio. Vidio sam da je djelo naučno, temeljito obrađeno i ispravno. Stoga sam izdao svoje svjedočanstvo dru Crnici puno pohvale. I moram istaknuti, da sam smatrao svojom dužnošću, da mu onakovu pohvalu dadem, jer sam uvjeren, da se njegovo djelo može natjecati sa najboljim pravnim djelima. Dr. Crnica taj moj sud tiskao je na početku svoga djela.

Kritika dra Hermana u »Bogoslovskoj Smotri« upravo me je prenerazila. Vidio sam da dr Herman nije djela dobro ni pročitao, ili ako je pročitao, onda ga nije pomnjivo čitao, pa ga nije ni razumio, ili je pak hotice ili nehotice smisao nauka Crničina izvrćao. Što je od ove tri stvari bilo kod dra Hermana ja ne znam, ali svakako stoji, da je krivo prikazan nauk Crničin. Ja sam odmah napisao članak za »Bogoslovsku Smotru« i pobio neke prigovore dra Hermana, i naukom samoga dra Crnice dokazao, da on neispravno donosi nauk Crničin. Urednik »Bogoslovske Smotre« dr Andrija Živković povratio mi je moj sastavak veleći, da ga ne može tiskati, jer bi dr. Herman odgovorio dva puta toliko, pa bi se polemika produžila u nedogled, a rezultat da bi ostao isti. Ja sam odgovorio dru Živkoviću, da je »Bogoslovska Smotra«, odnosno dr. Herman u njoj, iskrivio Crničin nauk, i da je ona dužna i sama od sebe, da popravi tu nepravdu. Pogotovo je dužna, kada taj ispravak šalje zanimana stranka. Glede pako istoga rezultata, koji bi ostao i nakon te polemike, rekao sam mu: Kako može biti isti rezultat, kad ja kažem da dr Crnica nije onako rekao kako kaže dr Herman, i kada djelo dra Crnice drukčije kaže, nego dr Herman govori? »Bogoslovska Smotra« kao savjesna revija, pogledala bi u djelo dra Crnice i videći da dr Herman nije ispravno naveo nauk Crničin, rekla bi zacijelo dru Hermanu: dragi doktore, ti krivo pripisuješ dru Crnici nauk, koga on nije ustvrdio; stoga ti ja ne mogu primiti tvoje dvostruke reprike, jer ona ponovno vrijeđa tuđi dobar glas...

Jerbo mi je dr Živković odbio članak, i jer je dr Crnica svoj odgovor već dao u »Novoj Reviji«, prisiljen sam da promijenim članak, pa ovako izmijenjen šaljem ga »Novoj Reviji« sa molbom, da mi ga uvrsti. Tim više, što ću ja gledati da govorim o onim prigovorima, koje dr Crnica nije krenuo, ili ako je neke krenuo, ja ću ih gledati sa još druge strane.

Potrebita je ova stvar radi istine i da to također bude opomena svakomu, koji hoće da kritizira, kako treba da kritizira.

2. Što je kritika i što ona traži od kritičara?

Kad sam rekao da je to potrebito i zato da bude opomena svakomu, koji hoće da kritizira, kako treba da kritizira, odmah se nameće pitanje: što je kritika i što ona traži od kritičara?

Što je dakle kritika?

Kritika je auktoritativni i javni sud o valjanosti ili nevaljanosti jedne književne ili znanstvene radnje. Odatle slijedi da kritičar mora posjedovati duboko znanje o predmetu, o kojemu hoće da daje kritiku. Mora posjedovati znanje i onih materija, koje mogu biti od pomoći onoj materiji koju prosuđuje, jer inače njegov sud biti će jednostran i manjkav. Kritičar također mora imati zdravu glavu i zdravo shvaćanje, jer i najbolji i najširi nauk u glavi jednoga fantaste, jedne nesređene glave i t. d. ne može donijeti zdravoga suda. Pače bolje bi bilo da taj ništa ne poznaje, jer nauk u njegovim rukama, samo je pogibeljno oružje, koje drugomu nanosi štetu, a slabiće zavodi. To je isto kao i nož u rukama djeteta, koje ne zna s njim da barata, pa može biti pogibeljan za nj, ili za drugu djecu. Kritičar mora biti ljubitelj istine i nju mora u sporu stranaka tražiti. Tko ne ljubi istinu, ne će po istini suditi i onda nije vrijedan i dostojan sudac. I kritičari su neki javni sudci. Njih država nije stavila za sudce, ali se oni sami stavljaju za to. Javnost sluša njihov glas i prema njemu sudi o književnim i znanstvenim djelima. Kao što sudac, koji ne ljubi istine, nanosi štetu nevinoj stranci, tako kritičar, koji nije pravedan i ne ljubi istine, nanosi nepravdu auktoru. Ta je nepravda često ogromna i pogledom na čast njegovu i pogledom na materijalnu štetu. Na čast, jer ako je auktor ugledan i vrijedan čovjek, a kritičar kaže da njegovo djelo nije dobro, on nužno gubi onu cijenu koju je uživao u naučnim krugovima. Na štetu, jer ako je djelo prikazano slabim, niko ga ne će kupovati. Osim toga, takov sud nanosi štetu čitavoj zajednici, jer dobro je zajednici, da ima dobrih umjetničkih i znanstvenih djela. Uvijek će se naći pojedinaca, koji će za dobrim djelom posegnuti i tako okoristiti

sebe, a po sebi i samu zajednicu. Veliko su dobro zajednice vrijedni ljudi.

Kritičar mora biti i širokogrudan i plemenit. To će reći: ne smije biti sitničav, cjepidlačar, koji i u istini nalazi greške. Kad bi takovi kritičari bili, onda ljudi ne bi smjeli progovoriti i nebi smjeli ništa napisati, jer bi ovi sitničavi i cjepidlačavi ljudi svakomu zatulili: »Nije tako. Mora biti ovako. Nisi rekao to. Nisi naveo toga« i t. d. i t. d. Sv. Pavao preporučivao je svomu učeniku Timoteju, da se čuva disputa verbalnih — noli contendere verbis — jer to ne služi ničemu nego da prekovrati one, koji slušaju. Sitničavi kritičari i cjepidlačari traže riječi, slovke slova, zareze i t. d., a to ne služi ničemu, nego da zastru svijetlo i zabune čitatelje. Pravi ozbiljni kritičar u glavnomu gleda glavnu misao kako je zamišljena, obrađena i razvijena i prema tomu svoj sud daje. Može on spomenuti i po koju sporednu stvar, ali to je samo sporedno niti može da poništava glavnoga suda.

3. Kritika kod nas

Na žalost moramo kazati, da je kod nas kritika na niskomu stepenu. Za književnost imali smo Franju Markovića. Svakako on je bio kritičar prvoga reda. Imao je fini estetični duh, a jaku kulturu. Bio je k tomu i pjesnik. Sva su dakle u njemu bila svojstva, da bude profinjeni kritičar. Njegovi sudovi o prvim našim pjesnicima i danas su uzor sudovi. Poslije njega javio se je Jakov Čuka. I on je bio jaki kritički talenat sa svim svojstvima pravoga kritičara. Sada se ističe dr Maraković i još neki drugi. I ako se dakle neki kod nas ističu, ali tih je jako mali broj. Obično su svakdanji kritičari prijatelji pojedinih pisaca, pa ili zamoljeni od samih auktora, ili i sami da iskažu svoje prijateljstvo, pišu u novine ili revije obično pohvale. Ako pak nije prijatelj nego neprijatelj onda piše sve što može gore. I tako mi danas malo imamo prave kritike. I zato događa se, da ljudi male vrijednosti postaju glasoviti ljudi u našoj javnosti, a njihova djela biva lektira mnogih, jer ih takova pristrana kritika sugestionira o veličini dotičnoga pisca, pa bi rado i oni nešto važiti kada tako pohvaljenoga pisca čitaju!

Ovo što smo rekli o lijepoj knjizi, možemo slobodno reći i o bogoslovnoj, filozofskoj, pravnoj i t. d. Prijatelji ili neprijatelji igraju glavnu ulogu. Po njima postaješ velik ili malašan. Nemaš li toga ostaješ u zaboravi. Koliko smo puta čitali velike pohvale u kakovoj reviji, smotri, ili listu, a kada smo tu knjigu kupili i pročitali, požalili smo ono vremena što smo uložili u njezino čitanje. Sve je tomu uzrokom pristrana, ili nedostatna kritika. U posljednje vrijeme pojavio se je kao kritičar na pravnomu polju kanonskoga prava dr. Herman, sada profesor na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, prigodom Crničina Kanonskoga prava. Ali nažalost moramo konstatirati da u onoj kritici on nije pokazao svojstva koja su potrebita jednomu savjesnomu kritičaru, nego sitničavost, cjepidlačarenje, pa — i izvrćanje

4. Neznanstveno razgrađivanje materijala

Dr. Herman rekao je odmah na početku svoje kritike, da je Crničino djelo u svojoj osnovi znanstveno, ali da u razgrađivanju materijala prelazi u popularno. Kada bi dr Herman imao naprijed povoljan sud o Crničinom djelu moglo bi se preći preko ovih riječi. Ali ako se misli na duh njegove kritike u opće, tada ove riječi znače da je kod Crnice razgrađivanje materijala neznanstveno.

Mi uopće ne znamo što će to reći »u osnovi znanstveno a u razgrađivanju materijala neznanstveno« ili »prelaziti u svakom pristupno prikazivanje.« Isti čovjek sa istim stilom piše i osnovu i razgrađivanje materijala. I onda kako je osnova napisana, tako je napisano i razgrađivanje materijala. Ako je ona znanstvena, onda je i razgrađivanje znanstveno. Dosta je nekoliko paragrafa pročitati, da se odmah opazi, da ovo djelo nije prosto i za prosti svijet izrađeno. Istina, to je Crnica u svojoj replici priznao, ali priznao je iz potrebe, jer je smatrao, da je bolje to priznati i ne hvaliti sama sebe, da je tobože on znanstveno napisao. Pa sve kada bi to bio Crnica iz osvjedočenja rekao, on nema prava, da vjerujemo njegovim riječima, jer mi ovdje prosuđivamo njegovo djelo, a ne njegove riječi, koje je on poslije izrekao. A djelo kaže na svakoj stranici da je i

učeno djelo i znanstveno. Nu drugo je bistrina, a drugo neznanstvenost. Naime: dr Crnica ima bistro pero, pa svaku i najmučniju stvar bistro prikaziva. A bistrina nije neznanstvenost. Ona je svijetlo i dar Božji. I tko misli da ukočenost stila znači znanstvenost taj se ljuto vara. Platon je jako bistar filozof, pa tko bi se usudio reći da on piše u osnovi znanstveno, a u razgrađivanju materijala popularno i neznanstveno? Toma Akvinski, Bonaventura, Brnardo, Fenelon, Bossuet i Pascal i drugi pisali su bistro, pa tko će reći da oni nisu znanstveno pisali? Stara je istina da svaki čovjek ima svoj stil. U nekih je lagan i bistar, u drugih mutan i težak. Sve to zavisi o svojstvu duha. I dok se kod jednih pisaca natežemo da ih razumijemo, jer su svoje inače jednostavne misli zapleli u gužvu nepotrebnih riječi i interjekcija, drugoga odmah razumijemo i sa najvišom ugodnošću čitamo. A ljudi su često čudni i nepravedni. Za ono što teško razumiju često puta kažu da je učeno, a za ono što lako razumiju, vele da nije učeno. Dočim stoji obratno: ono što je bistro, to je bolje i vrijednije, jer ima više svijetla. U tmini se natežemo da vidimo, ali u svijetlu odmah vidimo. Što je bolje ili tmina ili svijetlo?

Prigodom ove kritike Hermanove, ja sam gledao na njegovu stilizaciju. Također pročitao sam i njegov članak u br. 4 »Bogoslovske Smotre«. Niti u kritici, niti u članku nisam opazio da bi njegova obrada bila znanstvenija nego je ona dra Crnice. Jedino on je mutniji nego je Crnica radi nekih suvišnih interjekcija i neke nepotrebne spletenosti. Možda je on to činio za to da bude bistriji. A baš zato bio je mutniji, prema onoj poznatoj: quod magis intenditur, magis relaxatur. Nu zaradi te neke mutnoće on nipošto nema prava da se taj članak drži učenijim, nego oni koji su bistrije pisani. Ali za to ni ja nemam prava da rečem, da taj članak radi te mutnoće ne valja. Svak daje ono što može dati i mi moramo biti širokogrudni, pa gledati na stvar općenito kakova je i kako je izrađena.

5. Znanost kanonskoga prava i njegova definicija

Dr. Crnica govori u svomu djelu na dugo i široko o kanonskom pravu. Donosi njegovu definiciju i kod starih

i novih kanonista, pa onda i svoju, i veli da je kanonsko pravo skup zakona, kojim se ravna katolička Crkva.. Onda Crnica donosi cijele tri stranice o znanosti kanonskog prava pod naslovom »Znanost kanonskog prava.« Tu govori o pozitivnoj metodi, o historičkoj i filozofskoj. On traži sve tri metode. Ističe veliku korist znanosti kanonskoga prava i za crkovnjake i za svjetovnjake. Dakle dr Crnica govori o znanosti kanonskoga prava. Ipak kaže dr Herman da Crnica ne kaže »što je znanost kanonskoga prava i ne daje definicije ovoga pojma«!

Uostalom, da o znanosti kanonskoga prava nije ni govorio, to ne bi bila kakova pogreška, koja bi djelu škodila. Kada je on kazao što je pravo i kada je dao njegovu definiciju, ne može se ćutiti potreba, da se o njemu piše posebno poglavlje kao znanosti. Stoga ima mnogo jurista, koji govore o pravu kao takovu i daju njegovu definiciju, a izostavljaju da govore o njemu kao znanosti. Valjda im se to čini suvišno. Tako Michels, koji je napisao četiri voluma kanonskoga prava, govori uopće o pravu i daje nam njegovu definiciju, ali ne govori o kanonskomu pravu kao znanosti.

Ako mnogi juriste ne smatraju potrebitim da govore o pravu kao znanosti, onda sobom slijedi, da ne daju ni definicije te znanosti kao što je i razumljivo; jer ako oni ne spominju pravo kao znanost, kako će dati definiciju onoga o čemu ne govore.

Ima također jurista koji govore o pravu kao znanosti, ali ne smatraju potrebitim da daju definiciju znanosti. Možda u ovomu slučaju smatraju definiciju jednim formalizmom, koji ne bi doprinio ništa samoj stvari, kad su i onako sve rekli što su mogli o pravu kao znanosti. Tako Chelodi, koji je znamenit auktor, govori de scientia juris canonici, ali ne daje definicije. Isto tako i Tauber i Koeniger.

Kako sam rekao Crnica piše i o pravu kao znanosti, pa neispravno tvrdi dr Herman, kad veli da nam o njoj ništa ne kaže, a eto nije dužan o tome pisati, kad ni drugi znameniti auktori ne pišu. Kao što Chelodi, Tauber, Koeniger i drugi, pošto je opširno pisao o znanosti prava, prešao je preko definicije znanosti, jer to nije smatrao potrebnim ka-

ko i drugi ne smatraju potrebitim. I drugim auktorima niko to ne zamjera, niti radi toga kudi njihova djela. Ipak trebalo je dru Hermanu pokuditi djelo dra Crnice. Toliko je to zlo izostavljanje jedne možda ondje suvišne definicije. I kada na ovo mislim, onda mi je jasno kako je nezgodna i grdna stvar tjesnogrudnost ili sitničavost, a pogotovo pisanje o stvari koje nisi pročitao i koja drukčije stoji nego ti kažeš!

6. Kanon šesti

Kanon šesti br. 2 ovako glasi: »Canones qui jus vetus ex integro referunt ex veteris juris auctoritate, atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus, sunt aestimandi.« Ovi je kanon upotrebio dr Herman za potvrdu svoje zamjerke dr Crnici. Naime: dr Herman prigovara što Crnica nije donio u popisu stručne literature nijedno djelo izdano prije Kodexa. I kaže da i sam Kodex upućuje na ranije pisce. Stoga je naveo kanon šesti.

Nami se čini, da je ova zamjerka sitničava. Spomenuti na jednomu mjestu djela starih auktora, ili ih ne spomenuti, ne daje nikakovu važnost djelu. Njegova se važnost sastoji u njegovoj cijeloj izvedbi. Stoga mnogi auktori i ne donese popisa starih auktora, iako ih citiraju tekom svoga djela i kada imaju razložit razlog da ih citiraju. Neka dr Herman zaviri u Beruttija, pa će vidjeti da ih i on ne pobraja. I niko još nije zamjerio ovim auktorima zašto ih nisu pobrojili.

Uostalom dr Crnica često spominje u svomu djelu stare auktore. Na samoj strani 77 spominje Fagnana, Lambertinija, Schmalzgrubera, Ferrarisa, Reiffenstuela i t. d. Ali tekom svoga djela navodi dr Crnica i djela starijih auktora. Na samoj strani 449 navodi jus Canonicum Reiffenstuela, Philipsa: Kirchenrecht, Bonixa: Tractatus de principiis juris canonici i t. d.

Citiranje gornjega kanona čitateljima daje slutnju kao da je Crnica pogriješio nešto protiva njemu. Dočim on nije ništa pogriješio. Pače, on u cijelosti donosi preveden taj kanon i nastavlja: Prema ovoj odredbi, oni kanoni

koji donose ženidbene zapreke manjega stepena ukoliko su ženidbene zapreke i ništе ženidbu, utoliko se slažu sa starim propisima, ali ukoliko su zapreke manjega stepena, utoliko su nešto novoga u pravu i moraju se tumačiti prema kanonu 1054. Pa zašto nam onda dr Herman citira gornji kanon kao da Crnica o njemu nije onako bistro govorio?

I ovdje je dr Herman jednu pometnju učinio. On traži da Crnica na jednom mjestu pobroji stare auktore i za to se pozivlje na gornji kanon. Ali taj šesti kanon ne traži da se pobroje stari auktori na jednomu mjestu kako bi htio dr Herman, nego traži da se tumače kanoni ex receptis apud probatos auctores interpretationibus, ako se i ukoliko se slažu sa starim pravom. Dr Crnica to obično čini u svem svom djelu. I kada dr Herman izjavljuje da je to pogreška, onda moramo izjaviti da je to samo jedna sitničavost koja ne počiva na ozbiljnosti.

7. Konkordati državni zakoni

Dr. Crnica lijepo je odgovorio dr Hermanu kako on ima krivo kada kaže da su konkordati izjavom Benedikta XV »In hac quidem« stavljeni van snage, jer su odnosni konkordati pali čim su svršile države s kojima su bili učinjeni. Papa je jedino proglasio autentično i digao svakomu i najmanju sumnju, koji bi tražio povlastice pod izlikom konkordata. Stoga izostavljam o toj stvari govor. Jedino ću se osvrnuti na drugi dio ove zamjerke na koju se nije osvrnuo dr Crnica, jer nije ni moguće osvrnuti se na cijelu onu množinu zamjeraka koje je Herman nastojao naći. Naime: dr. Crnica je spomenuo neke konkordate, pa veli: »Ujedinjenjem kraljevine Jugoslavije svi su ovi konkordati, ukoliko su još postojali, izgubili pravnu vrijednost, jer je nestalo vladara s kojima su bili sklopljeni. No ipak mučkim odobrenjem jedne i druge strane, konkordati su i dalje ostali na snazi na područjima za koja su bili sklopljeni, izuzevši one povlastice, koje su osobno uživali odnosni vladari«. Tako dr Crnica. Ali na ove riječi ustaje dr Herman i veli, da su takovi konkordati valjani, ne zato jer su mučke odobreni s jedne i druge strane, nego zato, jer su na odnosnim područjima važili kao državni zakoni.

Ovaj razlog dra Hermana jako je labilan i po sebi je sitničav i cjepidlačarski. Mi znademo, da su konkordati recipročni ugovori. U nekim stvarima država čini ustupke Crkvi, ali i Crkva čini ustupke državi, pače možemo reći da ih više čini Crkva državi nego država Crkvi. Pošto su poništena kraljevstva, s kojima su bili odnosni konkordati sklopljeni, dr Herman veli da su ti konkordati još na snazi, jer su oni državni zakoni! Ali ovdje nastaje jedna velika nezgodnost. Rekli smo da Crkva u konkordatima daje nešto svoga, pače duhovnoga. I onda ne znamo kako bi mogla mirno Crkva pripustiti da neko uživa njezina dobra koji na nje nema nikakova prava, jer se pretpostavlja da su konkordati svršili svršetkom državâ. Zacijelo Crkva bi podigla svoj glas preko svojih nuncija protiva takomu postupku. Suviše, ne znam zašto bi onda država sklapala ugovore s Crkvom, kada bi ona imala sve te povlastice i bez crkovnog davanja. Stavi ih u državni zakon i oni će važiti. Također Crkva ne bi mogla otkazati te povlastice radi važnoga razloga, jer država bi mogla odgovoriti Crkvi: Slobodno ti otkazivaj. To tvoje otkazanje mene se ne tiče, jer to su moji državni zakoni i oni važe i bez tebe!

Ali reći će dr Herman: Papa je već jednom pristao na te povlastice. Nu ja odgovaram: Promijenjene su okolnosti. Nestalo je ugovornika, Konkordat je svršio. Povlastice su pale. I ako je još u takovim zemljama konkordat u vrijednosti bez ponovnoga ugovora, onda je razložito reći, da je njegova vrijednost nastavljena mučkim odobrenjem, kako je rekao dr Crnica, a ne zato jer je on bio zaveden kao državni zakon.

8. Disciplinski zakoni van Kodexa

Dr Herman zamjerio je Crnici kao neispravnost što je rekao: ako se koji disciplinski zakon koji je prije Kodexa bio na snazi, ne nalazi u Kodexu ni izričito, ni uključivo ima se smatrati da je izgubio svu snagu, jer je on morao reći: ako se koji opći zakon ne nalazi u Kodexu, on je dokinut, »jer u partikularne zakone mimo prava Zakonik ne dira.«

Na ovu zamjerku lijepo i temeljito je odgovorio dr Crnica u Novoj Reviji, jer ima općenitih zakona i dogmatskih i liturgičnih, pa kada bi on stavio prema zahtjevu dra Hermana, onda bi dr Crnica ustvrdio jednu golemu neispravnost, da ne rečemo ludost. Naime: ustvrdio bi da su sve vjerske zasade koje se sada ne nalaze u Kodexu ni izričito ni uključivo, ukinute i ako su bile prije Kodexa na snazi!

Poslije riječi dra Crnice nije potreba ni osvrćati se na ovaj prazni razlog dra Hermana. Ali ja ću se na nj ipak svratiti, da se vidi do kakovih nesmisala može dovesti čovjeka sitničavost i tjesnogrudnost.

Evo kako Kodex govori: »Si qua ex ceteris disciplinaribus legibus, quae usque adhuc viguerunt, nec explicite, nec implicite in Codice contineatur ea vim omnem amisisse dicenda est, nisi...« Dakle Kodex ovdje govori o generalnim disciplinskim zakonima koje sada Kodex ne sadržava ni explicite ni implicite. O partikularnim zakonima ovdje nije govor. I onda ne znam zašto bi imao Crnica da naglašava generalni zakon! Zar će neko misliti, da se tu govori o partikularnim zakonima? To bi bilo nešto slično kada bi netko pisao o dru Hermanu i morao bi reći: To je Herman, jer je Herman. Pa zašto to? Zato, jer ima i drugih doktora i ljudi, pa bi mogao kogod pomisliti, da se to o drugomu razumijeva!

A da je dr Herman pogledao kako glasi sami kanon vidio bi da je točno Crnica slijedio kanon.

Pogotovo morao je znati dr Herman da takovo spominjanje općega zakona ovdje nije potrebito radi njegove bojazni za partikularne zakone, koji nisu u sukobu sa Kodexom. Dr Crnica o tim zakonima govori na strani 75. Donosi Falca i Epplera koji tvrde da su ti zakoni dokinuti. A naprotiv Crnica veli ispravno, da su ostali na snazi, jer ako dijecezanske sinode donose valjane zakone, zašto ne će ostati na životu partikularni dobri zakoni, koji nisu u sukobu s Kodexom?

9. Pravo stvoreno reskriptima

Dr Herman, ne znam s koga razloga, imao je peh u ocjeni Crničina djela, pa je zamjerio Crnici da nije smio dijeliti kanonsko pravo na javno i privatno, jer da takovu diobu zabacuju općenito moderni auktori, i jer je, veli on, »cijelo kanonsko pravo javnoga značaja«! On samo pušta da se može govoriti o pravu javnoga i privatnoga interesa. Ova tvrdnja proizvoljno je rečena, jer moderni auktori dijele kanonsko pravo kako ga je Crnica podijelio. Ja ću navesti samo Chelodija što o tome kaže: Jus de personis juxta Codicem juris Canonici str. 12 ovako veli:

»Ratione objecti autem jus quoque nostrum in publicum et privatum dispescitur. Illud utilitatem publicam, scilicet ipsius Ecclesiae uti societatis, directe et principaliter respicit, proinde ejus constitutionem, regimen, relationes tum cum propriis subditis, tum cum reliquis societatibus ordinat, hoc commodum singulorum immediate intendit, et solumodo indirecte bonum commune«. Slično govori Micheletti, Cappello, Lijdsman, Solari, Eichman i t. d. Nu ja o tome ne ću ovdje govoriti, tim više, što je sasvim lijepo na taj prigovor odgovorio dr Crnica i dokazao kako dr Herman ima krivo. Ja ću samo ovdje upozoriti kako je ova neispravna tvrdnja navela dra Hermana na druge neispravne tvrdnje, a te su:

Prva, da je neispravno nazivati posebno pravo koje se stvara reskriptima privatnim pravom. Naime: dr Crnica pišući o reskriptima, rekao je: Kao što se zakonima i običajima stvara u glavnom opće pravo, tako se reskriptima stvara u glavnom posebno ili privatno pravo. I eto dr Herman opaža, da on to pravo nije smio nazvati privatnim pravom. A zašto? Pa zato, jer, veli Herman, kanonsko pravo moderni ne dijele na javno i privatno. Sve je pravo javnoga značaja. Samo se može govoriti o pravu javnoga i privatnoga interesa!

Moramo reći da i ovdje dr Herman ima krivo. Evo što Kodex kaže o reskriptima: »Rescripta tum Sedis Apostolicae, tum aliorum Ordinariorium impetrari libere possunt ab omnibus qui expresse non prohibentur.« Pa opet:

»Gratias et dispensationes omne genus a Sede Apostolica concessa etiam censura irretitis validae sunt« etc. Kanon pako 37 kaže da se reskript može dobiti i za drugoga i bez njegova pristajanja (praeter ejus assensum) i taj se može dobivenom milošću služiti i ne služiti, jer reskript je valjan i prije njegove akceptacije. Prema tome reskript je odgovor Sv. Stolice ili biskupa na posebne molbe privatnika. Njima se daju odgovori, koji se tiču pravde, ili sadržavaju kakovu milost za pojedinca. Stoga juriste dijele reskripte na rescripta justitiae i gratiae, n. pr. daju judicem delegatum, restitutionem in integrum i t. d. Rescripta gratiae, u kojima se daje kakov favor. O ovim kaže Vermeersch-Creusen: »et posteriora non raro continent dispensationem vel privilegium: id est alia simplicem gratiam, alia privilegium vel dispensationem continent« (str. 88).

Iz ovoga je jasno da se reskripti odnose na privatne osobe, koje njima stiču posebna privatna prava. U njima ih niko ne smije smetati, pače niti protivni zakoni njih ne poništavaju, osim ako to sam zakon drukčije kaže, ili ako je zakon izdao stariji od onoga koji je dao reskript i u njemu milost. I ako dr Crnica ovako stečena prava zove privatnim pravima, stvar je jasna sama po sebi da ispravno radi.

Ali kaže nam dr Herman, da to nije ispravno, jer je cijelo pravo javnoga značaja, dakle i privilegiji. A dozvoljava da se reče pravo privatnoga interesa! Eto do čega dovodi cjepidlačarenje i negledanje u stvari običnim, naravnim i neprisiljenim pogledom. Dovodi do smiješnosti i zaplićanja. Ako je pravo privatnoga interesa, onda je to i privatno pravo. I zašto onda uvoditi konfuziju u jasne stvari po sebi. Ali da je Herman pročitao Michelsa: Normae generales juris canonici str. 12 ove riječi: »In oppositione ad jus publicum, jus privatum ecclesiae dicitur complexus legum quae directe et principaliter ad singulorum utilitatem ordinantur« i da je ove riječi dr Herman imao na pameti, ne bi mu trebalo uticati se nekakovu vještačenju i izmišljanju prava privatnoga interesa, kojim opet nije dokazao svoje teze, pače njom sama sebe posjeca.

Druga je: jura quaesita. To sretno samo javno pravo, a ne privatno, njemu je postao pravi lapis offensionis, i dr Herman opet se je spotaknuo i pokliznuo. Ali jer je dr Crnica o toj stvari dobar odgovor dao, ja ću izostaviti, da o tome govorim.

10. Prelazi iz jedne vjerske zajednice u drugu

Dr Crnica je rekao da neke države izdavaju takozvane interkonfesionalne zakone, kojima uređuju prelaz iz jedne vjerske zajednice u drugu. Iz cijeloga duha u komu Crnica piše jasno je da je poželjno, da sve države tako učine. Ali evo sitničavosti profesora Hermana i veli, da nije Crnica točno rekao, jer je morao reći: ne samo da uređuju, nego da moraju urediti!!! A zar nije istu stvar rekao Crnica, gospodine profesore, kako je jasno svakomu onomu, koji ima zdravo naravno shvaćanje. Pa ako ćemo se igrati djetinjarija, i ako ćemo se nadmudrivati, onda bih mu ja rekao, da ni on nije dobro rekao, kad je kazao: »moraju«. Mnogo je bolje »morale bi«, jer ovo označiva dužnost koju bi imale izvršiti, a možda neće. I evo do čega dovodi uskogrudnost i sitničavost, da uopće ljudi ne bi mogli govoriti među sobom, bojeć se da ga odmah drugi ne zaskoči sličnim prigovorima.

Ovdje ću spomenuti još jednu takvu sitničavost u kojoj se gubi dr. Herman. Naime dr Crnica je napisao, da neke države interkonfesionalnim zakonima uređuju prelaz iz jedne vjerske zajednice u drugu. Na to se diže dr Herman i veli: To je netačno i nepotpuno, pa između ostaloga nastavlja: u tim interkonfesionalnim zakonima ne uređuju se samo prelazi iz jedne vjere u drugu, nego i mnoga druga važna međuvjerska pitanja, na pr. pitanja groblja, vjera djece iz mješovitih brakova i t. d. Tako veli dr Herman, pa i tu je pokazao svoju sitničavost. Ali ta sitničavost naprtila je goleme greške dru Crnici ni krivu, ni dužnu. O čemu, pitamo mi, ondje Crnica traktira? O prelazu na drugu vjeroispovijest. Tu je ujedno kazao da neke države uređuju to interkonfesionalnim zakonima. Pitamo mi: je li ovo ispravno ili nije? Ako je ispravno, a ispravno jest,

što se onda čuje dr Herman? Ali kaže dr Herman: nije ondje Crnica ništa rekao o groblju, ni o djeci iz mješovitih brakova. Jest, nije ništa rekao o tome, jer nije ondje ni trebalo o tome ništa govoriti. O tome se govori na drugome mjestu, naime kada bude pisao o groblju, o mješovitim brakovima i t. d.

Pa i drugi nedostatak ima Hermanova zamjerka. Naime: kad neko prelazi na drugu vjeru, već se pretpostavlja, da ta vjera opstoji u državi. Pretpostavlja se također, da je država s njome uredila barem i pitanje groblja. I ne znamo zašto bi Crnica bio dužan da govori o grobljima ondje, gdje zamišlja dr Herman. Veliki Krek govorio je: dajte slobode, dajte slobodna disanja! I ja kažem na ovako tjesnogrudnu kritiku: dajte slobode, širine, dajte slobodna disanja. Kritika nipošto ne smije biti nesmiljena i nerazložita diktatura jedne volje ili samovolje!

11. Data o životu kardinala Gasparrija

Dr. Crnica na str. 49 govori u dugoj noti o stvaranju Kodexa. Spominje Pija X kako je najavio svijetu, da će se početi sa uređenjem kanonskoga prava. U tu svrhu ustanovio se je posebni odbor i drugi odbor konsultora, kanonista i bogoslova iz svih krajeva svijeta. Biskupi su pozvani da stave svoje predloge. Onda je sv. Otac imenovao uži odbor kardinala za konačnu redakciju. Tajnikom odbora imenovan je Gasparri, a poslije presjednikom kardinalskoga odbora. Sve ovo piše dr Crnica. Ali sada se čuje dr Herman i veli, da je to manjkavo i da je Crnica morao pružiti data o životu i radu kard. Gasparrija. Dakle prema volji dra Hermana morao nam je dr. Crnica u svomu djelu napisati barem kratki život dra Gasparrija: gdje se je rodio, kako je i gdje je proveo svoju mladost, zrelost i starost, sa svim glavnim peripecijama njegova života.

Mi naprotiv mislimo, da je i ova zamjerka potekla samo iz sitničavosti i tjesnogrudnosti gosp. kritičara. Ne znam zašto je Crnica morao ondje u svomu djelu davati takovu historiju glasovitoga inače kardinala. Povijest se piše na drugomu mjestu, a ne u jednoj onakovoj knjizi kao

što je Crničina. Kad on bude pisao kardinalovu povjest znati će ju i napisati. A znamo da je o njemu napisao bez svoga imena jedan lijepi članak u »Novoj Reviji« god. 1935, br. 1 pod naslovom »Kardinal Gasparri — veliki pravnik i veliki državnik«.

Znamo velika pravnička djela koja ili donose samo malo, pače i ništa o pokojnom kardinalu, i niko nije prigovorio njihovu djelu kako je prigovorio dr Herman Crnici, koji je u ostalom više donio nego drugi mnogi. Neka dr Herman pogleda Oesterla, pa će se osvjedočiti.

12. Dijecezanska glasila

Dr Crnica na str. 174 piše o proglasivanju zakona i veli između ostaloga: »U nekim biskupijama postoje diecezanski listovi kao njihova službena glasila, pače i neke župe imaju svoja glasila. Tu je lako oglasivati naredbe i zakone. Ali ima biskupija koje nisu u stanju da uzdržavaju vlastito glasilo...« Dakle dr Crnica govori općenito kako se zakoni oglasivaju po biskupijama. I drugi pravnici kazuju slično, ali ne donose popis dijecezanskih glasila. Ni dr Belaj u svomu pravu toga ne čini. I niko nije radi toga njih prekorio, niti žigosao njihovo djelo manjkavim. Ali dr Herman žigoše, jer da je Crnica imao u svomu djelu donijeti po imenu sva dijecezanska službena glasila, godišta i mjesta štampanja! Ne znam zašto nije rekao i popis biskupa koji su tada bili i popis imena urednika i t. d. I zašto sve to služi? I koja je od toga potreba za jedno djelo onako kao što je dra Crnice?!

13. Spominjanje nekih auktora

Dr Crnica na str. 58 i 59 govori o stavu Kodexa prema liturgičnim zakonima, a na str. 55 o stavu Kodexa prema istočnoj Crkvi. Obadva su stava lijepo i bistro prikazana. Tomu nije mogao naći zamjerke ni jedan dr Herman! Međuto,on se je i ovdje potrudio da nešto nađe, pa je rekao, da je dr Crnica imao na ovim mjestima spomenuti radnje našega Grivca o istočnoj Crkvi, i navesti zbirku Rebea različitih katoličkih obreda s obzirom na istočnu Crkvu.

Ja ne znam zašto je ova zamjerka ovdje došla. Dr. Grivec, koliko nam je poznato, nije napisao nikakovo pravno djelo, da ga je mogao dr Crnica citirati. Njegova su djela historičko-dogmatskoga sadržaja između istočne crkve i katoličke. I kada bi ga dr Crnica citirao ili spominjao u jednomu skroz pravnomu djelu bio bi izvrgnut čuđenju ozbiljnih ljudi. Valjda bi to i sam dr Herman zamjerio! Pa osim toga, kada gospodin profesor traži spomen dra Grivca, zašto nije tražio da spomene i dra Ivana Markovića, koji je napisao velika djela o istočnomu pitanju? Zašto nije spomenuo također i Kanižlića koji je još u ono davno doba napisao veliko djelo »Kamen pravi smutnje velike« i t. d.?

To isto možemo reći i o spomenu Rebea koji piše o obredima, dočim Crnica piše o pravu.

Uostalom sve kada bi ovih auktora djela bila strogo pravna, otalen ne slijedi, da je dr Crnica bio dužan da ih ili spominje ili citira. Svaki pisac citira ona djela, koja mu se sviđaju i koja on hoće. Niko u tome nije dužan da se slijepo pokorava bilo čijemu diktatu, jer je diktatura uopće ljudskomu duhu neugodna.

I začudno je! Dr Herman dok zamjerava ovu stvar dr Crnici, istoga časa upada on sam u ono što zamjera. U četvrtom broju »Bogoslovske Smotre« od ove godine napisao je dr Herman članak o bračnom pravu u jugoslavenskom konkordatu. Crničino djelo tada je imao u rukama, a djelo je novo. Bilo je naravno da ga spomene. Ipak ga nigdje ne spominje. Zašto? To je njegova stvar. Mi mu zato ne zamjeramo osim ako se je to dogodilo iz kakovih drugih neispravnih razloga. Pa i to ne spada na nas, nego na nutarnju savjest. Ali on je slobodan da spominje koga hoće, i da ne spominje koga ne će. Zašto da on u ovoj slobodnoj stvari stoji pod ičijim diktatom?

14. Manjkavost našega kritičara

Ja sam u početku kazao koja svojstva imadu resiti jednoga kritičara, da ispravno kritikuje jedno djelo. Nažalost moram ovdje reći da dr Herman u ovoj kritici dra Crnice

nije pokazao nijednoga. Ja neću sada dokazivati kako je on neispravno rekao da Crnica nije smio dijeliti pravo na javno i privatno; ne ću dokazivati kako je krivo naveo dra Crnicu, da on nije rekao, a rekao je, da istočnu crkvu vežu zakoni u onim stvarima koje se po svojoj prirodi i nje tiču; neću dokazivati da je krivo dr Herman ustvrdio da je Crnica rekao da heretici nisu dužni na crkovne zakone, a Crnica na dugo i široko raspravlja, da su oni dužni, i ističe da ove crkve obično oslobađa od *čisto* crkvenih zakona — legibus mere ecclesiasticis; neću govoriti ni o tome kako je dr Herman netemeljito obijedio dra Crnicu, da on nije precizno kazao tko je pripadnik Crkve, dok je to Crnica točno kazao kao što i drugi auktori čine; neću govoriti kako je krivo naveo dr Herman, da Crnica govori, da Papa šalje poslanike u razne države kao zemaljski suveren, dočim je Crnica rekao da ih on šalje kao duhovna glava Crkve; neću govoriti ni o definiciji zakona, koju daje Crnica, a napada ju dr Herman, premda je on morao znati, da Crničinu definiciju zastupaju svi skotisti, pa ju je slobodno slijediti i Crnici. Ovo je pitanje škola, koje uživaju svoju slobodu dok Crkva ne dade protivnu odluku, a u ovome je neće sigurno dati, jer ta stvar nije od važnosti vjerske ni moralne. Neću govoriti ni o konkordatu, ni o Kodexu za istočnu Crkvu, kako je u dva slična pitanja dvije zamjerke različite učinio dr Herman, jer kaže da je Crnica morao nešto donijeti o konkordatu koji je još bio tajan, a nije smio ništa donijeti o Kodexu za istočnu Crkvu koga je dr Crnica imao u rukama. O svemu tome ja neću govoriti, niti dokazivati netemeljitost tvrdnja Hermanovih, jer je većinu njih spomenuo dr Crnica u svomu odgovoru, koga je tiskao u »Novoj Reviji« i dokazao svu onu neispravnost. Ja ću jedino ovdje spomenuti jedno svojstvo, koje je falilo u našega kritičara, uz pomanjkanje i ostalih, a to je: širina i velikodušje. Širina i velikodušje krasna su svojstva ljudskoga duha. Ona se ne gube u trice, nikomu ne podmeću nogu, shvaćaju stvar naravno i izbjegavaju spletke i prazne doskočice, vesele se kada vide da je nešto dobro, daju novoga poticaja i postreka u pothvatima svoje braće i t. d. i t. d. Ništa od toga nije pokazao dr. Herman u svojoj kriti-

ci Crničina djela, nego naproti sve što zapliće, obara, izvrće sve što ubija duh u jednoga radnika. A ne zna dr Herman, da kad bi ljudi njemu zamjerali, da bi pravom našli njegove prave pogreške, kako je on našao u svojoj glavi umišljene pogreške dra Crnice. Evo na pr.: ovi sami posljednji članak u 4 broju »Bogoslovske Smotre«, koga sam prije spomenuo, i koji ima deset listi. Pa od to deset listi samo su četiri lista njegova teksta, a šest je sami citat!! Dobro je citirati ondje, gdje treba citirati, i gdje je potrebito potvrditi svoju nauku. Ali citirati bilo auktore, bilo koncile i koga drugoga i ondje gdje nije treba, i gdje je stvar svakomu poznata, biva smiješno, i radije neka napuhanost nego ozbiljnost. To samo čovjeka smeta u čitanju. I kada sam ja čitao taj njegov članak i vidio da on citira ono što ne treba, ja sam jednostavno prešao preko njegovih citata i pročitao samo ono, što on piše. I ja to njemu ne bih ovdje zamjerao, jer svaki čovjek ima svoj ukus; ali kada je on tako tjesnogrudan bio prema dru Crnici, htio sam mu spomenuti kako on svojim načinom uvađa jednu pogibeljnu metodu i za samoga sebe.

Koja razlika u sudu dra Cenkića na spomenuto djelo dra Crnice, koji je radostan da Crnica radi i onako radi! Ali Cenkić je svestrano naobražen, vrstan pravnik, široka i plemenita duha.

15. Završetak

Ja sam izdao svjedočanstvo dru Crnici prije štampanja njegova djela da je ono izvrsno napisano, da je učeno i ispravno, i da je velika kulturna tečevina. To ja i ovom prigodom ponavljam i piscu dovikujem da se ne obazire na one zamjerke, koje su neosnovane i krive, nego neka pregne napred i dovrši započeto djelo.

Bajić O. Leonard — Makarska:

Osvrt na pravoslavnu opoziciju protiv konkordata

Ovi reci su razmatranje, koje bi s opće vjerskoga gledišta htjelo svratiti pažnju na borbu koja je izbila protiv konkordatu, te da sami čitaoci kojih ima i među pravoslavnima, iz njega izvedu praktične zaključke obzirom na veoma potrebnu vjersku »trpeljivost«.

Prije svega čini mi se, da je ova borba posebna kušnja za pravoslavce, ali i nama je katolicima važan memento. Konkordat je iznimno krupno pitanje za zrelo upravljanje državom, e da i katolici osjete da žive u svojoj državi, ali je i za pravoslavce nezapamćeni problem, koji će im značiti ispit zrelosti, kako da spoje svoju vjeru sa nacionalnom državom koja ima raznovjernih državljana.

Obzirom na nas katolike, meni se donekle sviđa ona delikatna sloboda nekojih starih i modernih apologeta koji, u najboljim namjerama, posebnu pažnju svraćaju na loši ljudski dio u životu samih katolika, te ne zatvaraju oči pred teškim i javnim pogreškama ... pravim sablaznima od strane pojedinaca...., da ih i povjesno utvrde u tu svrhu, da ih se mi, njihovi potomci, čuvamo. Jer, dobro opažaju ovi posmatrači: u Kristovoj Crkvi božanski, nadnaravni, vjersko idealni elemenat teško se u jedno združuje sa slabom čovječjom naravi, te sa strane ljudske slabosti kano da treba da bude sablazni, ali uza sve to ljudske pogreške i laika i crkovnjaka u katoličkoj Crkvi teško nagrđuju vidljivo Tijelo u sebi svete i neokaljane Kristove zaručnice, te bi mogle ponešto ometati inovjerce da vide nadnaravnu ljepotu i sjaj Crkve, kraljevstva Božjega na zemlji. Zaista neko će odgovarati pred povijesti i sudom Božjim radi sablazni i nesloge u katoličkim redovima, koju prate njihovi neprijatelji i iz nje sastavljaju apologiju svoga crkvenog nejedinstva.

Pogledamo li u prošle vjekove kad se odvajala sadanja pravoslavna od katoličke i apostolske Crkve, naći ćemo da i kod naših praotaca u vjeri nije tada bilo sve jedinstveno. Jer, a priori, ne razdvaja se u sebi jedna sveta Kristova Crkva, koja je nedjeljiva kano i njezin Božanski Utemeljitelj. Od Njega — Crkve dijele se rđavi članovi. Odvajaju se i umiru vidljivi udovi otajstvenog Tijela. Teško je pretpostaviti, da prije Istočnog Raskola nije razdvajalo kršćane međusobno nerazumijevanje, inadi, podvale i pritajane mržnje. Pojedinačna ambicija kod nadarenijih uvijek je kobno djelovala. Formirani raskoli izvan katoličke Crkve i materijalne svađe među nazovi-katolicima imaju u neku ruku dosta dodirnih točaka. Forma pretpostavlja materiju. Uvijek satan među katolicima traži materijala barem za tobože idejne raskole. Neko je kazao, da su zablude i otpadi pokora ne samo otpadnicima već i katolicima, od kojih se odvojiše.[1]

Mislim, stoga, da pravoslavna crkva nije malu kaznu sebi nametnula, kad je samu sebe primorala da se bori protiv katolicizma koji je u formi konkordata zatražio punopravni život u našoj državi. Ofenziva uvijek traži žrtava. Doista, u toj ofenzivi trpimo i mi katolici. Zar nam nije duboka rana u dnu katoličke svijesti, što, ima dva decenija, osjećamo se poniženima bez konkordata? K tomu i sada smo u strahu, da li i kada ćemo biti, barem u slovu zakona, ravnopravni ostalim vjeroispovjestima. Mi smo u neizvjesnosti, kada ćemo, kao pravi Kristovi vojnici, slobodno moći širiti njegovo kraljevstvo u našem narodu. No u ovim bolima tješimo se Kristom koji nam kaže: ako su mene progonili i vas će progoniti. (Iv. 15, 20)

U ovom razmatranju otvorio sam oči na ljudski elemenat koji se očituje u vjerskom životu, pa će mi se sada dozvoliti da se osvrnem na nj kakav se u pravoslavnoj crkvi očitovao prigodom opozicije protiv konkordata.

Providnost je pripustila, čini mi se, pravoslavnoj crkvi ovu borbu protiv konkordata, e da u toj borbi uvidi srpsko

[1] Karl Adam: Das Wesen des Katholizismus. Düsseldorf 1936, str. 123.

pravoslavlje, da je u njegovom ljudskom dijelu zavladala »bludnja i strast«. Ove su ustale protiv konkordatu, a ne što drugo iz pravoslavne crkve. Zaista su teške te riječi »bludnja i strast«, ali one nijesu katoličko iznašašće u defenzivi protiv pravoslavnih u pitanju konkordata. Mi katolici nekim stojičkim mirom primorani smo čekati ispad te borbe, jer silom prilika donekle stojimo po strani, dok se u samom pravoslavlju zametnula i vodi ta historijska borba.

Riječi »bludnja i strast« na račun pravoslavne hijerarhije pale su iz usta samoga pravoslavca, i to onoga koji je iznio konkordat na glasovanje. Riječi su mučne, ne zato što su riječi, već stoga što sadrže istinu. Gorke su, jer nude operaciju i pozivlju na ozdravljenje. Hoće da kažu, ne nama katolicima, već pravoslavnoj hijerarhiji, da konkordat ne može ništa nauditi pravoslavnoj crkvi.

Kad se između Jugoslavije i pravoslavlja pravio sporazum, poznat pod imenom »Zakonodavstvo Srpske Pravoslavne Crkve«, mi smo katolici pustili potpunu slobodu, nek se država i pravoslavlje slože i izljube kako najbolje mogu i umiju. K tomu se iskreno veselimo, da je u slobodnoj državi što veća sloboda ispovijedanja vjere. Tim većma smo se radovali, što spomenuto »Zakonodavstvo« pruža pravoslavnoj hijerarhiji prigodu da se posveti svojoj duhovnoj službi, jer nacionalnim oslobođenjem riješila se muke, da se briga i za političku stranu svog naroda, na koju su pozvani svjetovnjaci, kojih, hvala Bogu, ima dosta među Srbima. Crkva prva valja da ističe i drži se Spasiteljeve: caru carevo! Svjetovnjacima pripada politička uprava ovoga svijeta. Kad bi bila, što nije, Jugoslavija, čisto srpska država, svejedno moderni laikat neće klerikalizma, koji vodstvo naroda i države predaje u ruke svećeničkog staleža. Što se više isprsuje moderni bezbožnjački laicizam, tim većma sve kršćanske religije moraju uvidjeti da treba podvostručenim silama raditi na vlastitom polju, a to je duhovna obnova naroda putem nauke i milosti Kristove. Rekristianizaciju svijeta ne mogu provesti ni neznam koji auktoritivni režimi. Svojim tobože kršćanstvom mogu oni biti pogibeljniji za kršćansku obnovu svijeta od istih protuvjerskih režima, ako uspavaju vjeru da bude mlitava u svom zva-

nju. Kristova objava jedina je punomoćna i sposobna da uzgoji ljude i društvo, da budu vrijedni članovi države. Država najbolje priznaje i štiti podanike, kad vjeri ostavlja slobodno polje da u njemu požrtvovno radi. Na misijonskom radu Kristove nauke može država staviti dobre temelje narodnog i državnog blagostanja.

Da je bilo kršćanske sreće, pravoslavna hijerarhija bila bi posve rado prihvatila katolički konkordat, jer bi on mogao katoličkom dijelu jugoslavenske države dati novog poticaja oko vjerskog preporoda našeg naroda. Tendencija je konkordatu, da katoličkoj Crkvi bude priznato od strane države, da se što marljivije posveti svojoj vlastitoj duhovnoj misiji.

A šta se dogodilo! Pravoslavnu crkvu je uprav razjarila u konkordatu prva nevina i sveta riječ »misija«. ... Mi bi katolici punim srcem željeli da je pravoslavni konkordat, koji je kršten nazivom »Zakonodavstvo Srpske Pravoslavne Crkve«, imao u svakoj rečenici riječ »misiju«, i da ona pokršćani dušu i srce svakoga pripadnika pravoslavlja.

Borba oko konkordata i vrapcima na krovu je pokazala, da ima nešto neispravna kod nekih prestavnika pravoslavne crkve. Glavni su im prigovori, da konkordatom Vatikan tjera politiku; da je on zahvat strane sile u našu suverenu državu; da njime traži katolička Crkva prodor u jugoslavensku naciju.

Crkveno pravoslavna borba protiv konkordata ne bi nipošto smjela biti stranačko politička borba protiv crkvene politike katoličke Crkve. Drugo je državna, a drugo crkvena politika. Politika svake kršćanske vjeroispovijesti jest moralno vjerski odgoj svojih članova. U toj *duhovnoj* politici imale bi se podupirati sve pozitivne vjere.

Borbu protiv konkordatu nadahnula je i vodila pogubna svjetovna politika. Pravoslavna hijerarhija htjela se obući u laičku politiku, da njome suzbije konkordat. Tim je ne samo izašla iz svog djelokruga, već je dokazala, da joj je ta borba nenaravna, a ona u njoj neupućena. Zato je pravno izgubila bitku na prvoj liniji. Imala je pravoslavna crkva ostati slobodna od svjetovne politike, da se može opravdano i uspješno boriti protiv tobožnje vatikanske po-

litike. Politika bi htjela sve pretvoriti u politiku. Zato je politika pravoslavne crkve htjela stranačkom politikom razbiti vatikansku vjersku politiku. Mislila je da će klinom izbiti klin. Ali klina, koji bi izbili, nije bilo! Uza sve što pravoslavna crkva hoće da se poistovjetuje s tobože narodnom politikom, konkordat joj je očito pokazao sa rezultatom glasanja u Skupštini, da ona nije konpetentna da sudi čisto političke stvari, narodne probleme, državna pitanja. To je zadatak teškog državničkog umijeća. Sutor, ne ultra crepidam! Ako se je, nakon skoro dva decenija razmišljanja i otezanja, država konačno odlučila da sklopi konkordat sa katoličkom Crkvom, na to su je naveli, ne bilo koji razlozi, već očita državna potreba. Dandanas laicizirane države ne traže tako lako Vatikan. Ako su svi režimi naše države bili složni barem u toj stvari, da treba katolicima dati njihovo pravo, onda se i pravoslavlje mora u tom složiti sa državnim imperativom, ako ne radi ičega drugoga, a to barem radi vlastite iskrenosti, da je ono tobože nacionalna i državotvorna crkva.

Konkordat je, ponavljam, stavio pravoslavlje na izvanrednu kušnju, i to baš u onomu u što ono stavlja svoju životnu zadaću, naime da je »nacionalno i državotvorno«. Mi katolici nikad ne stavljamo na veliko zvono našu vjerom osnaženu ljubav prema domovini i državi. Nama, eto, ista vjera brani da poistovjetujemo vjeru i domovinu, vjeru i državu. Katolička vjera, kao sunce nad zemljom grije našu ljubav k domovini. Vjera poetizira, humanizira katoličku ljubav prema domovini, katoličku privrženost k svojoj pravoj državi. Povijest katoličke Crkve ujedno je i povijest domovinâ i državâ. Baš radi vrhunaravnosti, radi nadnacionalnosti katoličke Crkve, bilo to pod kojim režimom, i bilo kada — doći će do katoličkog konkordata u našoj državi, i to bitno do onakvoga, kakav je već u skupštini jednom izglasan. Radi probitka same pravoslavne crkve želimo mi katolici, da ona iziđe iz nezgodnog položaja, u koji ju je uvalila političko strančarska konkordatska borba.

Kad država traži konkordat s katoličkom vjerom, to znači da joj je potreban. Devet pravoslavnih ministara i

sto dvadeset pet zastupnika jednako pravoslavne vjere, ne bi bili zagazili u onako ljuto kreševo u Skupštini, u njemu izdržali i konačno pobijedili da konkordat nije bio prijeko potreban Jugoslaviji. Nužda konkordata toliko se bila nametnula državi, da, uz relativni mir katolika — za njega i oko njega borili su se sami članovi pravoslavne vjere, i to na njihovom vlastitom terenu. Mi smo katolici zato čisto ponosni! Time nam je dana barem moralna zadovoljština.

U političkoj je bludnji pravoslavna hijerarhija koja se stavila na čelo političke borbe protiv konkordatu. A pretpostavivši, da bi pravoslavlje moglo imati svoju svjetovnu politiku u Jugoslaviji, ako smo katolici i pravoslavni ravnopravni, zašto onda i katolici Jugoslavije ne bi mogli imati svju ličnu politiku? Ako se baš politikom hoće suzbiti i razbiti »politika«« katoličke Crkve, nije li to dokaz, da katolička Crkva ne smije voditi politiku ovoga svijeta, ali uprav time joj se izdaje legitimacija, da je prava, nadnaravna i nadsvjetovna Crkva.

Nama katolicima jedva će ikada pravoslavna hijerarhija priznati, da ne slijedimo nekakovu vatikansku politiku, koja se i konkordatom htjela nametnuti našoj državi. Ako li se ne će vjerovati, da Kristova Crkva, kakova se posebno očituje u modernim konkordatima, nema ni sjene laičke politike, onda svratite pažnju na ove činjenice, koje izbijaju oči svakom nepristranom čovjeku:

Naime, savršeni spoljni i unutarnji mir nas katolika i naše Crkve prigodom *pravoslavne borbe* za i protiv konkordata očito kaže, da u njemu imamo samo vjerskog interesa, a nipošto kakovu zemaljsku politiku. Samo nadnaravna vjera i njezini vlastiti pogledi sadržavaju mir i drže ga u granicama zakona i reda. Bludnja i strast su nervozni i čine stotinu nepromišljenosti. Da je konkordatsko pitanje bilo politička stvar, tada bi političke strasti bile zahvatile i katoličke mase — i do čega bi se tada došlo? Uprav u pitanju konkordata pitamo mi katolici sve ljubitelje državnog sređenja, ko se je pokazao državotvorniji elemenat: ili katolici ili njihovi napadači u pitanju konkordata? Mi katolici — kao katolici — s konkordatom

uprav smo poletjeli da pomognemo državnom uređenju. A jesu li toliku svijest dokazali napadači konkordata? Tobožnje nacijonalne vjere izdaju domovinu u času, kad izmisle, da im je vjera u pogibelji. Vjera koja je nadnaravna i, kao takova, nužno nadnacijonalna, baš imperativom vjerske dužnosti ostaje na braniku rodoljublja uprav onda, kag ga najviše treba. Između prave države i prave vjere nikad nema sukoba. Ovi nastaju samo ondje, gdje se krivo shvaća ili država ili vjera. Ako se, u našem slučaju, država krivo shvaća, tad ona nikad neće moći napraviti iskren sporazum s katoličkom Crkvom, jer to je jasno i za nekatolike, da se katolička Crkva u konkordatima ne može odreći svoje evanđeoske misije, svog redovništva, svoje Katoličke Akcije, svoje slobode rada, svog vjerskoga utjecaja na odgoj itd....

Katolička Crkva u sebi nema apsolutno ništa od čega bi mogle strahovati ijedna nacija, ijedna država. Ona je duhovna zajednica Kristovih vjernika, koja uprav zato sa svojim konkordatima vedra lica i čista čela dolazi najrazličitijim državama da im unutra i izvana pomogne, jer je ona Božja nadnaravna Crkva, koja se po svojoj biti i svrhi umije veoma vješto prilagoditi svakom narodu, interesima svake države, pače zna izglađivati međusobne unutrašnje sukobe i štititi internacijonalne interese svega svijeta. Ona je katolička zato, jer je i nacijonalna i internacijonalna. Ona je Božja, a Bog je svačiji.

Nema sumnje, da bi konačno odlaganje konkordata škodilo državi, pogotovo, kad je složena od različitih vjera. Ali i to je sigurno, da je borba protiv konkordatu škodila i škodi samoj pravoslavnoj crkvi. Kad bi mi katolici mrzili pravoslavlje — a poznato je da je kat. Crkva uvelike socijalna i tolerantna — mi bi ga uckali da se i dalje bori protiv konkordatu, ali jer mu želimo duhovnu obnovu, molimo ga, da svu svoju energiju uloži tamo, gdje će vjerski pomoći svoj narod. Inače, borba protiv konkordata katolicima pomaže u tom smislu, što ih jače ujedinjuje, otvara im oči, da se većma uzdaju u samopomoć, unutra se duhovno obnavljaju, e da iznutra nadoknade, što im izvana nedostaje. Naprotiv, borba oko konkordata, u najmanju ru-

ku, razdijelila je pravoslavne i pokazala, da se je njezin politički jači dio okrenuo za katolike, a slabiji je ostao u opoziciji.

Tragika je svega pravoslavlja, što hoće da igra svjetovnu politiku i da se poistovjetuje s nacijom, odnosno državom. Zato pravoslavlje, eto, nema potrebnog vjerskog ni unutrašnjeg ni vanjskog jedinstva ni u jednoj samoj rasi, kakova je, na primjer, slavenska. A da i ne govorimo o crkvenom jedinstvu, koje bi moralo vladati, kad bi pranaobražen zapazit će, da se nije moglo nanijeti veću štetu državama, kad se ono poistovjetuje s njima ondje, gdje su one okupile više naroda i više vjera. Pravoslavlje bi moglo poslužiti naciji i državi, kad bi se stavilo na katoličko stanovište, te vjerski i nadnaravno okupilo narode, proželo državu. Konkordatska sloga ima biti ideal svakoj religiji, svakoj crkvi, svakoj državi. Svaki koji je nepristran i vjerski naobražen zapaziti će, da se nije moglo nanijeti veću štetu pravoslavnoj crkvi, nego kad su je nekoji njezini vođe izveli na ulicu, da u »krvavoj litiji« služi svjetovnoj politici laičkog strančarstva. A najveći su joj se prijatelji pokazali uprav tobožnji njezini neprijatelji koji su sve uložili, pače i časovitom silom se poslužili, da odijele episkope i svećenike od mase — njih zaštite, a ovu rastjeraju.

Nekoji pričaju, da je historijska beogradska »krvava litija« početak nazadovanja pravoslavlja u našoj državi. Ali svi dobronamjerni ljudi nadaju se da će ona biti početak spoznanja vlastite zablude. Narod kaže, da kad ima krupe, ima i dobre godine. Errando discimus!

Mnogi traže da razumiju pravoslavnu Crkvu u njezinom nastupu protiv konkordatu. U svom zanosu za vlastitim narodom, čija je povijest s njom najtjesnije združena, kad se jednom našla pred konkordatom, osjetila je da se nalazi u dramatičnoj dilemi: ili, kao i dosada, ostati istovjetovana s nacijom, te nju samu i dalje priznavati i ljubiti, ili uz nju širokogrudno zavoljeti i katoličke vjernike, kad ovi traže da u državi budu jednakopravna braća. Ali pred sličnim problemom drukčije su se snašli katolici. Oni su velikodušno pustili državu i pravoslavce, nek po miloj volji urede međusobne odnose.

Treba nam širokih pogleda na svijet. Hermetično se zatvoriti i skučiti se u sebe, u svoje, to je, kaže Montaigne, vidjeti samo dotle, dokle ti nos dopire. Valja sa Sokratom vidjeti i zagrliti vas svijet, da mu budemo vrijedni članovi. Pravoslavci neće tim još ništa izgubiti, ako se odreknu tjesnogrudnosti i steku široke poglede na svijet. Budu li oni i dalje smatrali konkordat prevlašću Vatikana nad Jugoslavijom, mogli bi i katolici podleći drugoj napasti, te pravoslavlje držati da hoće da zagospodari ne samo državom, već i katolicima. Isti metar morao bi svakomu jednako mjeriti.

* * *

Vas veliki spomenuti broj pravoslavnih zastupnika i ministara pokazali su na usta svog leadera, da se u borbu protiv konkordatu sa »bludnjom« uvukla i »strast«. Uistinu, političari malo misle na filozofsko značenje riječi »strast«; njome označuju svakidanji neobuzdani nagon koji hoće da preko, izvan i protiv diktatu razuma vlada čovjekom. U strasti nema ideje, razbora, istine ni dobra. Ona je u čovjeku utjelovljeno zlo. Nastupa samo tada, kad hoće da razbije dobro.

Pravoslavna Crkva prigodom glasanja o konkordatu našla se u času strastvenog neraspoloženja. Biće je po svoj prilici rasrdila i na tanak led navukla opet nevoljna politika. Jer nije uvijek takova bila pravoslavna Crkva napram konkordatu. Prije nego je nacrt konkordata imao biti potpisan u Vatikanu opunomoćeni ministar je pošao pokojnom patrijarhi, da ga o tom izvijesti. Patrijarha je sa poljupcem zaželio ministru dobar put i sreću.

Od poljupca do krvave litije prošle su dvije godine. U tom razmaku nešto je uzrujalo pravoslavnu crkvu. To »nešto« nadošlo je poštogod izvana, a poštogod iznutra. Izvana ju je sigurno uzbunila politika, jer ona je ranjava Ahilova peta pravoslavne crkve. Tu je svak može pogoditi. A iznutra mislim da je ovo.

U potpisanom nacrtu konkordata pravoslavlje je vidjelo duhovnu nadmoć katolicizma. Svaki svijesni katolik u sebi ima i sobom nosi aktivnost svete Crkve. Mi pravi katolici znamo, da smo privatno i javno »svjedoci«

Kristovi. U Njemu *sve imamo i sve možemo*. Duhovna obnova, koja u novije doba još više struji i zahvaća katoličku Crkvu ide i zatim, da sva katolička zajednica osjeti da ima biti na zemlji među ljudima jedno probuđeno i aktivno »svjedočanstvo« Kristovo. To je duboki smisao i unutrašnja bitna sadržina tako zvane Katoličke Akcije. Nažalost i nas katolika, mi sami vidimo, da pravoslavlje malo ima toga »svjedočanstva»; da je ono ubogo u vjersko kršćanskom životu; da nema vjerske aktivnosti. A svega toga ono bi moglo imati barem u nekoj mjeri, jer ima neke objavljene istine. Pod suncem opaža se večernje sumračje. U bogatstvu se vidi kontrast siromaštva. U konkordatu, pred licem svega pravoslavlja, u njegovoj samoj prijestolnici, na usta istih njegovih vjernika očitovala se i zasjala — a to samo djelomično — nadnaravna, božanska snaga katoličke Crkve. Onda je donekle razumljivo, zašto je i prva riječ konkordata, koja spominje »misiju«, zaprepastila pravoslavnu crkvu. A kad je vidjela i dalje vlastitim očima čitala članke konkordata, koji govore o redovničkim kućama i njihovu apostolatu, o vojnim kapelanima, o Katoličkoj Akciji, o vjerskoj strani fizične kulture, o materijalnoj pomoći kleru i vjerskim ustanovama — onda ju je zahvatio pravi panički strah! U tom strahu narodile se iluzije i halucinacije: sva će se Jugoslavija pokatoličiti! prodani smo Rimu! ukinuli su nam patrijarhu!...

Eto, do čega dovodi strast sebičnosti! Otvorila je put čisto začudnim pojavama iluzije i halucinacije! Valjalo bi da pravoslavci znadu barem malo povijesti katoličke Crkve. To će im pokazati, da Crkva umije živjeti i djelovati i bez konkordata, kad je na to prisile prilike. Ona sama sebi daje životne injekcije. Njoj nije potreban nijedan svjetovni liječnik. Vanjsko pravno poimanje ona traži toliko radi državâ i njezinih podanika, koliko radi same sebe. Ona ne pripisuje pretjeranu kakvu važnost ni najboljim konkordatima, stoga što su je starinski konkordati znali u ljubavi daviti, a noviji često ostaju na samom papiru. Dakle, ona je kadra da i bez njih živi. U njima ona hoće slogu države i crkve. Da po njima i katolici budu ravnopravni

ostalim konfesijama. Čega god se boji pravoslavna Crkva u konkordatu, svega će joj toga biti i bez njega.

Pravoslavni se preveć boje ili vatikanske »politike« ili Kristova života i apostolata. Ne možemo zamisliti da se straše Kristova duha i rada, jer i oni hoće da su kršćani. A vatikanske politike ne mogu se stvarno bojati, jer o tomu vodi računa država, koja je i zatražila da konkordat zabrani svećenicima u aktivnoj službi da se pačaju u aktivnu politiku. Šta bi više htjeli!?

Bilo se nadati, da će barem ovu točku konkordata objeručke primiti pravoslavna crkva, jer ona državnim zakonom unaprijed oslobađa državu i pravoslavnu crkvu od »rimsko svećeničke politike«. Ali, pričaju, da je upravta konkordatska točka veoma osjetljivo dirnula pravoslavnu hijerarhiju. Što sad!? Boji se katoličke politike! Kad je se mi katolici u konkordatu odričemo uz neke ograde, onda se pravoslavna hijerarhija boji i našeg odricanja politike! Opet: šta sad!? Valjalo bi uskrisiti Cicerona, da opet ponovi: o tempora, o mores! i oživjeti pjesnika Smailage Čengića, da ponovi: »Kuda 'š sade...? Il' u goru? Brđani su tamo; il' u ravno? na ravno će sići. Il' ćeš živjet, da izgubiš glavu?« (Agovanje, 88, 90—93). Možda zato neće pravoslavna hijerarhija katoličku ni politiku ni nepolitiku jer bi ona htjela imati u svojim rukama i katoličku i pravoslavnu politiku! Taj apsurd vodio bi svakoga prije do katastrofe nego li katoličku Crkvu, koja i progonjena zna živjeti i napredovati. !Ona i na zemlji »zna bježat pod oblake«.

Dakle, zamašitu poruku upravio je šef države i dobri pravoslavac svojoj Crkvi, koja glasi ovako:

»Velika je bludnja misliti, da sloga s katoličkom Crkvom može naštoditi pravoslavnoj crkvi. Nikad toga neću dozvoliti, to je nemoguće. Ali strast naših političkih neprijatelja osnažila je tu bludnju i hotimično hram Božji pretvorila u političku arenu. Što sam mogao, učinio sam da obranim Crkvu od njezinih lažnih prijatelja. Nastaviću sve uložiti, da ni jedna cigla vjeroispovijest ne bude stav-

ljena iznad koje druge, ali također da ni jedna sama ne bude iznad države.«

* * *

Kad je Gospodin pripustio, da smo u Jugoslaviji katolici i pravoslavni u vjeri razdvojeni, primimo iz toga odnosnu pokoru. U pokajničkom duhu oboji sve uložimo, da prestavljamo kršćanskim životom jedni drugima Duha ljubavi i bratimstva, pravde i snošljivosti. Tu će proklijati Božji dar molitve kojom ćemo vapiti, da nas Krist ujedini u jednom Ovčinjaku. Tad će i Krist zajedno s nama moliti: nek svi budu jedno, kao što si ti, Oče, u meni, i ja u tebi, da i oni budu jedno, da svijet vjeruje, da si me ti poslao. (Iv. 17, 21)

KULTURNI POGLEDI

Trideset godišnjica osnovanja Hrvatske pučke blagajne u Makarskoj. (La solennelle commémoraison trentenaire de la fondation du mon-de-piété par les Révérends Pères franciscains à Makarska.)

Franjevce je kroz vjekove vodilo načelo njihovog utemeljitelja: »Non solum sibi vivere, sed aliis proficere.« Kad je pk. Janez Krek raširio diljem romantične Slovenije kršćanske zadruge, hrvatsko-dalmatinski franjevci, između prvih su započeli širiti ove plemenite ustanove, koje su neki nastavak sredovječnih »Montes Pietatis«, oko čijeg proširenja najviše su se zalagali fr. Barnaba iz Terna i bl. Bernardin iz Feltre (Holzapfel H., Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens. Freiburg 1909. str. 234.) i dali praktično katoličko riješenje finansijskim znanostima. Makarski franjevci ugledajući se u divan primjer svoje braće dođoše u vezu s pk. Krekom i osnovaše na skupštini u Makru-Makarskoj 21. VII. 1907 reifenovsku zadrugu »Hrvatsku pučku blagajnu«. Konstituirajućoj skupštini prisustvovalo je 22 člana. Prvi provizorni predsjednik zadruge bio je jednoglasno izabran: Ivan Puharić pk. Bariše-Miše, a potpisatelj i ovjerovitelj zapisnika bio je Marin Žarnić pk. Luke,-glavar sela Makra, sadašnji upravitelj.

Na podlozi zaključka okružnog kao trgovačkog suda u Splitu od 14. VIII, 1907. br. Firm. 294, Zadr. I. 139 zadruga je bila upisana u zadružni registar. Počela je poslovati 14. X. 1907. Dakle proteklo je 30 godina.

Od početka zadruga je pristupila u svrhu revizije u smislu zakona 10. VI. 1903 L. D. Z. br. 133 »Zadružnoj Svezi« u Ljubljani i ostala do 31. V. 1914 u njoj učlanjena. Od toga datuma pa do 24. VI. 1928 priključila se je »Zadružnom Savezu« u Splitu. Netom se je opazilo, da se je on stao klimati pridružila se je »Zadružnoj Matici« u Splitu 16. XI. 1928, u kojoj danas stoji.

Zadruga je odmah ispočetka stekla povjerenje i dobar glas ne samo u gradu Makarskoj, nego također po čitavom Primorju i otocima, iz kojih je sakupljala kao marna pčelica sitnu štednju. Opseg njena ekonomskog rada za članove ograđuje se na grad Makarsku i tri okolna sela, koja tvore njeno predgrađe: Makar, Veliko Brdo i Kotišina.

Predsjednici zadruge od 1907—1912 bili su birani franjevci družinari, redovito samostanski starješine. Iza toga datuma, na osnovi riješenja vrhovnog sudišta u Beču 13. III. 1912 R I 102-11-4 i 103-11-4. do danas birani su svjetovnjaci družinari. Prvi franjevac predsjednik bio je sadašnji župnik velikog Brda; prvi svjetovnjak Mate Žarnić iz Makra, izabran 25. III. 1912.

Zadruga je ispočetka sve do danas razvijala ekonomsko-kulturni i nacijonalni rad u svojemu djelokrugu, učila narod sitnoj štednji, moralnom kršćanskom životu, finansijski ga podupirala, da ga oslobodi od lihvara, dijeleći mu sitne zajmove uz nisku kamatu, podizala mu gospodarstvo, vedrila mu duh u pravom katoličkom hrvatskom duhu, nabavljala mu žito, galicu, sumpor, alate i druge životne namirnice uz sniženu cijenu. Svim članovima bez razlike staleža bila je ko prava, dobra i nepristrana majka. Kad je imala kredita, dijelila ih je oprezno, razborito, trijezmeno i pravedno svim članovima. Kroz trideset godina svoga poslovanja nikoga od članova nije upropastila; svakomu je članu dobra učinila. Svoj ekonomski i kulturni rad najviše je razvila za svjetskoga rata od 1914—1918 i do 1923 g. Za svjetskog rata dijelila je nepristrano i pravedno pripomoć i sačuvala mnogo porodica ne samo članova, nego i građana, da ne stradaju od glada. Iza svjetskog rata razvila je konsumni rad u nabavljanju žita za članove. Kad je krunsko vijeće u Ljubljani zabranilo izvoz žita izvan države 1922 g., zadruga je stradala, jer zaključivši tri vagona žita kg. po 22 kr., uslijed naglog pada tržne cijene žitu, morala ga je prodavati po 16 kr., tako da je na njemu tada izgubila 111.954.51 kr. Ovo je bio najosjetljiviji udarac njenom poslovanju, ukoliko taj manjak nije mogla pokriti pričuvom, nego su ga članovi morali solidarno da plate po 68.75 dinara na glavu. Zbog ovog kraha mnogo se je članova iz nje izčlanilo. Iza toga ekonomskog udarca zadruga je opreznije postupala i razboritije se vladala: sabiranjem sitne štednje, davanjem sitnih zajmova, nabavom sumpora i galice i alata; širenjem brošura, revija i listova; gajenjem zadružnog života i svijesti pomoću zadružnih sijela u »Milovanu« i po selima.

Na 31. XII. 1908 zadruga je imala 46.606.76 kr. zajmova, a uložaka na »Zadružnoj Svezi« 18.042 kr., posebno 30.606.76 kr.; poslovnih udjela 780 kr. G. 1923. iza postradanja na žitu imala je zajmova 138.315.50 din., a uložaka 217.992.25 din. Pričuva je bila iscrpljena otplatom gubitka na žitu g. 1922. G. 1932., kad se je zadruga najviše bila podigla, brojila je uložaka 745.359.29 din.; zajmova 247.116.45 din.; 31. XII. 1936. uložaka 751.876.70 din., a zajmova 251.693.81 din. G. 1907. imala je članova 32; g. 1923.: 208; iza postradanja g. 1925.: 96; 1936.: 134 sa 2.441.35 din. poslovnih udjela. Broj je članova rastao i padao prema ekonomskom stanju zadruge.

Tajnici-blagajnici ostali su uvijek franjevci, obično starješine ili samostanski ekonomi. Prvi je bio o. Ivan B., zatim o. Krsto Belamarić, o. Konrad Rudan, o. Silvestar Kutleša, o. Albert Bukić, o. Božidar Bušelić, o. Andrija Rajković i o. Juraj Božitković od 28. XI. 1926. neprekidno do danas. Oni su bili duša, glavni oslonac i pokretač zadruge. Uprava i nadzorni odbor zadruge zapisnički su izjavili 6. I. 1911.: »Svi su družinari uvjereni, da bez vodstva i uprave jednog redovnika ne bi njihova stvar napredovala, jer se nitko osim svećenika ne bi zauzimao za savjesno i marno vođenje računa i ugled zadruge... Budući da su zadrugari težaci

i radnici, koji niti znaju niti mogu voditi zadružnih knjiga, a ni zadruga nije kadra, da uzdrži osobitog činovnika.«

Uprava i nadzorni odbor uvijek su se dostojno vladali i čuvali se svada i razmirica. I o družinarima ne može se nepovoljan sud dati.

Revizije su davale povoljan sud o vodstvu blagajne. Na primjer revizija od 1931. 31. XII. piše: »Vaša zadruga... može se računati među najbolje naše članice.« Druga od 20. IX. 1933.: »Vodi se u najuzornijem redu bez ikakve pogriješke.«

Zadruga je bila usilovana od nekih ulagača, da zatraži zaštitu 11. IV. 1935., a postigla od ministarstva poljoprivrede riješenjem 11. XI. 1935. za 5 godina pod br. 24.395 V. Odluka je zavedena na okružnom splitskom sudu kod zadružnog registra Zadr. I. 139/60 na 29. XI. 1935.

Zadruga je najprije prikazala privremeni račun, zatim konačni 13. V. 1937. za 66 članova družinara zemljoradnika Privilegovanoj Agrarnoj Banci u Zagrebu u smislu likvidacije zemljoradničkih dugova od 25. IX. 1936. i dobila odobrenje od iste 15. VII. 1937.

Dug zemljoradnika sa kamatom 20. IV. 1932. iznosi 204.282.49 din. Svega neplaćena je kamata od 21. IV. 1932.—25.IX. 1936.: 29.553.49 din. Iznos nesmanjenog duga iznosi 26. IX. 1937. 234.165.18 din. Pričuva 31. XII. 1936. izbacuje: 93.469.45 din. Od nje odbit će se 25% na račun duga zemljoradnika, kojima će se obilno nadoknaditi ono, što su uplatili za dug žita po 68.75 kr. na glavu iz g. 1922.

Zadruga svladava krizu, ide saniranju prilika. Ima i novih pologa: 20.832. din. — Postepeno i pomalo povraća i isplaćuje stare uloške.

Naprijed: vjerom u Boga i hrvatskom slogom!

Dr. fra Juraj Božitković

* * *

Portret biskupa fra Matije Brnjakovića. — Le portrait de l'évêque Mathias Brnjaković). — U 33 svesku časopisa »Narodna Starina« otisnuta su dva priloga povijesti znamenite obitelji Brnjakovića. Prvi prilog »Brnjakovići« napisao je gosp. Mil. S. Filipović, a drugi »Porodične veze Brnjakovića — Olovačkih« gosp. Ante E. Brlić.

U svom prilogu gosp. Filipović spominje beogradskoga biskapa franjevca fra Matiju Brnjakovića, koji je god. 1670 umr'o u Ankoni. Mislim, da bi gosp. piscu moglo biti od koristi u njegovu daljnjem istraživanju, ako spomenem, da se u sakristiji sustolne crkve sv. Marka u Makarskoj nalazi slika ovog biskupa. Biskup Matija izgleda još mlad i pristao čovjek. Slika je na platnu a sačuvana je prilično dobro. Uz biskupovu sliku stoji napisano: Fr. Mathias Bernyacovich alias Grubissich — Liber Baro de Olovaz Ep. Belogradensis.

I gosp. Brlić u svom prilogu kaže: Starija loza koja je vodila prezime Grubissich ode ispred najezde Turaka u Dalmaciju, gdje je imala neke posjede oko Makarske i dobiva venecijansku titulu »conte«. — I na ovo mogu primijetiti da zbilja ima i sada u selu Tučepi, šest kilometara na istok od Makarske, dosta brojno pleme Grubišića, ali danas nijesu nikakvi konti već, kao i njihovi komšije, ljudi težaci.

Odakle je došla ova slika biskupa Matije u sakristiju crkve sv. Marka? To je sa sigurnošću teško reći, ali kada bismo stali nagađati, izgledalo bi najvjerojatnije ovako: Makarski biskup fra Marijan Lišnjić bio je savremenik biskupa fra Matije, a usto član franjevačke provincije Bosne Srebrene kao i on. Valjda je biskup fra Marijan dobio ovu sliku od svog subrata biskupa fra Matije na uspomenu, te je poslije njegove smrti prešla u ruke njegova nasljednika makarskog biskupa Nikole Biankovića, dok nije, po ukinuću makarske biskupije prispjela u sakristiju crkve sv. Marka, gdje se danas čuvaju slike ne samo bivših makarskih biskupa, već i nekih drugih uglednih crkvenih ličnosti.

O. G. C.

* * *

Zagrebački Socijalni Tjedan u svijetlu francuske demografske statistike. — (La Semaine Sociale de Zagreb et la statistique démographique française). — Socijalni Tjedan, koji je ove godine držan u našem Zagrebu bavio se je pitanjima o obitelji i raspravljao ih je s kršćanskog stanovišta, jer se jedino s ovog stanovišta i može uspješno i korisno govoriti o ovom velikom pitanju. Na Socijalnom Tjednu upozoreno je na mnogostruku korist koju i sama država ima od obitelji ako je uređena po kršćanskoj nauci. A jedna od brojnih dobrobiti jest i ta što moderna država jedino iz kršćanske obitelji dobije potrebiti broj članova i jedino kršćanska obitelj jamči da će domovina i u buduće sretno nastaviti. Naglasujemo da to može dati samo kršćanska obitelj, a nijedna druga.

O tom nas ponovno uvjeravaju današnje francuske prilike. E. de Saint-Just, poslanik iz departementa Pas de-Calais upravio je ministru predsjedniku otvoreno pismo u kom crta žalosne francuske prilike i kaže da prelaze i svako pesimističko očekivanje. Ove godine 1000 ženidaba je manje nego 1936 god. u isto vrijeme. No zato je 630 ženidbenih rastava više, a 5000 rođenja manje nego prošle godine u isto vrijeme. Usto ih je u sama prva tri mjeseca 1937 god. 19.000 više mrtvih nego rođenih. Početkom godine svaka 24 sata umiralo je 2.000 Francuza, a u isto vrijeme rađalo ih se je 1800, dakle 200 manje. Francuska tako gubi svaki dan 200 stanovnika. Lako je onda izračunati koliko će ih izgubiti do konca godine! A koliko istom za nekoliko godina! E. de S. Just ne usuđuje se ni pomisliti na ovo. Ova pomisao mora biti strahovita za svakog Francuza, kaže on, a to osobito mora biti za onoga koji sada stoji na čelu francuske vlade, kao što je to ministar predsjednik. Tako mu piše de Saint Just. (Isp. Dossier de l' Action Populaire, 25.—X—1937)

Zašto je došlo do ovakog stanja u Francuskoj? Zato i jedino zato jer su prisvojili materijalističku ili, tačnije, hedonističku »filozofiju«, koja je onako drastično zakopala jednoć snažno rimsko carstvo, a zabacili su kršćanski Božji nauk o svrsi ženidbe. Na tom su radili svi razvratni francuski romanopisci, a u najnovije vrijeme i sam bivši ministar predsjednik Blum. Ovaj je napisao roman o ženidbi (Du Mariage) koji je u sebi tako drzak i protunaravan te kaže, da, kada bi imao kćer, ne bi se

usudio uzgojiti je prema onom što je napisao u tom romanu; i sam se osjetio kakve će posljedice iz njega nastati, pa veli da ne zna kakvu bi sudbinu zaželio svojoj knjizi i da se ne usuđuje preporučiti da se čitatelji po njoj vladaju (337.) Ništa drugo i nije moglo izići iz ciničke duše židova Bluma. To je eto direktno rušenje kršćanskih Božjih ustanova i to su plodovi koje je ovo rušenje donijelo i moralo donijeti. A sličan postupak donio je slične plodove i u drugim zemljama. Pravo zato ima Katolički zagrebački Socijalni Tjedan, što je visoko naglasio značenje, ne koje mu drago ženidbe, nego kršćanske ženidbe i naravnog i Božjeg zakona koji vlada kršćanskom ženidbom. Ona će našoj domovini dati sretno potomstvo, a recept židova Bluma uništio bi nas kao što ništi i Francusku.

D.

* * *

Naši marksistički pisci i katolički socijalni zahtjevi i zakonski predlozi pred blizu 100 godina. — (Ce que les catholiques exigeaient pour la réforme de la vie sociale il y a 100 ans). — Marksistički pisci kod nas u kojekakvim glasinama ili brošurama smatraju glavnom zadaćom napadati katolike i katoličke institucije, misleći da su riješili socijalno pitanje i učinili najzaslužnije djelo kad su neznalački opsovali onoga koji ne misli kao oni. S takim se je brošurama proslavila na pr. zagrebačka »Popularna biblioteka« i beogradski »Nolit« da i ne spominjemo kojekakve časopise.

I naša gospoda mogla bi i morala bi znati da su baš katolički socijalni radnici bili prvi koji su zapazili da se socijalni život ne razvija u redu i da su oni prvi stavljali prijedloge i zakonske nacrte da se popravi što je naopako učinjeno i da se spriječi razvoj zla u budućnosti. Da i ne spominjemo velike papinske socijalne enciklike iz 1891 godine (Rerum Novarum), dakle pred 46 godina, te 1931 (Quadragesimo Anno) gdje je zacrtan vas socijalni program za riješenje radničkog pitanja, dosta je sjetiti se šta su veliki katolički socijalni radnici radili i predlagali pred gotovo 100 godina.

Već 1848, dakle u vrijeme velikih prevrata, veliki Ozanam tražio je da ondašnji katolici preuzmu na se ulogu širitelja velikih ideja za reformu socijalnih prilika. »Vrijeme je, govorio je on, da se pokaže da je moguće zauzeti se za stvar proleteraca, posvetiti se radu za poboljšanje stanja onih klasa koje trpe, založiti se da se spriječi osiromašenje masa...« God. 1885, 1886 i 1887 katolički zastupnici u francuskom parlamentu predložili su zakone za ograničenje rada žena i djece, tražili su nedjeljni počinak, kao i zaštitu radnika za slučaj bolesti, starosti i nesreće. Ovi su zastupnici još onda tražili one socijalne reforme koje se tek danas provode u djelo. Veliki katolički sociolozi, zapravo preteče svih modernih socijalnih reformatora, bili su osobito Albert de Mun, Keller, Lamarzelle, Freppel, Thellier de Poncheville. Zakon o sudu i o posredovanju u nesuglasicama radnika, koji je francuski parlamenat glasovao istom prošle godine, morao je biti izglasan već ima pô stoljeća, da-

su htjeli poslušati katoličke zastupnike. 16 lipnja 1887 Lamarzelle i Albert de Mun bili su predložili takav zakonski nacrt. U godinama 1891 i 1892 opet su, u više navrata, katolički zastupnici nastupili za socijalne reformne zakone. Tražili su da se osnuju pensione i pomoćne radničke zaklade, da se zaštite žene i djeca da ne bi bili preopterećivani radom, te su ponovno tražili da se ustanove organi koji će posredovati i suditi kod nesuglasica među radnicima. Katolički zastupnici prvi su tražili da rudarska udruženja budu priznata kao pravna osoba. A to se je ostvarilo tek poslije rata. God. 1906 francuskom parlamentu predložen je zakon o stručnim organizacijama, a potpisali su ga glavni katolički zastupnici i socijalni radnici Gailkard-Bancel, Albert de Mun, Jaques Piou, Castelnau, L. Olliver i Lerolle...

Većina ovih socijalnih zakonskih predloga nije odobrio francuski parlamenat a to s veoma »važnog« razloga: bili su predloženi od katoličkih zastupnika, koje su ondašnji protivnici, baš kao i danas, mudro zvali »klerikalci«. Antikatolici nisu htjeli dozvoliti da »klerikalci« nose slavu da su stvorili socijalnu reformu. Voljeli su da radnici i druga udruženja ostanu još bez zaštite, da još ostanu bez zakonske pomoći nego da priznadu i sami i da dadu priliku da bi priznala i kasnija pokoljenja da su katolici bili prvi socijalni reformatori. No uza sve mjere ondašnjih zagriženih antikatolika i uza sve njihovo nastojanje da katolici ne bi nosili čast da su prvi radili na socijalnoj reformi, oni tu čast ipak nose, jer to danas uviđa vas ozbiljni svijet, a osobito to uviđaju u Francuskoj.

R.

* * *

Socijalna pravda profesora sociologije D. Tomašića. — (D. Tomašić professeur à Zagreb, attaque injustement et en ignorant les prêtres catholiques en Hercegovine et Dalmatie). — U »Savremeniku« (studeni, 1937, str. 403—9) D. Tomašić piše o hrvatskom seljaštvu i zapadno evropskoj civilizaciji. Nije nam namjera ulaziti u analizu svega što on piše, nego ćemo se zaustaviti na onom što piše na adresu hercegovačkog, dalmatinskog i dijelom bosanskog župskog svećenstva. Govoreći o stočarskoj ekonomiji i o životu svijeta u tim krajevima kaže on između ostaloga i ovo: »Sada su se u tim krajevima stočarske ekonomije jače osjećali porezi i monopoli, a naročito davanja u prirodnim proizvodima, na kojima je svećenstvo insistiralo prema »starom običaju«, iako je tih proizvoda, naročito stočarskih, bilo sada mnogo manje, iako su se negdašnje velike patrijarhalne porodice podijele, pa prirod pojedinih individualnih porodica nije bio ni izdaleka tolik kolik je bio prirod dok nijesu bile podijeljene; međutim davanja svećenicima ostala su za individualne porodice ista kao što su ranije bila za velike patrijarhalne porodice. Uz to su novčane nagrade svećenicima još povećane. Uslijed toga su oni ostali još veći ekonomski teret nego što su bila sama poreska opterećenja.« (408)

Dr Tomašić, kao profesor sociologije i kao onaj koji hoće da piše o socijalnim pitanjima i prilikama morao bi u najmanju ruku poznavati

ono o čem piše. A on to ne zna. On ne zna socijalne prilike u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji, a najmanje poznaje odnos župskog svećenstva u ovim krajevima. A da to ne zna sam je dokazao i dokumentirao, kada je napisao što smo gore iznijeli. Njemu je, izgleda, trebalo napasti svećenike, pa je za to napisao krupnu neistinu. »Po starom običaju« davalo se je, dok su ekonomske i socijalne prilike bile drukčije. To je bilo, ali svećenstvo se je znalo prilagoditi prilikama i siromaštvu puka, tako te je od onoga »po starom običaju« nije gotovo nigdje ništa ostalo. Najvećim dijelom davanje je sa privolom svećenika, sasvim sniženo: negdje na polovinu, negdje na trećinu onoga što se je prije davalo. A ima mjesta gdje se ne daje ništa, ne stoga što svijet ne bi dao kad bi imao, već stoga jer je veliko siromaštvo. A svećenik ipak služi zadovoljavajući se s najbjednijim životom i dijeleći potrebu svojih župljana. Ovakih župa i svećenika ima! A mi bismo mogli nabrojiti dru Tomašiću mnoštvo svećenika u krševitoj Hercegovini i Dalmaciji, koji kroz svu godinu dana ne će primiti od svojih župljana onoliko koliko dr Tomašić primi u jedan mjesec dana. Je li to onda socijalna pravda iz tako udobnoga položaja tući po hercegovačkom, dalmatinskom i bosanskom svećenstvu, i to iz prostačkog neznanja, koje ne bi smjeli nikako pretpostaviti kod sveučilišnog profesora. Ali da! Treba neko da živi i o predrasudama i o uckanju! A da nije takog neznanja i predrasude bi bile nemoguće!

Nije naš posao ni namjera da pitamo dra Tomašića šta će to reći da se u svemu spomenutom napisu zapaža osobita njegova briga da se dobro pokrije i potrpa raznim licima i ustanovama kao na pr. Hrvatskim seljačkim Pokretom, Gospodarskom Slogom, Antunom Radićem, pa i samim drom Mačkom. Mi ga to ne ćemo pitati, jer je to i preveć jasno svakom koji pročita i prozre misli dra Tomašića u spomenutom napisu. Tako se lakše prodaje!

B.

* * *

Katolici i socijalni rad u 1936 god. — (L' action social catholique en 1936). — Obazirući se na savremene potrebe katolici po svemu svijetu dali su se u zadnjim godinama, na svestrani i žilavi rad na socijalnom polju. O tom nas izvješćuje i Internacionalni Ured Rada u Ženevi koji, u svomu Socijalnom Godišnjaku, iznosi sintezu socijalnog katoličkog rada po svijetu.

Jedna od najznačajnijih činjenica u 1936 god., prema Socijalnom ženevskom Godišnjaku, jest veliki broj pastirskih pisama koja su poslali biskupi svih država i kontinenata, u kojima potiču katolike da izvrše svoje posebne dužnosti na socijalnom polju i da razviju još jači rad. U Austriji bečki nadbiskup kardinal Dr Innitzer oštro napada one koji ruše socijalnu pravdu iskorišćujući nezdrave privredne prilike i nezaposlenost. U Poljskoj biskupi Teodorović i Twardovski opisuju bijedu radnika i ukazuju kojim putem treba ići k ozdravljenju. U Engleskoj su biskupi poslali kolektivno pastirsko pismo u kojem se tuže da je socijalna nepravda dovela kršćansku kulturu do propasti. Stoga dižu glas proti

socijalnoj nepravdi i proti tlačenju radnika i iskorišćavanju slabijih. I belgijanski biskupi dozivlju vjernicima u pamet načela kršćanske socijalne nauke: treba paziti na dostojanstvo čovječje ličnosti i na obitelj. Prosvjeduju proti namjernom gaženju kršćanske pravde i traže ustanovljenje staleških organizacija. U Francuskoj su biskupi od polovice listopada 1936 ponovno uputili pastirsko zajedničko pismo u kom naglasuju načela socijalne pravde. Sadanje stanje, koje se osniva na snazi novca, nezdravo je i ne smije tako ostati. Osobito kardinal nadbiskup u Bordeaux naglasuje da kršćanstvo nikako nije solidarno sa kapitalizmom, a kardinal Liénart iz Lille-a veli da je kršćanstvo uvijek osuđivalo klasnu borbu i uvijek tražilo skladan rad svih koji se zanimaju istim poslom i zanatom. Treba posebno istaći pastirsko pismo pariskog kardinala nadbiskupa Verdiera, gdje potiče katolike da učine sve što im je moguće da se popravi stanje radnika, osobito onih koji su najmanje zaštićeni.

Na velikim Socijalnim Tjednima i ferijalnim kursevima koji su držani u Kanadi, Braziliji, Belgiji, Poljskoj, Francuskoj, Engleskoj i Holandiji pokazao se je velik interes da se praktično provedu načela, proglašena u velikim socijalnim enciklikama Leona XIII i Pija XI, da se organiziraju staleške organizacije. Pravu važnost ovih enciklika priznao je i sjeveroamerički senat, koji je encikliku Pija XI »Quadragesimo Anno« doslovce usvojio i stavio među svoje akte i dokumente. Godišnjica papinskih socijalnih enciklika proslavljena je svečano po svoj Americi. O njihovoj važnosti govorilo se je s propovjednica, u štampi, na radiju, u školi, u kursevima i predavanjima. I Kolumbovi vitezovi i studenti pokazali su veliku socijalnu djelatnost. Preko 125 universa i drugih visokih škola govorilo je o kršćanskom socijalnom radu pred oko 35000 slušalaca. U Chicago, Shenectady, Philadelphiji, Washingtonu, San Francisko i Rochesteru katolicima su držane posebne konferencije u kojima se je govorilo o nejednakoj podjeli dobara i o potrebi pravednijih plata.

I u južnoameričkim državama razvijen je jak socijalni rad. U Argentiniji je osnovan posebni nacionalni sekretarijat za katolički socijalni rad katoličke mladeži. U Austriji na pr. katolička radnička omladina orproveden je uspješan rad za pravednije plaće radnika protiv neobuzdanoj konkurenciji.

Iz Socijalnog Godišnjaka zapaža se da je po svijetu snažan socijalni rad katoličke mladeži. U Astriji na pr. katolička radnička omladina organizirana je u 10 biskupija. Tako je radnička mladež organizirana i u Mađarskoj, Čehoslovačkoj, Kanadi, USA, Braziliji, Kolumbiji, Belgijskom Kongu, Sjevernoj Africi i u Japanu. U nekim zemljama na pr. u Francuskoj, Belgiji i Holandiji osnovani su logori za nezaposlenu mladež. Katolici se po svemu svijetu živo zanimaju za sva socijalna savremena pitanja. (Isp. Schön. Zuk., 12-XII-1937, 288)

O.

* * *

Socijalni položaj radnika u nacionalnoj Španjolskoj. — (La situation des ouvriers dans l' Espagne nacionale). — Nova nacionalistička Španjolska najveću pažnju posvećuje socijalnoj državnoj izgradnji, a napose sređenju radničkog pitanja. Bivša Španjolska mnogo je pretrpjela i stoga što uređenju ovoga pitanja nije posvećivana sva pažnja. Radnik u novoj Španjolskoj mora dobiti svoje mjesto u narodnoj cjelini, jer on je važan dio narodnog tijela, kao što su važna sva ostala uda. Kapital i rad moraju raditi zajednički, ne za interese pojedinca nego za opće dobro koje je iznad pojedinaca. A i posjednici kapitala moraju se uzgojiti da na ovaj način shvate svoj novi položaj u narodnoj zajednici. Stog je španjolska Nacionalna Stranka ustanovila Nacionalnu Sindikalističku Radničku Centralu (Central Obrera Nacional Sindicalista) za izgrađivanje socijalnog života. Ova Centrala morati će pripraviti korporativno sređivanje španjolskog radnog naroda. Sindikatski sistem koji odgovara korporacijama i austrijskim staleškim ustanovama skupit će zajedno sve one koji rade u istoj grani, od radnika do poduzetnika.

U novoj Španjolskoj uređene su i radničke plaće na novoj bazi. Po programu Nacionalne Stranke mora se odrediti dokle može sizati najniža plaća, ali koja će opet biti sasvim dovoljna za podmirivanje svih potreba. Uostalom visina plaće ravnat će se prema radu i prema stanju obitelji. Za vrijeme republike neoženjeni radnik, uopće govoreći, primao je isto toliko koliko i otac obitelji; u novoj državi, pri određivanju plaća, mora se voditi računa o stanju obitelji, da se tako stvarno provede dostojno uzdržavanje i napredovanje obitelji. A i daljnje staleško naobražavanje, za koje će se država brinuti dati će priliku svakomu radniku da poveća svoje prihode i imanje spretnijim i vještijim radom.

Socijalni program nove Španjolske, obzirom na radničko pitanje, sadrži još mnogo važnih odredaba. Tako na pr. besplatni pravni savjeti i pomoć odvjetnika; posebne nagrade za slučaj nesreće, bolesti i nezaposlenosti; ustanova osiguranja za starost ili za potomke. Sistematsko podučavanje radnika za upoznavanje drugih prilika i staleža u narodu. (Isp. »Germania«, 13-XI-1937).

Ž.

* * *

Socijalni katolički zahtjevi u USA. — (Les catholiques et les questiones sociales en USA). — Već i prije, a osobito poslije velikih socijalnih enciklika »Rerum Novarum« Lava XIII »Quadragesimo Anno« Pija XI katolički socijalni program i socijalni zahtjevi svakomu su jasni i uopće priznati kao program i zahtjevi koji daleko svestranije, temeljitije i pravednije rješavaju socijalno pitanje nego ijedan drugi program, a za najmanje socijalistički i komunistički, koji su samo kadri baciti radnika u grdno ropstvo kako je to slučaj u Rusiji.

Kao što se je upliv ovih enciklika osjetio i u našem Socijalnom Tjednu ove godine u Zagrebu, tako su u duhu ovih enciklika i delegati 20 američkih država stvorili ovaj zaključak: Kod nas još uvijek u velikoj mjeri vlada mišljenje da pojedinac ima pravo služiti se svim sredstvima za promicanje svoje lične koristi bez obzira na opće dobro. Tra-

žimo od naših članova da neprestano imaju pred očima riječi Pija XI u okružnici proti bezbožnom komunizmu, prema kojim bit socijalne pravde stoji u tomu da svaki, što bolje može, radi za opće dobro. — Zemljište, dobro neprocjenjive vrijednosti, dato je farmeru. On je upravitelj prirodnih dobara, koja proviđaju najglavnijim čovječjim potrebama: hrane ga i odijevaju. Stoga je dobro težačkog svijeta, koji sačinjava glavni dio srednjeg staleža od najveće važnosti za dobro svega naroda. A da bi težački svijet ovo životno djelo mogao izvršiti za opće dobro, mora mu se trud pravedno nagraditi. Predugo je njegov trud bio žrtva svjetskog tržišta na kom su cijene određivali neki lakomi spekulanti. Neophodno je nužno odrediti primjerenu cijenu poljskim proizvodima da težak kao slobodan i gospodar zemlje prebrdi sadanju krizu. A jer gospodarski sistem koji je dosada gospodovao nije imao nimalo razumijevanja za ova temeljna prava, to je zaduživanje i razvlašćivanje slobodnih težaka zauzelo strašne razmjere. Ali mi nećemo samo da zovemo državu u pomoć. Samopomoć i osnivanje seoskih zadruga tako su važne da ih se mora pretpostaviti svim drugim sredstvima. Sva nastojanja kojim je car Augustus kušao da u starom Rimu od naseljenika učini slobodne težake — potporanj carstva — nisu uspjela: jer državni socijalizam kog je on bio zaveo zlo je još pogoršao.« (Central Blatt and Social Justice, Okt. 1937)

Individualizam zadnjih vjekova, koji je pojedincima davao neograničeno pravo da stiču što mogu i ne mogu, mogao je zagospodariti jedino stoga što je pregazio osnovne zakone koje je Bog stavio u samu prirodu ili ih pozitivnim načinom objavio. Stoga i je temeljna teza individualizma da se u sticanju i trgovini ne smije obazirati na nikakve, pa ni na Božje zakone. Stoga su bili uspjeli prignječiti kao radnički tako i težački svijet. Sve je izgubilo svoju samostalnost i predalo se u ruke onomu koji je bezdušnim radom postao jači. Pape su međutim opet svojim enciklikama kazali da je u individualizmu uzrok modernog zla i da je spas opet u povraćanju onim načelima koje je individualizam pogazio. Treba imati pred očima ne dobro jednog ili drugog nego dobro sviju kao i da se zaštite slabiji pred izrabljivačima. Američki katolici primjenjuju sve ovo u djelo. O.

* * *

Budućnost katolicizma u USA gledana sa socijalnog i privrednog stanovišta. — (Le catholicisme en USA considéré du point de vue social et économique). — Hilaire Belloc na svom putovanju kroz USA osobitu je pažnju posvetio proučavanju katoličkog života kakav je danas i kakav izgleda da će biti u budućnosti. Da upozna katolički život morao je dobro upoznati i život drugih religija koje imadu pristaša u USA. Na temelju proučavanja i katoličkog i nekatoličkog života došao je do zanimljivih zaključaka za budućnost katolicizma.

Pitajući se šta će biti s ktolicizmom u budućnosti oslanja se samo na činjenice iz prošlosti i iz današnjice. U prošlosti, radi useljavanja, broj katolika rastao je svake godine. Useljavanje je međutim sada dosta

ograničeno, te bi katolici brojčano mogli rasti samo na dva načina, vezana na same katolike u USA, a ta dva načina su: povećanje broja porođaja i obraćanje na katolicizam. Što se tiče povećanja broja porođaja pokazat će budućnost, hoće li to biti od osobitog utjecaja za katoličko stanovništvo.

A obzirom na obraćenja ne možemo reći da je s tog razloga nastalo baš veliko pomnožavanje. No moramo se sjetiti da protukatolički filozofski sistemi u USA mnogo brže propadaju negoli je to u Engleskoj, a to će stvoriti položaj koji će biti veoma u prilog katolicima, a položaj će biti taki da će dovesti ne samo do obraćenja pojedinaca nego masa... Vjerojatno do 50—60 godina vidjet ćemo da se svijet dijeli u katolike i protikatolike. Teško je zamisliti, kad se prilike budu tako razvijale, da će se moći spriječiti da se i u masama ne prelazi na katolicizam. Moramo znati i to da je Crkva danas najjače sredstvo za obranu ćudorednih načela, a to priznaju i ta načela primaju i oni koji se u svemu ne slažu sa naukom i gledanjem Crkve. Dosta je spomenuti, kaže Belloc, što Crkva uči i kako brani privatno vlasništvo, što uči o obiteljskom auktoritetu i o nerazrješivosti ženidbe.

Belloc upozoruje na još jednu činjenicu koja bi mogla uplivisati na razvoj katolicizma u skoroj budućnosti, a to je privredno stanje. U svakom društvu malo je bogataša, a mnogo ih je koji nisu bogati ili koji su siromašni. Gledamo li na prve godine sjeveroameričke povijesti, vidimo da je malo bilo bogatih katolika, a uzmemo li u obzir sve katoličko ondašnje stanovništvo nije bilo mnogo ni onih koji su bili ni bogati ni siromasi. Belloc veli da je to bilo stoga što je sticanje prvog imanja, zemljišta u USA bilo u takim prilikama koje su za katolike bile nepovoljne. Međutim useljenici, osobito irski useljenici, stekli su jačih imetaka i katolici imaju uvijek sve to jačeg utjecaja u nekim privrednim granama, izuzevši valjda trgovinu. Tako su katolici u ovih zadnjih 50 godina u daleko povoljnijem položaju nego li su bili prije. (Isp Oss. Rom. 10. 9. 1937) V.

* * *

Nesuvislosti iz zagrebačkog »Književnika« — (Les inconsequences de »Književnik« de Zagreb). — »Savjest čovječanstva! — Gotovo anahronistički zvuči ovaj naslov u današnje doba, kad je savjest čovječanstva u tolikoj mjeri otupjela i uspavana da su izvitopereni (šta je to?) i iznakaženi svi pojmovi o istini, pravdi i etici, da se s brutalnim cinizmom gazi preko svega onoga što sačinjava moralnu okosnicu ljudskog opstojanja. U doba kad se s drskom arogancijom proglašuje laž istinom, kad se vrši nepravda i nasilje ne nad pojedincima, nego nad čitavim klasama i čitavim narodima, u doba kad zločinstvo, zaslijepljenost, tjesnogrudni šovinizam i rasni fanatizam triumfiraju u internacionalnim razmjerima — pitamo se s strahom i nevricom, da li će se (ovdje je nejasno jer su crte ispremijašane). Da li će se opet naći ka-

kav Emil Zolla, koji će svojim gromoglasnim »J' Accuse« umjeti opet da u čovjeku probudi čovjeka«. (Isp. »Književnik br. 11, 1937, str. 485)

Na prvi mah izgledalo bi da je ove riječi napisao koji pristaša skolastičke filozofije ili koji katolički teolog koji priznaju da duhovni, nematerijalni zakoni vladaju duhovnim i materijalnim svijetom, ili da je to napisao koji pristaša savremenih spiritualističkih struja u području filozofije ili prirodnih znanosti, jer je materijalizam u znanstvenom svijetu izgubio aktuelnost i prišao u povijest. Ali to se ne nalazi u takim spisima ni časopisima, nego je to napisano u zagrebačkom »Književniku«. Koliko je nama poznato »Književnik« (koji sebe zove da je hrvatski književni mjesečnik, jer hrvatstvo je danas zgodna kabanica pa je zgodno njom se pokriti, makar sarađivali oni koji ni po imenu ni po ideologiji nemaju u sebi ništa hrvatskoga, a mnogo protihrvatskoga) ne zastupa spiritualističku ideologiju ni pogled na svijet, već zastupa sasvim oprečnu, materijalističku »ideologiju«, ako se i to može reći, jer materijalizam i ideologija dva su pojma koji se isključuju.

Materijalizam kaže da nema na svijetu ništa nego materija, tvar i njezina sila, iako ni sami materijalisti ne znaju šta je to materijalna sila. Stoga, kažu, materijalna sila koja vlada mrtvim svijetom, vlada i čovjekom i svim njegovim životom. A materija ne priznaje, i ne smije priznati, dok hoće da bude materija, ni dušu, ni misao, ni ideju, ni umovanje, ni zaključivanje, ni otkrivanja novih istina i ideja iz već poznatih ideja i istina, ni napredak ni moralna pravila, ni moralnu svijest, stoga ni pravdu ni poštenje, ni pravo ni krivicu, ni istinu ni etiku, ni savjest, ni zločinstvo, ni slobodu, niti išta što ne bi bila kruta materija. A zašto to? Uprav zato, jer je materijalizam. Kad bi priznavao ikakvu ideju, već ne bi bio materijalizam, ne bi za podlogu svoje nauke imao materiju, drugim riječima već tim bi prelazio u spiritualističko područje i prestajao bi biti materijalizam.

Kako onda zvuče gore navedene riječi u materijalističkom »Književniku«? Baš anahronistički, kao što on kaže da je danas gotovo anahronistički govoriti o savjesti. Ne treba da se »Književnik« krije za kakve »književne« krilatice, pa da govori o savjesti i o svemu što je on nabrojio, a što iz savjesti slijedi i što je s njom vezano. »Književnik«, ako hoće biti dosljedan, neka ne govori ni o savjesti, ni o poštenju, ni o pravdi, ni o pravu, ni o objektivnosti, ni o neobjektivnosti, nit o ičemu drugomu osim o tvrdoj i goloj materiji. To je njegovo polje i njegovo kraljevstvo. Istina je da će tada biti do skrajnosti neknjiževan i neznanstven i natražan, ali imat će bar jednu odliku: bit će dosljedan sam sebi i neće stvarati zbrku kod čitatelja.

Moglo bi biti i to da je i »Književnik« opazio da su danas spiritualističke, dakle nematerijalističke, struje sasvim prevladale u filozofiji, u pravnim i prirodnim znanostima, pa da je i on počeo skretati na taj put. Ako je to, onda bi i navedene riječi mogle i u njemu stati, i to bi bio znak da se je stao primicati znanstvenomu radu i znanstvenomu načinu mišljenja.

U.

Spajanje nespojivih elemenata: savjesti, istine i Emila Zole u zagrebačkom »Književniku« — (Le »Književnik« de Zagreb attribue à E. Zola le souci de conscience et de vérité, ce qui est absurde) —

»Književnik« hvaleći Emila Zolu kaže o njemu slijedeće: Triumf Zolin je triumf ljudske savjesti, koja na koncu ipak pobjeđuje, ma kako njezina borba u početku izgledala bezizlazna. On doduše lično nije doživio potpun triumf svojih nastojanja, jer se nesretnim slučajem otrovao plinom iz pokvarene peći, ali je zato njegovo ime ostalo urezano za sva vremena ne samo u historiji literature, nego u historiji onih najplemenitijih ljudskih nastojanja za pobjedom pravde i istine. Ili kako to davno reče Anatol France na njegovom grobu:... On je bio savjest čovječanstva. (11, 1937, str. 486)

E. Zola je dakle primjer savjesnog čovjeka, i kad ljudima zavlada onaka savjest kakva je bila Zolina, tad će biti triumf ljudske savjesti, poručuje Književnik. Mi pak, radi stvarne savjesti čovječanstva, mislimo da se Književnik i njegov pisac nemilo varaju i da hoće da zavedu druge. Čovječanstvo kao takovo, t. j. svi ljudi, ne gledajući na koju bolesnu, abnormalnu iznimku, nikada nijesu živjeli onako kako to crta Zola, niti su odobravali načela, koja on zastupa u svojim romanima. Književnikov pisac mogao je, da je htio i imao za to malo volje, poviriti u kakvi ozbiljan priručnik etnologije te bi vidio da ni sama primitivna plemena ne žive onako kako piše Zola. Oni znaju šta je poštenje, stid, šta je javni i obiteljski moral. Oni, u svojoj suštini, priznaju sva moralna načela koja ispovijeda kršćanstvo. I kada bi se među njima pojavio Zola sa svojim romanima držali bi ga za degenerisanog individua i u tom se ne bi puno prevarili. Savjest ovih primitivnih plemena daleko je plemenitija od savjesti E. Zole. Oni bi prije imali biti uzor njemu, nego li on njima.

A je li savjest civilizovanih ljudi savjest E. Zole? Najveći dio civilizovanih ljudi javno osuđuje prljavštine E. Zole i to iz vjerskih razloga. Svaka konfesija uči ono što kažu zapovijedi Božje. A i oni rijetki koji se ne priznaju članovima koje konfesije uvjereni su da su prljavštine ono što piše Zola i ne opravdavaju to kakvom svijesti i uvjerenjem već svojim slabostima.

A ono što Književnik piše o Zolinoj ljubavi k istini bio bi pravi cinizam kad ne bi bilo rečeno govornički. Zna li Književnik kako je Zola opisivao svoje junake na pr. La Grivotte-u? Pratio ju je do Lourdesa vidio je gdje je ozdravila, znao je da je zdrava živjela još 28 godina t. j. sve do smrti, a on ju je osudio da je umrla vraćajući se iz Lourdesa i to od bolesti koja da se je odmah povratila. Lagao je kao prosti cinik. I kada su mu predbacivali zašto je napisao u romanu da se je bolest povratila i da je odmah umrla kada ona još živi u Parizu, odgovorio je onako kako je to mogao i znao sami cinik: »Pa šta je komu stalo kako ja pišem, ja sam gospodar opisivati moje junake kako me je volja!« Je li to pravda i je li to istina, o kojoj govori pisac Književnika, i je li to savjest! Bi li taka morala biti savjest čovječanstva! Valjda će

Književnik i odobriti sve to pošto je riječ o Lourdesu, ali to nije ni istina ni pravda ni povijest ni savjest! Pred Lourdesom, ako se u njem događaju djela, o kojima se veli da se događaju, mora se pokloniti i Književnik, ako mu je stalo do savjesti i do stine i do pravde, kao što se je morao pokloniti i Zola da je imao imalo savjesti i ljubavi k istini. Ali, jer nije imao ni savjesti niti mu je bilo do istine, izvrćao je činjenice i javno lagao kao malo ko!

Bi li, dakle, »triumf Zolin bio triumf ljudske savjesti« i je li »on bio savjest čovječanstva«!? (486).

C.

* * *

Katolički liječnici na djelu. — (L' oeuvre des médecins catholiques dans le monde). — Buđenje katoličke liječničke znanosti u svijetu danas je opće poznata činjenica. 1935 god. izdao je Dr Bon poznato djelo »Précis de médecine catholique« u kojem je iznio sve velike smjernice koje vode katoličkog liječnika u životu i praksi, kao što je iznio i današnje stanje katoličkih liječnika po svijetu.

Mi ćemo se ukratko obazreti na neke katoličke liječničke časopise po svijetu. Časopisi se bave najraznovrsnijim liječničkim pitanjima, a stručnjaci koji ih obrađuju ulažu svu modernu spremu i najnovije znanstvene rezultate. Glasilo holandskih katoličkih liječnika »Roomsch-katholieke Artsenblad« koji uređuje Dr. Slater (Rotterdam), u ovogodišnjem broju za ožujak-travanj raspravlja pitanje kako djeluje organizam. Iza temeljitog ispitivanja dolazi do zaključka da je sasvim neispravno govoriti s samopokretanju, jer to zvuči mekanistički, automatski, a organizam nije automat; nego treba govoriti o samodjelovanju. Sam urednik Dr. Slater bavi se pitanjem finaliteta u biologiji i zaključuje da prirodne znanosti moraju priznati ovaj princip, ako neće zatvarati oči pred činjenicama. Gđica M. Schous raspravlja o pitanju periodične suzdržljivosti u ženidbi i zaključuje da je ona dozvoljena u stanovitim okolnostima. O istom pitanju piše i dr. Slater.

U pitanju naslijeđa J. E. Schulte, na temelju Mendelsovih zakona zaključuje da, dok čovjek u naravnim t. j. zdravim okolnostima nastaje i rađa se, nemamo razloga plašiti se da će još više povećati bolesne strane koje su u čovječanstvu. Do istoga zaključka došao je i Španjolac Arrupe, opet na temelju Mendelsovih zakona. Zaključke je objelodanio na prošlogodišnjem bečkom liječničkom kongresu. Do sličnih zaključaka dolazi Schulte na temelju literature i statističkih podataka koje je pokupio iz svih zemalja. (Artsenblad, svibanj 1937)

Ovim aktuelnim pitanjima bave se i francuski katolički liječnici. U »Bulletin de la Société de St. Luc« (ožujak 1937) Dr B. Frey radi o pitanju »Baštinjenje duševnih bolesti i eugenika u psihiatriji«, a u travanjskom broju Dr. J. de Sèze raspravlja »O nasljednim bolestima«. Za riješavanje ovog dosada neriješenog, zamršenog pitanja materijal nam daje »Mendelsova matematika«, medicinska statistika i rezultati eksperimentalnog istraživanja.

Pitanjima pozitivne eugenike, t. j. potrebom socijalnog uzgajanja svijeta i poštenog života u braku bave se belgijski katolički liječnici. Smisao za socijalni život i poštenje u braku samo po sebi stvorit će pozitivnu eugeniku. »O katoličkom moralu i novim problemima socijalne higijene« piše J. Dermine, a »O svrsi ženidbe« Dr. L. Goedseels u belgijskom liječničkom časopisu: »Saint Luc Médical«.

O socijalnom pitanju sa liječničkog stanovišta kao i o raznim savremenim higijenskim pitanjima raspravljaju portugalski katolički liječnici u svomu časopisu »Accao medica«. Važna je rasprava iz tog područja »O moralnoj higijeni i spolnom nagonu« od Dra J. A. Da Cruz Neves. S moralnom higijenom, kaže, trebalo bi početi već prije puberteta: u tjelesnom pogledu izbjegavajući sve podražaje, a u duševnom vježbajući se u svladavanju samog sebe.

Odgajanjem palih djevojaka bavi se Dorotea Gordon u engleskom časopisu »The Catholic Medical Guardian«. Temeljno načelo prema komu ona vodi popravilište »Devon Nook« jest probuđivanje svijesti o odgovornosti za vlastite čine. Ovaj liječnički časopis bori se proti »kontroli poroda« pojavila se ova u kojoj god vrsti. A koliko je ovo zlo zahvatilo i neevropske prekomorske krajeve, često izvješćuje shanghajski katolički liječnički časopis »Bulletin Médical« tiskan na francuskom, njemačkom, engleskom i kineskom jeziku.

Ovdje moramo spomenuti i velike zasluge katoličkih liječnika za istraživanje psiholoških savremenih problema. To je polje na kom će liječnik i teolog zajednički ići da dođu do rezultata. I nije to samo pitanje psihijatrije, neurologije, pedagogije i pastorizacije nego su tu pojave u kojimia se Bog malo vidnije miješa ili izgleda da se miješa u naš život. Take su pojave na pr. u Konnesreuthu i Beauraingu i u Esquioga. U osvijetljivanju ovih pitanja i pojava isstiče se među ostalim časopis »Etudes Carmélitaines« (Rue Scheffer, Paris), gdje zajedničkim silama liječnici, teolozi i filozofi pridonose svaki svoje da dođu do jedne istine. Ovaj rad je proširen 1935 god. P. Gemelli, rektor milanske universe, Prof. A. Mager O. S. B. u Salzburgu i urednik spomenutih »Etudes Carmélitaines« osnovali su »Internacionalne kongrese za religioznu psihiatriju«, koji se održavaju svake godine u Avonu kod Pariza. Kroz ove dvije godine tu su se sastali najjači psihiatri, psiholozi, fiziolozi i filozofi.

Ovo je samo nekoliko crta o radu katoličkih liječnika po svijetu. Dokaz je i ovo da se katolički liječnici živo zanimaju za najsavremenije probleme iz područja medicine, i da pridonose najjači dio za rješavanje ovih problema. A ovo je i dokaz da vjera i liječnička znanost veoma lijepo skladuju kod ozbiljnih liječnika.

I.

* * *

Vrijednost čovječje osobe daje svu veličinu i ozbiljnost liječničkom pozivu. — U zadnje vrijeme u nas su se pojavila neka djela iz područja liječničke nauke i prakse koja nikako nisu na svojoj visini. A nisu na svojoj visini zato jer ne gledaju na čovjeka kao na najplemenitije i naj-

savršenije biće na zemlji, koje na kraju konca, svi urotnici, od najstarijih materijalista do novih evolucionista nisu mogli zbaciti s kraljevskoga prijestolja među svim živim bićima. Među djela koja malo vode računa o velikom ljudskom dostojanstvu, o čovjekovoj osobi spadaju i spisi A. Kostića, beogradskog liječnika, i nekih drugih.

Kršćanstvo međutim nikada nije znalo učiniti nasilje na čovječju osobu, i ne samo da je nije znalo učiniti, nego ju je najenergičnije branilo proti svim urotnicima, makar se oni zvali i liječnici. O ovoj stvari govori sva povijest, a ovu je misao početkom rujna ove godine pred 900 profesora i slušača raznih sveučilišta u Firenci razvio Dr K. Comminarini. Razvoj i stanje savremene medicine, govorio je on, neodoljivo nas sile da ispravimo bilo medicinsku nauku bilo praksu prema nepromjenljivim, vječnim vrednotama. Goli empirički pojmovi, koji su vladali u 19 vijeku, ostali su bez vrijednosti. Zato je katolički liječnik u veoma povoljnom položaju, samo ako on to razumije, da kršćanski nazor o čovjeku i svijetu uzme za pravilo svog liječničkog rada. On mora znati i priznati, da čovjek nije samo individuum, elemenat svoje vrste, nego da je on osoba koja ima vječni cilj i vječnu vrijednost, i da mu je zadnja svrha Bog. Liječnik mora znati da je čovjek prije svega pozvan da bude svet. Liječniku, kad se pripravlja na svoj poziv i poslije kada ga vrši, moraju lebdjeti pred očima nadzemaljske, neprolazne vrednote, koje su nerazdruživo vezane na čovječju osobu. U nijednom slučaju ne smije liječnik ometati ostvarivanje ovih vrednota. Zato se i nameće dužnost katoličkom liječniku i studentu medicine da dobro upoznadu vrijednost čovječje osobe kao i utjecaj koji međusobno vrše duša i tijelo. Liječnik koji dobro poznaje kršćanski filozofski nazor o osobi lako će u praksi izbjeći svim zabludama mekanizma, pozitivizma itd. Veoma je važno i to da se katolički liječnik u praksi čuva svakog shematiziranja u liječenju bolesnika. On mora svakog bolesnika upoznati, proučiti kao posebnu osobu i ne smije ga nikada skučiti u kakvu znanstvenu shemu. Liječnički moral nije ništa drugo nego primjena na pojedini slučaj općih moralnih pravila, koja vežu sve ljude. Kršćanski moral traži bezuslovno da se liječnik, dok ide za tim da ozdravi i sačuva tuđi život, obazire u svim medicinskim problemima i na njihovu etičku i socijalnu važnost. (Isp. Oss. Rom. 8-9-1937)

Dr Kostić u svom »Polnom životu čovjeka« na pr. nema pojma o svemu tomu. Teško se je tu namjeriti na nešto po čem bi vidjeli da se čovjek diže iznad živine. Teško bi on i mogao kazati koja je razlika i koje je čovjekovo dostojanstvo jer nema ni filozofskog ni kršćanskog poznanja o ovom predmetu. To je i tragično za njegov spis. A bilo bi i tragično za svakoga koji bi se povodio za njegovim i sličnim bolesnim tlapnjama.

* * * Ć.

Prota Jakšić, dr. A. Vidak i vjera kao privatna stvar. — (Est ce que la religion est une chose privée). — Govoreći o životu i radu prote M. Jakšića (»Nova Evropa«, studeni, 376) dr Arsen Vidak ka-

že između ostaloga da je pk. Jakšić potpuno odobrio stanovište socijalne demokracije da je vjera i narodnost privatna stvar svakoga građanina, u koju ne treba država da se miješa.

Ne zanima nas toliko je li to zbilja misao pk. Jakšića, no zanima nas sama tvrdnja A. Vidaka, jer se i on s tim solidariše. Vjera je, prema tomu, privatna stvar svakoga građanina i država ne treba da se u to miješa. To bi bilo tako kada bi dr Vidak bio ovlašten da određuje kakva treba da bude vjera i ko ima da se za nju zanima. Ali u stvari nije ta služba povjerena dru Vidaku, nego ju je sebi zadržao sami Onaj u Koga i Komu imamo vjerovati: Bog. I On objavljujući svoje istine nije htio da se ograniči na pojedince i da ih uči kao pojedince i da traži da Ga priznaju samo oni kao pojedinci nego je svoje istine upravio i pojedincima i zajednici. Pače osnovao je zajednicu kao takovu koja će javno i zajednički ispovijedati istine koje je On objavio, osnovao je Svoju Crkvu, vidljivo društvo sa svojim vlastitim ciljem, sredstvima, članovima i upravom, dakle pravo pravcato društvo, koje je nešto sasvim drugo nego li je pojedinac. Dao joj je i neke uredbe koje imaju sasvim društveni karakter i svrhu, i koje stoga ne ostaju na pojedincu. Taki su na pr. sakramenti sv. reda i ženidbe.

No u krilatici da je vjera privatna stvar moglo bi se kriti ne samo to da je vjera stvar pojedinaca, a ne države i društva, nego i to da je vjera taka stvar koju i pojedinac i društvo može slobodno, bez ikakvih neugodnih posljedica, primiti i ne primiti. Čovjek je u vjeri slobodan te ga niko, ni Bog ne može kazniti radi nevjere. — Mislimo da smo u spomenutom odgovorili i na ovo. Kad bi Bog čovjeku govorio s namjerom da Ga čovjek sluša i primi ono što On govori; a kad bi čovjek s druge strane imao pravo da se ruga s onim što Bog govori i traži od njega, onda bi nekako mogla stati i teza da je vjera privatna stvar. A je li dr Vidak došao do toga nazora o svomu djetetu, ako ga ima, te dopušta li da se dijete ruga sa onim što ga on uči i što traži od njega! Mislimo da nije, već da on govori i zapovijeda sinu s namjerom da ga posluša, znajući da je sin dužan da ga sluša. Ako li on drži protivno, i dok uči dijete i zapovijeda mu, dozvoljava da se dijete s njim ruga, onda mu priznajemo ono čim je on oslovio pk. Jakšića da je »progresivan«. A znademo da ljudi nisu tako progresivni, i bolje je da nisu!

A gdje država proglasi vjeru za privatnu stvar drži li je zbilja za privatnu stvar? O tomu nam povijest i preveć govori i kaže da nikako ne stoji ono što dr Vidak govori. Da se o tomu uvjerimo dosta nam je pogledati u sve one države gdje je vjera proglašena za privatnu stvar. Mislim da o tom jasno govore i Francuska, i Rusija i današnja Njemačka. To je u povijesti sigurno uvijek bio način govorenja svih onih koji su računali da će tako najprije i najviše moći progoniti vjeru i sve vjersko, jer država ima pravo da zadire i u savjest pojedinaca. A o tom nas uči povjest, kako rekosmo, jer država je uvijek progonila Crkvu i vjeru tamo gdje je vjera proglašena za privatnu stvar.

Ako je prota Jakšić odobrio ono što kaže Vidak znak je da nije poznavao ono što je bio njegov posao i da se je bavio tuđim poslima, mje-

sto da se bavi svojim. A znak je da i Vidak veoma malo znade šta je vjera i Bog i kakav mora biti odnošaj čovjeka prema Bogu, te da veoma malo znade na čemu se osniva svaki imalo ozbiljni rad.

V.

* * *

50 godišnjica velikog skladatelja Franje Liszta. — (Le 50 anniversaire de F. Liszt). — Ove godine, prigodom 50 godišnjice otkako je umro veliki glazbenik F. Liszt, mnogo se je o njemu pisalo, kao što je i zaslužio. No jedno je ostalo nezapaženo, ili hotimice, a to je žalosno i neobjektivno, ili iz neznanja jer se za to nema shvaćanja ni smisla, a to je jednako sramotno kao i ono.

Jedan je potez koji kao zlatna nit prolazi kroz sva Lisztova djela, i ko ne zapazi i ne shvati, taj nije ni napola razumio djela velikog skladatelja. To je njegovo duboko kršćansko osvjedočenje. Svoje kršćansko osvjedočenje Liszt je i dokumentarno posvjedočio u pismima, a napose u testamentu koji je sastavio dne 14 rujna 1860 u Weimaru, a koji, među ostalim, sadrži i ovo: »Ovo pišem dne 14 rujna kada Crkva slavi svetkovinu Uzvišenja sv. Križa. Ime ove svetkovine jest ime i onog žarkog i uzvišenog osjećaja koji je poput svetih rana probo vas moj život. Jest, Isus na Križu, i Uzvišenje sv. Križa to je bio moj pravi nutarnji poziv, ja sam ga osjetio u srcu u mojoj 17 godini, kada sam u suzama i ponizno molio da mi se dozvoli da uđem u parisko sjemenište; tada sam se nadao da će mi poći za rukom da živem životom svetaca, pa možda da i sam umrem mučeničkom smrti. Na žalost to se nije dogodilo, ali ipak nikad nisam izgubio ispred očiju božansko svijetlo sv. Križa, pokraj svih mojih pogrešaka koje sam učinio i s kojih osjećam iskreno kajanje i žalost. Ponekada je pače sjaj ove Božje svjetlosti oblio svu moju dušu. Ja za to zahvaljujem Bogu i umrijeti ću dušom privijenom na Križ, naše spasenje, naše najviše blaženstvo. Te da ispovjedim svoju vjeru želim prije smrti primiti sv. Sakramente katoličke apostolske, rimske Crkve i tako postići oproštenje i otpuštenje svih svojih grijeha.« (Isp. Das kath. Sontagsblatt, Breslau, 1937, Nr. 47).

Kako veliku ulogu je imalo religiozno osvjedočenje i vjerski život u umjetničkom stvaranju F. Liszta vidi se iz mnogobrojnih velikih djela koja nose skroz vjerski karakter, na pr. Mađarska krunidbena Misa, Granska svečana Misa, dvije Mise za Orgulje, Requiem, Oratoriji »Christus« i »Elizabeth«, kantata »Cecilia«, »Zvona strasburške katedrale« itd. Ova su djela dala svu slavu F. Lisztu, a ipak današnji pisci koji, dakako, rade i misle »bez predrasuda« nisu imali malo snage pa da ih lijepo pobroje i ocijene kako treba. Jedan dokaz suviše kako niske predrasude vladaju kod današnjih nazovi-intelektualaca. I jedan dokaz suviše da je nevjera samo u neznanju i zaslijepljenosti, a vjera, znanost i umjetnost najvjernije su drugarice i prijateljice.

* * *

V.

Maks Plank o prirodnim znanostima i vjeri. — (Les savants naturalistes et la religion). — Jedan od najvećih savremenih prirodoznanaca, dobitnik Nobelove nagrade, bivši pretsjednik Društva Cara Vilima, sadašnji član papinske Akademije Znanosti, otkrivač t. zv. teorije kvanta, koja danas u fizici stvara preokret kao što ga je jednom stvorio Kopernik u astronomiji, Maks Plank nedavno je održao predavanje u Lessingovoj Visokoj školi u Berlinu o temi: »Religija i prirodne znanosti«. Zanimanje je bilo toliko da je nakon tri dana morao opetovati predavanje, opet pred prepunom dvoranom. Dogodilo se je opet ono što se je u prirodoznanstvenom svijetu opetovalo toliko puta koliko se je rodilo velikih, ozbiljnih stručnjaka u prirodnim znanostima: Plank se s njima zajedno klanja velikom Božjem umu koji je ovo veliko zamjerno djelo: prirodu učinio, uredio i uzdrži.

Plank je sebi postavio dva pitanja i na oba odgovara. Pitanja su ova: 1. Šta traži religija da vjeruju oni koji je imaju i koji su znakovi njihove religioznosti; 2. Koje nam zakone otkrivaju prirodne znanosti i koje istine vrijede u prirodnim znanostima kao nepokolebljive. — Bog je, odgovara Plank na prvo pitanje, Biće neovisno o čovječjem umovanju i doživljaju, dakle nije nastao iz kakvih doživljaja niti su Ga stvorili kakvi osjećaji. Bog ne živi samo u duši vjernika, nego On upravlja svijetom bez obzira na to da li se u Nj vjeruje ili ne vjeruje...

Na drugo pitanje odgovara Plank da je fizika najautentičniji pretstavnik prirodnih znanosti. Sva fizička spoznaja zasniva se na mjerenju vremensko prostornih činjenica. Pojedine fizičke činjenice svode se na mehanične ili električne pojave, koje nastaju uslijed kretanja nekih početnih čestica, čija se napetost i objam izrazuje nekim veoma malim brojem. I tako Plank dolazi do svojih glasovitih konstanta, pa nastavlja: Nedvojbeni je rezultat fizikalnog istraživanja da u svim prirodnim pojavama vladaju zakoni koje i mi možemo spoznati do nekoga stupnja. »Fizikalna uzročnost, kaže dalje Plank, do koje se je došlo razvojem fizikalno-teoretskih istraživanja nosi na sebi jasni teleološki karakter, te zakonitost koja vlada prirodom »pretstavlja umno uređenje svemira u koje je uključena i priroda i čovjek. Stoga, veli Plank, da »Moć koja stvara prirodne zakone ima sve znakove Božanstva u koje vjeruje religiozni čovjek« (smjera na upit u prvoj tački), dok na kraju ne dođe do zaključka da je jedan te isti Onaj koji ravna prirodnim zakonima i Onaj u koga vjeruje vjernik.

Kako prirodne znanosti vode k vjeri? Plank veli: »Za prirodoznanca je prva stvar ono što mu kažu njegova osjetila, sadržaj sjetilnog opažanja, i ono što nam daje mjerenje ovog sadržaja. Odavle gleda on da se putem induktivnog istraživanja što je moguće bliže približi Bogu i Njegovom uređenju svemira kao najvišem vječno nedostiživom cilju. Ako dakle obadvije i religija i prirodne znanosti moraju vjerovati u Boga da bi mogle djelovati, to Bog stoji za jednu na početku, za drugu na koncu svega umovanja. Za jednu ona (vjera znači temelj, a za drugu krunu u izgrađivanju nazora na svijet«. Drugim riječima Plank je formulirao na svoj način teleološki zakon, koji je već Aristotel naučavao, i koji je ušao kao posebno poglavlje u vječnu filozofiju i koji nam kopa oči na svakom koraku. Taj zakon glasi: gdje nalazimo neki cilj, svrhu, te odabrana sred-

stva da se postigne svrha, tu sigurno radi um. A svrhu i sredstva za postignuti je nalazimo na svakom koraku oko nas i u nama, počevši od najviših i najudaljenijih svemirskih tjelesa, svakog posebice ili svih skupa, pa sve do infuzorija u kapljici vode koje možemo zapaziti tek najjačim sitnozorima. Cilj i sredstva da ga se postigne bilo u pojedinim bićima, bilo u svemu svemiru kao cjelini, mogao je postaviti samo um i to neizmjerni um. A taj um zovemo Bog.

Maks Plank je time ušao u kolo velikih fizičara starijih i najmodernijih, današnjih na pr. André Blondel-a, Boussinesq-a, Ed. Branly-a, de Brogle-a, G. Claude-a, generala Ferrié-a, de la Goupillière-a, P. Janet-a, A. Mesnager-a itd. koji s tvrdog fizičkog podnožja, sa zakona na kojima je sagrađen fizički svijet penjali su se i penju se k velikomu Bogu. Plank zajedno s njima čita veliko ime Božje napisano u knjizi prirode. (Isp. Maks Plank, »Religion und Naturwissenschaft«. Ein Vortrag. Leipzig, Barth 1937).

V.

* * *

Dva najveća prijatelja: vjera i znanost. — (Il n' y a pas de contradiction entre la science et la religion.) — Iako pomalo zamire stotinu puta pobijena fraza da se međusobno protive vjera i znanost, da onaj koji vjeruje nije znanstven, i obratno, da čovjek od znanosti ne može vjerovati, ipak je kadikada čujemo i vidimo napisanu u kakvim tendencioznim, propagandističkim listićima, koji svu svoju mudrost osnivaju na glupom materijalizmu.

Da među vjerom i znanosti nema nesloge, već naprotiv da među njima vlada najtjesnije prijateljstvo dokazom je ono što smo malo prije rekli o nazoru najvećeg današnjeg fizičara Maksa Planka. Ne će biti zgorega, ako iznesemo i njegove misli koje se odnose baš na ovo pitanje. Plank dobro poznaje ovu frazu kao i »znanstvenu« potkovanost onih koji je bacaju, pa kaže ovako: »Kamo god i koliko god daleko pogledamo nigdje ne nalazimo kakvu protivurječnost među religijom i prirodnim znanostima, a nalazimo posvemašnje slaganje baš u odlučnim tačkama. Religija i prirodne znanosti ne isključuju se među sobom kako neki danas misle ili se boje, nego jedna drugu upotpunjuje i pretpostavlja. A najneposredniji dokaz da se vjera i prirodne znanosti slažu i kod onih koji temeljitom kritikom proučavaju jest povjesna činjenica da su baš najveći prirodoslovci svih vremna, ljudi kao Kepler, Newton, Leibniz bili prožeti dubokom religioznošću. U početku naše kuturne periode bili su pače pretstavnici prirodnih znanosti i čuvari vjere vezani personalnom uniom. Najstarija primijenjena prirodna znanost, medicina, bila je u rukama svećenika, i znanstveni istraživalački rad još u Srednjem vijeku bio je još u redovničkim ćelijama.« Plank još jače naglasuje ovo kad kaže da religija i prirodne znanosti imaju istu zajedničku zadaću. Ova zajednička zadaća »jest rat proti skepticizmu i proti dogmatizmu, proti nevjeri i proti praznovjerju, koji uvijek bez smalaksanja traje, a koji religija i prirodne znanosti zajedno vode, a geslo koje u ovom boju označu-

je pravac oduvijek i za budućnost glasi: Naprijed k Bogu!« (Isp. Plank, Religion und Naturwissenschaft. Ein Vortrag, Leipzig, Barth 1937).

S Plankom se sasvim slaže i drugi veliki prirodoznanac fizičar svjetskoga glasa Rumunj Aristide Caradja koji ovako govori u »Svom nazoru na svijet«: »Vjera i prirodne znanosti više se ne sukobljuju bezobzirno; pače one već niti paralelelno ne trče jedna uz drugu, nego izgleda kao da se već naginju jedna k drugoj da se na kraju sjedine. Ja ne mogu suzdržati svoj duh da ne teži uvijek dalje i više, te držim da je ova časna neegoistična težnja najispravnija molitva Bogu«. (»Natur u. Kultur«, Nov. 1937, 438)

Jesu li protivne jedna drugoj prirodne znanosti i vjera? Može li učenjak biti vjernik, i duboko osvjedočen vjernik, i može li opet vjernik biti učenjak? Ko će i dalje oholo dignuti glavu i s visoka opetovati staru besmislenu frazu? Samo onaj ko i dosada, a to je samo onaj koji ne zna šta je jedna ni šta je druga, a taj se u našem jeziku zove neznalica. A ovaj, kako mu i ime kaže, imao bi se najprije dati poučiti šta je jedna i druga i kakav im je odnošaj pa tek onda govoriti. Ali onda bi se približavao kategoriji ljudi kao što je Plank i Caradja, te mu ne bi ni na kraj pameti pala glupa fraza da su vjera i znanost protivne jedna drugoj.

B. V.

* * *

Pedagoška vrijednost poznavanja prirode. — (La valeur pédagogique des sciences naturelles). — Poznavanje prirode ne smo da nas vodi k Bogu, jer priroda je djelo, izašlo iz ruku Božjilh već poznavanje prirode daje i najplemenitije pobude i misli za vas društveni život kao i upute kako ćemo se ponašati prema nižim bićima oko nas.

Prof. Dr. Hans Meierhofer (»Wunder am Wege«, Leipzig, 1937, zadnje poglavlje), veliki prijatelj prirode ovako govori: »Iz poznavanja prirode i iz povezanosti s prirodom rađa se uživanje u prirodi, koje čini da i na najneznatnije stvorenje gledamo s ljubavi, dovodi nas u tijesnu vezu s njime i neda nam da utaman uništimo život, te nas neodoljivo uzgaja da čuvamo prirodu. Tà ko bi imao toliko snage da čupa rijetko lijepo cvijeće ili da guli biljke, ko bi imao toliko smjelosti da u hrpama raznosi plod naše flore da ga iza toga baci nek propadne u prašini nasred puta, poslije nego li je upoznao da su to najsavršenija umjetnička djela, i poslije nego li je u njima zapazio dah onoga Duha koji posvećuje svaki život? Poznavanje prirode oplemenjuje čovjeka, čini da je dobar i blag prema sebi sličnima, pomaže mu da svlada tolike napasti, i može ga dovesti do nutarnjeg smirenja, ako se sjeti da je djelo velikog Umjetnika pred kojim se nalazi. Pa ako ipak još uvijek ima mnogo ljudi koji, lutajući po prirodi, ostavljaju iza sebe tragove divljaka, to je jedino moguće jer se nikada nisu naučili ljubiti prirodu, jer sve njihovo mišljenje nije išlo za tim da upoznadu prirodu i da u njoj uživaju, već jedino da se bezobzirno iživljavaju...

Svako zadubljivanje u tiha čudesa, koja su u svijetu oko nas čini nas poniznim, kaže nam, kako, na kraju konca, imamo malo spoznanja o uzroku i učinku u radu prirode; kaže nam kako mi, istina, otkrivamo veze među jednim i drugim, pa i kako možemo naći odnošaj između raznih pojava, ali svemoćnu, nevidljivu silu, koja vlada našim i svim životom, ne možemo dohvatiti našim osjetilima, vidimo je samo u njenim djelima, zapažamo njezinu svemoć i veličinu. Tražili je mi u rosom prekrivenom cvijeću ili u grmljavini lave, u ugodnom proljetnom vjetru ili u lomljavini orkana, u valovim mora ili u blještavim prostorima zvjezdonog neba — ponekad nam se čini da je ova sila tako blizu da je možemo dohvatiti, kao sunce kad nas grije kroz tanki oblak. A kad za čas nestane oblaka čini nam se da je sila umakla u daljine kao fatà morgana koju ne možemo nikada uhvatiti, ili kad iznenada naleti crni oblak pred naše oči, a mi ipak znademo da iza njeg sunce sjaji u svemu svojem veličanstvu. Istraživanje prirode čini nas tihim, da ne tražimo ono što je ludo i neumjesno, dovodi do velike napetosti ako se nadamo da ćemo otkriti nešto novo, a budi u nama osjećaj da smo ovisni o neizmirnoj moći, koja radi u nama i izvan nas...« (»Natur und Kultur« November 1937, 446).

I u našim školama dobar dio programa posvećen je raznim prirodnim znanostima: fizici, kemiji, anatomiji, bilinstvu i životinjstvu i t. d. U svakoj od njih, i pri svakom pokusu u pojedinim od ovih grana, ko hoće može vidjeti djela velikog Umjetnika. Jedina nužna pretpostavka je da se hotimice ne zatvore oči pred velebnim pojavama, koje nam se otvaraju pod mikroskopom, u dalekozoru, i pred prostim očima. Ko tako širom otvorenim očima gleda prirodu doživjet će iste osjećaje i porodit će se u njemu iste misli o neizrecivo umjetničkim djelima i o velikom Umjetniku, koje su se porodile u velikim prirodoslovcima, a o kojima govori i gore spomenuti poznati prirodoslovac Meierhofer. A tada bi dakako, prestalo divljačko proganjanje, hvatanje i tamanjenje ptica pjevica i drugih što se svake godine, u velikim mjerama, opetuje po našim, osobito, dalmatinskim mjestima, i to ponajviše od djece koja polaze školu. I u tom pogledu gledati prirodu otvorenim očima znači pohađati najvišu i najljepšu pedagošku školu.

B. V.

* * *

Priroda vodi Bogu. — (La nature nous conduit vers Dieu). — Čuje se ponekada da je priroda dovoljna sama sebi, da je sama stvorila sve ljepote i bezbrojna umjetnička djela koja je sačinjavaju od početka do kraja, te da se stoga ne treba pozivati na Boga, kao da bi je On učinio.

Pod ovim prigovorom i izgovorom krije se nešto veoma umno i opet nešto do skrajnosti ludo. Umno ukoliko i zagriženi bezbošci ne mogu a da ne vide sva bezbrojna umjetnička i do skrajnosti savršena djela rasijana po svim djelovima prirode. Tà ona kopaju oči svakomu, pa i tako zvanim bezbošcima. Ali evo i njihove ludosti kad traže tumačenje ovim ljepotama. Priroda je, kažu stvorila samu sebe! A ne sjećaju se, jadni, da niko nije sam sebe stvorio, pa nije ni priroda sebe. I ne sjećaju se da, kad bi neko htio proizvesti sebe, morao bi prije opstojati nego li bi sebe stvorio, jer ne može raditi onaj koga nema. Pa se ne sjećaju da je tako tumačenje sasvim slično onomu koji bi rekao da, za protumačiti kip ne treba nam tražiti kipara, i za protumačiti sat ne treba urara, i za protumačiti knjigu ne treba tražiti pisca, već dosta bi bilo reći: kip, sat, knjiga učinili su sami sebe! Kad bi neko nešto tako rekao znademo dobro koje bi mu ime iz našeg riječnika najbolje i jedino pristajalo! A šta su svi kipovi, satovi i knjige prema remek djelu beskrajne prirode!

Je li onda priroda samu sebe učinila! Kao što naravno svaki kip, sat, knjiga itd. govore o onim koji su ih učiinili, tako govori i priroda o Onomu koji ju je učinio. Stoga veli zürichski Prof. Dr. Meierhofer da je svako poznavanje prirode u isto vrijeme put za poznavanje Boga. Naravski da nećemo samo na ovom putu moći trajno zagasiti žeđu naše duše i zadnju povezanost među pojavama nećemo shvatiti ni pojačanim našim osjetilima. Ali svako ozbiljno promatranje prirode može nam biti pravi religiozni doživljaj, može nas dovesti na najdublja i najsvetija pitanja o našem bivovanju. Većinom je, dakako, samo lažni, prikriveni stid, kad se traže kojekakva nova imena da se označi praizvor svega života (duša svijeta, aktivitet, svemirski razum, životna snaga, kozmička inteligencija, duhovna prirodna snaga idt.), mjesto da se slobodno i bez ljudskog obzira poklonimo pred svemogućstvom Božjim, pred Umjetnikom koji je stvorio svemir. Imena i nijesu nego prazan zvuk, i na kraju konca, svi mi mislimo isto. Jer sigurno je da nema ni jednog čovjeka, koji u dnu duše ne bi vjerovao u najvišu moć, u Boga, pa makar on svu Božansku iskru nastojao kukavički zaprećati u lug i pijesak, ili je sakriti pod licemjerni indiferentizam ili pod promišljeni podsmijeh...

Ili on pomoću mikroskopa gledao i uživao u ljepoti jednostaničnih živih bića, ili pomoću dalekozora promatrao orijaška sunca u svemiru, ili u tihim časovima tihog razmatranja analizirao svoj vlastiti »ja«, ili mu za vrijeme nedjeljne službe Božje njegova vlastita duša iskrsla pred očima kao u ogledalu — uvijek će osjetiti Boga kao silu i mudrost koja sve obuzimlje, koja upravlja njegovim i svačijim životom, koga ne možemo sasvim dokučiti ni obuhvatti, koji se ne može prevariti, ali koji je tako velik i tako svime vlada da mi ljudi našim ograničenim umom možemo slijediti ako je ostalo daleko iza nas ono zbivanje i upravljanje koje nam je prije bilo neshvatljivo... Pred ovim Bogom ništa ne vrijedi nisko cjenkanje ili budalasto pazarenje, ništa ne vrijedi nasilno zahtijevanje i prkos, već samo bezuslovno pouzdanje i djetinja predanost.« (Isp. »Nat. u. Kult., Nov. 1937 447)

KNJIŽEVNI PREGLED

Cajnkar Stanko, Luč sveti v temi (u kolekciji: Studenci žive vode) 210 str. Družba sv. Mohorja v Celju 1937, Cij. broš. 36 din. (za članove 27), vez. 48 (za članove 36). — Cajnkar je napisao djelašce pod gornjim naslovom poučnog apologetskog sadržaja, u kom raspravlja o ovim kršćanskim istinama: o otajstvu vjerovanja, a pod tim govori i o zagonetki ateizma, o putu k vjeri, o kršćanskoj vjeri, o vjeri i križu i o biti vjere. Zatim o Bogu, o Kristu, o Bl. Dj. Mariji, o dobroti, o življenju i smrti, o slobodi, o grijehu i kazni, o čistoći i ljubavi, o katoličkom čovjeku, o ispovijedi, o sv. Pričeste i o zavjetima.

Kako vidimo sve ovo sačinjava naš svagdanji kršćanski život. Pisac je iznio nauku Crkve o dotičnom predmetu te je jakim uvjerljivim razlozima brani proti napadajima. Knjiga je lijepo apologetsko djelo. Na kraju je opširan tumač onoga što je rečeno u tekstu. Namijenjena je svećenstvu, laičkoj inteligenciji i svima koji žele upoznati ljepotu kršćanskih istina i ljepotu tihog kršćanskog sretnog života.

*

Komunizam i kršćani. — O komunizmu možemo raspravljati i dokazivati njegovu neosnovanost s više stanovišta. Jedno od ovih, i to najjače, jest kršćanska nauka, kršćanstvo. Možemo dakle o komunizmu raspravljati s kršćanskog stanovišta. S ovog je on promatran i prosuđivan u ovoj knjizi, na kojoj je sarađivalo pet ponajboljih francuskih i jedan ruski socijalni radnik i filozof. Franjo Mauriac, član francuske Akademije postavlja ono što bi mogli nazvati: o čem se radi (stanje pitanja): mogu li kršćani i komunisti sarađivati? Na ovo postavljeno pitanje prvi temeljito odgovara Dicatillon razvijajući glavne komunističke teze i njihov odnošaj prema kršćanstvu. Teze su komunistički materijalizam. Ovaj materijalizam je stožer sve komunističke nauke. Odatle njegova temeljna suprotnost kršćanstvu. Materijalizam prožimlje i teze o klasnoj borbi, o komunističkom poimanju vlasništva, a napose komonističko shvatanje religije.

A da je nemoguće sarađivanje komunizma i kršćanstva slijedi i iz onoga što je komunizam radio i radi proti kršćanima u Rusiji. O tom raspravlja A. Marc. A što opet komunizam i teorijski i u praksi drži o čovječjoj osobi, pakazalo se je u Rusiji i svagdje gdje se je kušao uvući, a o tom razlaže poznati ruski pravoslavni filozof Nikolaj Berdjajev, dok protestant Dionizij de Rougemont dokazuje da se komunistička nauka nikako ne da spojiti s protestantizmom.

Djelo »Komunizam i kršćani« pisano je hladno, objektivno, bez napadanja i polemiziranja. Izloženo je komunističko stanovište bez izvrćanja, i ocijenjeno prema kršćanskoj socijalnoj filozofskoj i teološkoj granitnoj nauci. Ko želi solidne pouke, a te nam danas svima treba, ne će naći boljeg učitelja i savjetnika od ovoga. (Naručuje se kod: Jeronim Malinar, Zagreb, Trg Kralja Tomislava 21)

*

Gredt Josephus, O. S. B., Elementa Philosophiae Aristotelico-Thomisticae. Ed. septima recognita. Freiburg im Br. 1937, Herder Vol. 1: Logica, Philosophia naturalis. (XXII—592 str.) — Vol. II: Metaphisica, Ethica. (XVI—470 str.) Svaki svezak broš. 6.40, a vez. 8 RM. — Priručnik aristoteličko tomističke filozofije J. Gredta u dva sveska sada je evo doživio i sedmo izdanje. Kad ne bi gledali nego samo na tu činjenicu ona bi nam već dovoljno kazala da je djelo uspjelo. Gredt je htio da svojim kao i drugim učenicima filozofije dade zgodan priručnik, a pritom pred očima mu je uvijek bila misao da što jasnije predoči aristoteličko tomističku filozofiju proti modernim napadajima.

Skolastičkim silogističkim postupkom obrađuje Gredt sve filozofske teze upotrebljavajući pri tom i nova proučavanja o filozofiji Aristotela i sv. Tome. Stoga kod njega nalazimo jasnoću koju ćemo zaludu tražiti kod modernih nekršćanskih filozofa. Ovom prokušanom metodom utvrđuje teze kršćanske filozofije, te se i iz ovog djela vidi sva grandioznost ove velebne zgrade.

Moramo pripomenuti da Gredt svagdje ne prikazuje ispravno nauku franjevačke škole. Sv. Bonaventura na pr. ne uči da je materia potentia pura (Gredt I, 218) niti Skot uči da je conversio intellectus ad phantasmata samo radi kazne za grijeh (I, 438) niti on rastavlja actualiter essentiam ab existentia, nego samo ratione (II, 105), nit su Aleksandar haleski i Bonaventura za realnu distinkciju (II, 105). Skot ne daje possibilibus esse essentiae ili existentiae ab aeterno, (II, 118), pače on pobija tu nauku Henrika Gandskoga (vidi Dr. fra B. Radonić, Sinteza Skotove filozofije u Collectanea franciscana slavica: Acta primi congressus, Zagrebiae 1935 str. 232—233). Skot i skotiste ne uče da jedan te isti učinak mogu proizvoditi dva uzroka coniunctim nego divisim (II, 181), niti Skot uči da moralitas stat in libertate nego in relatione ad regulam morum (II, 333), nit on niječe actus indifferentes in specie (II, 310), kao što ne uči ni to da je regula morum essentia divina ut antecedens voluntatem nego je regula morum lex aeterna koja je formaliter in voluntate et proxime recta ratio ut participacio legis aeternae (II, 356).

Ovi nedostaci uostalom nisu samog Gredta već kod svih pisaca koji ne proučavaju Skota u njegovim djelima, a tih je nažalost dosta. — Ipak njegov priručnik sadržaje sve svoje prvašnje odlike, i u mnogočemu je dotjeraniji na pr. u raspravljanju o principu uzročnosti i u dokazima za Božju opstojnost, koje je bolje razvio, a neka druga poglavlja su skraćena.

*

Feurer Dr. Georg, Unsere Kirche im Kommen. Begegnung von Jetztzeit und Endzeit. VI—228. Freiburg im Br., Herder et Co. 1937, RM.

3.60; geb. 4.80. — Pod pritiskom modernog materijalizma mnogi, ne samo nekatolici, nego i katolici nemaju ispravnog pojma o Crkvi. Crkva im je više manje kao i druga društva, a ne dovode je u užu vezu s njenim Osnivačem. Crkva se međutim ne može pojmiti bez Krista: On je njezin Osnivač, od Njega Crkva i danas prima svu svoju snagu. Ona je Njegovo mistično tijelo, a On joj je glava. Od Njega ona ima sve. U njezinu sferu spadaju ne samo ljubav i milost, ne samo oni koji sada po milosti pripadaju Bogu i slijede Krista, već tu spada i dogma, i nepogrešivost i vlast, i pravo, pa i ono što je ljudsko, a na neki način i zlo koje se događa u Crkvi, jer Bog znade od zla učiniti dobro.

Feuerer je u šest poglavlja: Put k Crkvi, Crkva u svom postanku, sakramentalni oblik Crkve, povjesna tajna Crkve, tajna crkvene zajednice, temeljni oblik Crkve dao ono što bi se moglo zvati metafizikom Crkve. Bogatstvo i snaga misli ostavljaju dubok dojam na čitaoca.

*

Gheon Henri, Der heilige Joannes Bosco. 218 S. Freiburg im Br., Herder RM. 3.50. — »Došao sam da donesem vatru na svijet. i šta hoću drugo nego da se raspali!« Ovim riječima Isusovim završava H. Gheon životopis velikog sveca ljubavi i žrtve. U njima je sintetizirao vas život sv. don Boska od početka do kraja: u Chieri, u sjemeništu, u oratoriumu, u kasnijem dnevnom radu, među redovničkom, braćom salezijancima, dok je ustanovljivao kongregaciju Sestara Marije Pomoćnice, uvijek mu je bila namjera da se ljubav koju je donio Spasitelj raspali u bijednim i nevoljnim, a opet nada sve da k Isusu privuče zapuštenu djecu, i to proti poteškoćama koje su mu dolazile sa svih strana. — Djelo je napisao glasoviti Henri Gheon, koji se obratio za svjetskog rata, borio se za reformu pariskih kazališta, napisao životopis arškog župnika i druga djela, sam neumoran u radu za Ljubav koju je našao. Tim smo kazali kako je djelo veoma uspjelo i kako bi trebalo da se posvuda raširi. Raspalit će ljubav k drugomu, a toga nam puno treba.

*

Bopp, Linus, Christlicher Edelmut zur Ungeborgenheit. Buch der liturgischen Opfer — und Gefahrweihe. 174 S. Freiburg im Br. 1937, Herder, M. 2.60; vez. 3.20. Bopp-ovo novo djelo otkriva nam kršćanstvo kao vjeru koja stvara junake, prije svega u dnu duše, spravne na svaku žrtvu i samoprijegor, te koji Božjom jakošću ujačeni neustrašivo nastupaju gdje moraju nastupiti: u borbi sa samim sobom, u kršćanskoj ženidbi, u celibatu, u djevičanstvu, u svijesti odgovornosti za svoje čine, u podnošenju tuđih pogrešaka, u športskim, tehničkim, pa i ratnim nastupima. Svagdje se hoće velikodušnosti i na svim ovim poljima najbolje nastupaju kršćanski junaci, a ova plemenita srca stvara vjera i kršćanska liturgija.

Schöllig Otto, Die Verwaltung der Sakramente unter pastoralem Gesichtspunkten X—446. Freiburg im Br. 1936, Herder. RM. 5.80; uvez. 7.— Kao što psac u uvodu spominje knjiga je namijenjena prije svega mladim svećeničkim kandidatima i ide za tim da im dade svu potrebnu

pouku u podijeljivanju sv. sakramenata prema svim zahtjevima i okolnostima koje traži moderno vrijeme. Stoga ukratko, ali temeljito, obrađuje svako pitanje s moralnog i pravnog stanovišta, donoseći za svako pitanje sve odnosne pravne propise. S ove strane djelo je veoma lijepo i sasvim zadovoljava.

Schöllig je posebnu pomnju posvetio pouci o podjeljivanju sakramenta sv. ispovijedi, kako će ispovijednik postupati s raznim vrstama pokornika. Opazio je, i s pravom, da što ispravnije podjeljivanje ovog sakramenta ima veliku pedagošku važnost. Zato je upotrebio sve svoje veliko psihološko znanje i iskustvo da mladog svećenika svestrano uputi u plodonosno podjeljivanje ovog sv. sakramenta.

Najvažnija pitanja koja svećenik mora najčešće rješavati jesu razna ženidbena pitanja. To je Schölligu bilo jasno te je baš zato donio sve upute i odredbe o ženidbi, o rastavi ženidbe, i o ženidbi s nekatolicima. A kolikogod je ovo pitanje važno za mlade svećenike jednako je važno i za starije radi propisa kanonskog prava i kasnijih odredaba Kongregacija. — Djelo prof. Schölliga spada među najbolje savremene publikacije iz pastoralnog bogoslovlja.

*

Adam Karl, Gesammelte Aufsätze. — Zur Dogmengeschichte und Theologie der Gegenwart, herausgegeben von Dr. Fritz Hofmann. S. 419. Literar. Institut P. Haas et Cie., K. — G., Augsburg 1936. Uvez. RM. 6.50. — Djela Karla Adama, u velikim potezima, dadu se podijeliti i u dva dijela. U jednima vidimo velikog savremenog katoličkog filozofa, dogmatičara i apologetičara. Takav je u djelima »Isus Krist«, »Bit kršćanstva« itd. U ovima, laganim jezikom, odgovarajući na pitanja modernih skeptičkih duša, samim bitnim razlaganjem rješavajući stare i nove napadaje na kršćanstvo Adam približaje velike kršćanske istine savremenom čovjeku te pobjedonosno i s neoborivim dokazima u ruci dovikuje da je opet ljudima spas jedino u Isusu Kristu.

U drugu vrstu spisa spadaju piščeva znanstvena istraživanja iz područja povijesti dogme i današnje dogmatike. Ove studije su bile rasijane po raznim znanstvenim časopisima. Za 60 godišnjicu Karla Adama pokupio ih je njegov učenik Dr. Fritz Hofmann i izdao u ovoj zbirci. Tu vidimo velikog učenjaka koji savjesnom metodom proučaje povjesne probleme. Kratke studije, mogle bi veoma lijepo poslužiti kao uputa za obrađivanje nejasnih ili neistraženih, a važnih pitanja. — Djelo je velikog objama, lijepo opremljeno i jeftino te je i stoga vrijedno svake preporuke.

*

Glorieux P., Ars artium. Pour les aumoniers jocistes. 177 str. Librairie de la jeunesse ouvrière, 12 Avenue Soeur Rosalie, Paris XIII. Frs. 5.50.— Pokret kršćanske omladine razmahao se je po svemu svijetu. Vođe ovog pokreta moraju imati zgodnih pomagala da pokret upute i uzdrže na pravom putu, da mu prije svega dadu solidnu podlogu. Takav priručnik jest i ovaj P. Glorieux-a, profesora u Lille-u, središtu francu-

skog omladinskog katoličkog pokreta. U dva dijela daje sve upute za lični uzgoj svakog pojedinca i kakav treba da je njegov odnošaj prema svijetu. — Pošto se i u nas omladinski pokret sve to više razvija ovo djelašce bit će dobar i zgodan savjetnik za svakoga vođu.

Grimaud Ch., Lui et nous: un seul Christ. 324 str. P. Téqui, Paris, 1937. Frs 12.— Ch. Grimaud, pisac tolikih teoloških djela, u ovom raspravlja o mističnom tijelu Kristovu: ko je Glava ovog tijela, kako se s Njim sjedinjujemo, kojim sredstvima, kad ovo sjedinjenje prestaje, i šta će biti s onim koji se za uvijek rastavi, šta sve ima onaj koji je ud ovog tijela, koja su njegova prava i povlastice, uloga Marije u ovom tijelu, te naš vječni život s našom Glavom. Uz samo bogatstvo sadržaja pisac je jasan i pregledan. Onaj koji čita već uživa u sreći koju sada ima i koja ga navijeke čeka u zajednici s Kristom.

•

Fontenelle Mgr. R., Sa Sainteté Pie XI. 429 str. Editions Spes, Paris 1937. 15 frs. — U ovoj knjizi iscrpljivo je prikazana povijest života i rada sadanjeg sv. Oca Pija XI. U 20 poglavlja zahvatio je pisac sve od rođenja do njegovih sadanjih staračkih dana. Tu je govor o školama u mladim godinama, o težnji za visinama duhovnim i alpinskim, o znanstvenom radu, o životu u Varšavi i Milanu, o izboru za Papu, o Katoličkoj Akciji, o beatifikacijama i kanonizacijama, o radu sa misije i za sjedinjenje Crkava, o suzbijanju krivovjerja i riješenju Rimskog pitanja, o Vatikanskom Gradu, o borbi među Katoličkom Akcijom i fašizmom 1931, o jubilarnim svetkovinama i sklopljenim konkordatima, o raskrinkavanju komunističkih i nacionalsocijalističkih zabluda, o životnom radu sv. Oca za mir među narodima. — Sve je lijepo razdijeljeno i prikazano laganim stilom, te će djelo uzeti rado u ruku svaki koji se zanima velikim događajima ovih zadnjih godina.

•

Santini Sac. Pietro, Il Primato e l' infallibilita del Romano Pontefice in S. Leone Magno e gli scrittori greco-russi. XIX—112. Grottaferrata, Scuola tipografica Italo-Orientale 1936. — Ako je nauka Vatikanskog Koncila o papinskoj vlasti ista koja je bila u Crkvi već u 5 vijeku znači da Crkva 19 i 20 vijeka nije prisvojila nešto što u njoj nije bilo prije, znači da nije iskvarila nauku koju je primila iz najstarijih vjekova, znači da i danas ide putem kojim se je uputila u početku.

Pisac ispoređuje nauku pape sv. Leona Velikoga (440—461), tačnije rečeno pisac ispoređuje rezultate do kojih su došli razni ruski i drugi pravoslavni teolozi, proučavajući nauku Leona Velikoga, sa naukom Vatikanskoga Koncila. Ovi pisci su Nektarij, jerusalemski patrijarh, Drozdov, Nikodim Milaš, Suvorov, Bolotov, Lebedev, Solovjev te časopisi »Bogoslovski Vjesnik« i »Vjera i Razum«. Svi ovi pisci, osim Milaša koji više a koji manje, otvoreno, a Solovjev bez ikakva sustezanja, tvrde da je sve što Vatikanski Koncil uči, učio i sv. Leon Veliki.

Slijedi zaključak: Ili je Crkva ostala na istom putu kojim je pošla u početku, ili je Leon Veliki bio nametnik. A to ne dozvoljava grčko-ruska liturgija, koja ga slivi kao sveca. Zaključak se nameće sam po sebi.

•

Grabmann Martino, Storia della Teologia Catholica dalla fine del epoca patristica ai tempi nostri. Traduzione del sac. dott. G. di Fabio. XIII — 526. Milano, Societa Editrice »Vita e Pensiero« 1937. — U zadnje vrijeme stala se je osjećati prijeka potreba zgodnog priručnika za povijest katoličke teologije. U stvari ga nije bilo. Scheeben je u svom Priručniku kat. teologije bio napisao i povijest teologije, ali ova nije odgovarala današnjim potrebama ni znanstvenim rezultatima.

Nagovoren od kard. Ehrle-a Grabmann se je prihvatio posla da preradi Scheeben-ovu povijest teologije i izda kao zasebni priručnik. Iz tog je nastalo ovo, ali sasvim prerađeno djelo. Na preradbu su silili novi rezultati o teologiji, mistici, pravu i bizantinskoj teologiji Srednjeg vijeka. Radi novih istraživanja trebalo je posebice nanovo izraditi poglavlja o povijesti španjolske i francuske mistike, o razvoju kanonskog prava iza Tridentinskoga Koncila, o katoličkoj kazuistici kao i o samom nastajanju historične teologije kao takove.

Grabmann je dakle popunio veliku prazninu koja se je osjećala u proučavanju teologije, te je za povijest teologije od patrističke dobe do danas učinio priručnik kakva uopće nije bilo.

•

Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire. Fasc. V: Basile-Bibliotheques. — Fasc. VI: Bibliotheques- Cabasillas; — Fasc. VII: Cabasillas-Cassien. Gabriel Beauchesne, Paris 1937. — Tri zadnja sveska ove velike i važne teološke enciklopedije koja uzimlje dostojno mjesto u krugu ostalih velikih francuskih enciklopedija, odlikuju se bogatim izborom gradiva. Uz manje sastavke, u kojima je opisan život i rad manje poznatih duhovnih pisaca, ili onih koji su poznati samo u kojem mjestu ili pokrajini, ima mnoštvo velikih i svestranih sastavaka u kojima je iscrpljivo prikazano sve što se može znati o životu i radu svakog znatnijeg ascetičnog ili mističnog pisca. Isto tako je iscrpljivo prikazana povijest raznih crkvenih disciplina kao i sadašnja nauka Crkve o dotičnoj disciplini. Takih je sastavaka mnogo na pr. o sv. Benediktu, o benediktincima, o sv. Bernardu, o kard. Berulle-u, o Kalvinu i kalvinizmu, o kanonizaciji, o Pjesmi nad pjesmama, o korizmi, o karmelićanima itd.

Radovi su obrađeni na izvorima i na najnovijoj literaturi od samih stručnjaka, te ovaj, kao i ostali francuski teološki diksioneri, sačinjavaju sami za se teološku biblioteku. Stoga ne bi bio izgubljen novac koji bi i pojedinci od vremena do vremena žrtvovali za ovo sasvim uspjelo djelo; a teološke knjižnice bile gdje mu drago i koje mu drago ne bi nikako smjele biti bez njega.

•

Milly Urbain, Avec le sourire... Préface de François Veuillot, 111 str. Casterman, 66 rue Bonaparte, Paris, 6 frs. — I u ovoj zbirci pripovijesti, anegdota U. Milly sačuvao je sve svoje poznate odlike: plastičan, živ, jezgrovit, kratak, duhovit, a nadasve stvaran, imajući uvijek pred očima primjenu na praktični kršćanski život i obranu kršćanskih istina. Njegove dosadanje zbirke (Pour ses beaux yeux, Yannetta, Zanzi, i roman Le Bolero Rouge) zajedno s ovom, u ovoj vrsti, spadaju među najuspjelije u savremenoj francuskoj književnosti. Katehete i propovjednici neće žalit potrošiti, pa da bi i još ovoliko, za ovako zgodna pomagala u nastavničkom i propovjedničkom radu.

•

Toth Th., Le Symbole des apôtres: La Résurection, l' Ascension, La Vierge Marie. Sermons. 285 str. Editions Salvator, Mulhouse (Haut-Rhin) 1936, 18 frs. —

Toth Th., Le Symbole des apôtres: Le Saint Esprit, La Sainte Eglise catholique 356 str. Editions Salvator, Mulhouse (Haut-Rhin) 1938. 20 frs.

Dosadanjim svescima o tumačenju Apostolskog vjerovanja Toth se je prestavio kao vrstan poznavalac katoličke nauke, kao vrstan pedagog i jednako tako vrstan propovjednik. Kao takav poznat je već po svem katoličkom svijetu. Ova dva sveska: o Kristovom uskrsnuću, uzašašću, o Bl. Dj. Marji, o Duhu Svetomu, o svetoj katoličkoj Crkvi obrađena su s istim poznavanjem nauke, pedagoškim i propovjedničkim odlikama. Ova stara nauka potrebna je i odgovara modernom duhu i vremenima ko što je odgovarala apoštolskim vremenima. Čitajući ove sveske kršćansko srce silno se veseli s velikog bogatstva koje je sadržano u našoj sv. vjeri. Bogatstvo o komu inovjerci nemaju pojma. — Ova dva sveska, kao i svi ostali ovog pisca, dat će propovjedniku pravu riznicu materijala za savremene propovijedi.

•

Goffredo Alfredo, La filosofia della storia. VII—745. Angelo Singnorelli, Roma 1936. Lit. 25.— Povijest možemo proučavati na dvostruk način: empirički i racionalni. Empirička povijest znači činjenice koje sačinjavaju život čovječanstva, a znači i poznavanje ovih činjenica, dok filozofija povijesti znači proučavanje i poznavanje općih uzroka koji su doveli do povjesnih činjenica ili proučavanje i poznavanje općih oblika koji daju jedinstvenost događajima u prošlosti čovječanstva.

Svoju filozofiju povijesti Goffredo je podijelio u četiri dijela: filozofija prava (idealna povijest), realna povijest (filozofija povijesti u užem značenju), poznavanje povijesti, opća povijest. Sva poglavlja odaju pravog stručnjaka, ali to osobito vidimo u drugomu. Analizirajući povjesne činjenice pisac nas uvodi da vidimo kako je do njih došlo, kako je sudjelovao i Bog i čovjek, koji je njihov međusobni odnošaj, te koliko je razvoj povijesti bio uslovljen samom prirodom kao takvom. Prema objamu djelo nije ni skupo, a mnogo će koristiti svakom prijatelju, osobito profesoru povijesti.

•

Cavalcagno F. S. J., Philosophia scholastica secundum rationem, doctrinam et principia s. Thomae Aquinatis ad usum seminariorum. Vol. 1.: Introductio generalis, Dialectica, Critica, Ontologia, Cosmologia. VIII—467. Neapoli, M. d' Auria, via Cesare Battisti 52. — Više odlika resi ovaj priručnik fifozofije: imajući pred očima učenike, početnike u filozofiji, Cavalcagno je obradio sva pitanja koja se redovito iznose u priručnicima filozofije. Obradio ih je bez nepotrebnog razvlačenja, a opet jasno. Ovo je jedna od najboljih odlika u ovom djelu. Sva su pitanja obrađena u silogističkoj formi, te je baš stoga u isto vrijeme bio i jasan i kratak.

Pisac veli da se je u svemu htio složiti sa sv. Tomom, iako Pio XI dozvoljava i druga mišljenja (predgovor). Mislimo da je ovo nedostatak. Uvažujuć i druga mišljenja, koja bi bolje odgovarala na nekim mjestima, priručnik bi ipak bio mogao ostati dobar priručnik filozofije.

•

Rigaux Maurice, S. J., La formation à la pureté. Maîtrise de soi. X —276. Editions Spes, Paris (V) 1937, Frs 18. — U općoj pokvari čistoća ima dvostruku ljepotu, ali zato nam je potrebna i dvostruka borba da je sačuvamo, a dakako da će slijediti i dvostruka nagrada. Rigaux, poznati socijalni pisac i pedagog, raspravljajući o ovoj kreposti, razlaže prije svega kako možemo postati gospodari naših sklonosti i nagona, zatim o posebnim sredstvima za uzgajanje čistoće, da završi dozivajući u pamet što nam daje vjera i milost u borbi za ovu krepost. Jedino pomoću vjere i milosti Božije možemo biti trajni i konačni pobjednici. — Djelo će veoma dobro doći mladeži i onima koji se brine uzgajanjem mladeži.

•

Romita Fiorenzo, Jus musicae liturgicae. XXVII—319. P. Marietti, Torino 1936. — Iza odredaba Pija X. od 22. XI. 1903. i Pija XI. od 20. XII. 1928. nastao je novi život za crkvenu glazbu i pjevanje. Stali su živo istraživati stare napjeve i izvore iz kojih su proizašli te proučavati sami sastav raznih napjeva. Crkva je htjela da sačuva sve što je vrijedna stvoreno u starini. A priznala je i ono što su dobra na glazbenom polju davala i moderna vremena. No pazila je budno kao u starini tako i danas da u Crkvu ne bi zašlo nego ono što je Crkve dostojno. Za to je stvarala zakone koji su određivali narav crkvene glazbe i pjevanja i kako se ima izvoditi. Romita je u ovom djelu dao kratku povijest crkvene glazbe i tumač crkvenih odredaba o crkvenom sviranju i pjevanju, te ga preporučujemo ustanovama.

•

Hessen Johannes Dr., Wertphilosophie. S. 262. Ferd. Schöningh, Paderborn, 1937, RM. 5.80. — U vrijeme kada je nekako ljudima sve postalo relativno zato što su se u mnogočemu zaboravili Boga veoma je potrebno i važno filozofsko upoznavanje sa biti i raznim vrstama vrednota (Wert) i sa njihovim odnošajem prema metafizičkom svijetu. Hessen, svučilišni profesor u Kölnu, prihvatio se je tog posla te nam razvija temu o filozofiji vrednota: ontologija, gnozeologija, antropologija i teòlògija

vrednota. I ovim postupkom kojim su se stali baviti kršćanski i nekršćanski filozofi opet dolazimo do vječnih i nepromjenljivih vrednota kršćanske filozofije i metafizike u koju ona uvodi. — Djelo je ne samo za teologe i filozofe već za svakoga koji želi odgovor na velika životna pitanja, o kojim se baš danas toliko raspravlja. Ono je došlo u pravo vrijeme.

*

Staudacher Karl, Gottes Bilderbuch. Religiöse Naturbetrachtung. VIII—466. Tyrolia Verlag, Innsbruck, 1935. S. 8.80; Ganzleinen S. 11. — U Staudacher-ovoj »Knjizi slika« nema nikakvih fotografskih snimaka, ali ima veliko mnoštvo slika koje su njegov pronicavi duh i živa mašta zapazili u prirodi kao djelu velikog Umjetnika. Staudacher otkriva ove slike u svim djelovima prirode i stavlja ih pred oči modernom čovjeku, koji često puta ima smisla u prirodi samo za ono što mu donosi materijalne koristi, a nema i neće da ima smisla za velike misli koje je veliki Umjetnik u nju napisao za to da ih čovjek čita. Staudacher otkriva ove misli i slike i dovikuje modernom čovjeku ono što je jednom sv. Pavao dovikivao poganima da se neće moći ničim ispravdati, jer su mogli spoznati Boga Stvoritelja iz stvorene prirode, te Ga kao Stvoritelja i častiti. A ipak nisu htjeli.

Staudacher je neiscrpljiv u otkrivanju novih misli, u čitanju prirodnih sila i zakona, u zaključivanju, koje se nameće svakom pametnom čovjeku. Njegovo djelo je veoma uspjeli prilog modernoj literaturi o filozofiji prirode, te ga svakom prijatelju prirode toplo preporučamo.

Gerstner F. X., Die Sendung des Predigers. 224 S. Badersche Verlagsbuchhandlung. Rottenburgh a. N. 1938. RM. 4.50, geb. 5.50. — Kao ni u svom prošlogodišnjem djelu »Savremena propovijed« o kom smo već govorili, Gerstner ne ide ni u ovom za tim da pouči po kojim se vanjskim pravilima ima sastaviti propovijed, nego za tim da uzgoji samog propovjednika nek upozna svoj poziv i ono o čemu treba da rade njegove propovijedi, koje su pretpostavke da neko bude dobar propovjednik, te kojim se putem postiže cilj. Mogli bismo reći da je ova knjiga metafizika propovijedanja. Gerstner u svemu vodi računa o sadašnjim prilikama, savremen je. Dati će mnogo pobuda i misli svakom koji se bavi propovijedanjem.

*

Jone Heribert, Katholische Moraltheologie unter besonderer Berücksichtigung des Codex Juris Canonici. 9. Aufl. S. 688. Ferd. Schöningh, Paderborn 1936. — Jone je sastavio ovaj zbiveni priručnik moralnog bogoslovlja s trostrukim ciljem: da dušobrižnici mogu lako i uz malu cijenu imati djelašce u kom će odmah i lako naći riješenje u svim moralnim pitanjima, koja će im doći u životu; zatim da učenicima teologije i mladim svećenicima dade zgodan priručnik da mogu lako i brzo pregledati i opetovati moralno bogoslovlje prigodom ispita, a htio je dati jeftino i lagano djelo katoličkim svjetovnjacima, koji bi htjeli da se bolje upoznadu sa katoličkom moralnom teologijom.

Da djelašce odgovara svrsi obradio je sva moralna pitanja u glavnim i bitnim potezima, donio je sve odredbe kanonskog prava, odredbe njemačkog, austrijskog i švajcarskog civilnog prava i osvijetlio primjerima, te će sigurno postići svoju svrhu, a to i zaslužuje.

Beekman Dr. Ing. E. H. M., Gott, Mensch, Technik, Wissenschaft S. 515. Ferd. Schöning, Paderborn 1937, RM. 8.80. — I u svemu modernom napretku niko nema prava zaboraviti na Boga, naprotiv, vas napredak otkriva puteve po kojima možemo i moramo doći Bogu. Koliko je krivo mišljenje nekih plitkih glava da napredak udaljuje čovjeka od Boga kazao je svaki veliki prirodoslovac i učenjak, a i mi smo mnogo puta imali prigodu upozoriti na to.

Beekman u svom velikom djelu govori o ovim pitanjima. Tehnika, ekonomija i novac mogu stvoriti dobro ljudima, ako pritom ne zaborave na Boga. Boga su, i to jer su mnogo proučavali, priznavali ne samo neuki, nego i učenjaci starih vremena, a njega još bolje vide i osjećaju moderni učenjaci. Znanost vodi čovjeka Bogu, ako čovjek neće da zatvori oči. Evolucionizam je najvećim dijelom čedo zaslijepljenosti, a ukoliko razvoj biva, biva pod vodstvom sveznajućeg Boga. Fizika, geologija i paleontologija otkrivaju zakone koje je u svoje djelo stavio svemogući i sveznajući Bog. A Evropu će spasiti nauka velikih socijalnih papa. — Ove velike misli razvijene su u ovom zamašnom djelu, koje bi svaki intlektualac morao uzeti u ruke, te bi vidio koji bi udio Bog morao imati u modernom životu da ovaj bude zbilja velik i napredan i sretan.

*

1. Kalt Dr. Edmund, Die Psalmen übersetzt und erklärt. (Herders Bibelkommentar. Die hl. Schrift für das Leben erklärt). Freiburg i. Br. 1935. Herder, XIV+524, 12 RM.

2. Miller Athanasius, Die Psalmen lateinisch und deutsch, Übersetzung und kurze Erklärung. Freiburg i. Br. 1936. XIII+536. Herder, 5.60 RM.

1. Dr. E. Kalt obradio je »Psalme« u Herderovom biblijskom komentaru. Bečki nadbiskup i kardinal T. Innitzer preporučio je ovaj prijevod i komentar. Kalt, profesor u Mainzu, označio je praktični cilj knjige: »Psalite sapienter« (str. X.). U uvodu još jače je istakao svoj praktični cilj proučavanja psalama za život, jer nikakva knjiga religioznog sadržaja u starom vijeku nije tako korisna i plodonosna za kršćanski život kao ova. Psalme je preveo iz izvornika prema pravilima hebrejske poezije u strofama i stihovima. Prijevod je ispravan, stalan, jasan i elegantan. Iza prijevoda pojedinog psalma priložio je drugi praktični komentar, koji se temelji na literarnom tumačenju teksta. Komentar je solidno obrađen prema praktičnom cilju kršćanskog života. Odiše lijepom unkcijom. Mjestimice previše je razvlačiv, ali ako se zaokviri svaka knjiga, to se ne opaža. Drugo krasno svojstvo ovog komentara jest bistrina i odredenost; preglednost i historičnost solidno je obrađena u svim povjesnim psalmima. Obzirom na mesijanske psalme ne sviđa mi se što pisac drži da 22 (21) psalam nije Davidov (str. 72). Dalje

ps. 69 (68) nije doslovno nego tipično mesijanski. Na isti način ps. 109 (108) tipično je mesijanski i psalam 109 (108). Uvod je manjkav i dosta kratak (str. 1—10) prema opsežnosti djela. Nema popisa literature i ne navodi, s kojim se je kritičkim izdanjem teksta poslužio u prevađanju. Izdanje i oprema knjige sa strane tehničke sjajno su izvedeni.

2. O. Atanasije Miller, benediktinac iz Beurona, obradio je »Psalme« u kolekciji »Ecclesia orans«, koja uvodi u poznanje duha liturgije. Tekst psalama izdao je latinski s njemačkim prijevodom. Prije teksta napisao je uvod u psalme i molenje psalama (str. 1—12). Ovaj uvod, ako se uspordi s njegovom posebnom knjigom, koja je zasebno štampana pod naslovom »Uvod u psalme«, malen je, ali ipak zadovoljuje prema poučnom liturgijskom smjeru knjige. Latinski tekst psalama Vulgate s popjevkama rimskog breviara obrađeni su sasvim jasno s naslovim, razdiobama kao i u njemačkom prijevodu. Priložene bilješke na dnu teksta objašnjuju nejasnija mjesta ili riječi pojedinih psalama. Izdanje je sjajno, papir lijep, oprema i tehnika izvrsna. Svim svećenicima i teolozima knjiga će biti veoma korisna, ako je pročitaju. Ona treba da bude »Vade mecum« svakomu, koji čita dnevno brevir.

Dr. fr. Juraj Božitković

•

Simon H., Praelectiones Biblicae: Vetus Testamentum. Liber alter. De Veteris Testamenti doctrina sive de libris didacticis V. T. auctore R. P. Ioh. Prado, C. SS. R. (XV—275) Marietti. Torino. L. 20.—

Prado je bivši učenik Papinskog Biblijskog Instituta u Rimu. To pokazuje čitav gore spomenuti svezak. Usporedimo li njegovo djelo s »Institutiones Biblicae« profesora P. Bib. Instituta, vidjet ćemo da je njegov rad bio velik, maran i prilično olakoćen. On nam vjerno daje rezultate istraživanja od više decenija slavnih učenjaka na Biblijskom Institutu. Dosta je uporediti poglavlja iz kritike teksta u ovoj knjizi i Vaccarijevoj »De libris didacticis V. T.«, da se vidi kako je učenik vjerno odrazio najveće odlike svojih učitelja.

Djelo O. Prada imade velikih odlika s kojih bi ono zaslužilo da uđe kao tekst u sve škole. Evo glavnih: 1) solidna nauka; 2) lagani i bistri jezik; 3) zgodna razdioba poglavlja na manje djelove koja opet imaju svaki svoj naslov; 4) obilna literatura i vjeran prikaz sadašnjega stanja biblijskih problema; 5) antologija iz poučnih knjiga i egzegeza težih njihovih djelova. Ipak ću iznijeti i neka svoja opažanja.

U naslovu bi trebalo izostaviti: »De V. T. doctrina« jer se nauka St. Z. ne sadrži samo u poučnim knjigama St. Z. Na str. 1 veli da je od didaktičnih samo Eklesiastes pisan u prozi, a međutim ima pjesme i u njemu (sam auktor komentira u pjesmi opis starosti na str. 211), a proze o Jobu i Mudrosti (Sapientia).

Na str. 39 ubraja Vaccarija među one pisce koji u ps. 2, 12 rekonstruiraju: »et osculamini pedes ejus cum tremore«. Međutim to nije sasvim tačno, jer auktora treba suditi po zadnjem djelu, a Vaccari to tumačenje u »De libris didacticis« str. 109 ni ne spominje. Iako, mislim, to mnijenje nije izgubilo svoju vjerojatnost, jer se taj izraz nalazi i u asirsko-babilonskoj literaturi; na pr. u Gilgameš eposu veli Šamaš Eabanu: »Kraljevi zemlje ljube ti noge«. V. Dhorme: Choix des textes religieux Assyro-babiloniens, str. 211 (Paris, 1937)

U komentaru »Pjesme nad Pjesmama« Salamon njemu nije zaručnik nego napasnik slika idolatrije, neka vrsta Mefistofela. To, mislim, nije ispravno: 1) jer je židovskoj tradiciji i svetim piscima Salamon simbol mudrosti i narodnoga zlatnog doba, pa je auktorovo poimanje Salamona u P. nad Pj. protivno židovskoj psihi i ideologiji; 2) jer zaručnica i zaručnik imadu slično simbolično ime: Salomo i Sulamit: (Miroslav i Miroslava); 3) jer i sam auktor dopušta da u naslovu lišlomo može značiti i »koja je (to jest Pjesma) o Salamunu«, a to ne bi se moglo reći kad bi Salamon bio samo napasnik. Svakako je naravnije shvatiti Salamona kao zaručnika. (Vidi dijalog str. 123)

Na str. 142 auktor donosi i odobrava mnijenje Wiesmanna o nekim poslovicama knjige Poslovica koje da je sv. pisac napisao a da nije o njima izrazio suda niti ih preporučio (na pr. Prov 10, 15) »Bogatašu je bogatstvo tvrđava, a strah je siromahu siromaštvo«.

No to nije sasvim tačno. Ne pita se da li sv. pisac daje preporuku tim poslovicama, nego da li te poslovice u kojima se iznose zapažanja iz života, odgovaraju istini, a to sv. pisac, čim ih je donio, tvrdi i već nas tim upozorava kako ćemo se vladati u životu i izvesti zaključke za vremeniti i duhovni život. A to i jest prvotni smisao poslovica.

O. Prado ovim učenim djelom koje je učinjeno prema najnovijim rezultatima i biblijske znanosti i prema svim principima didaktike veliku je uslugu učinio profesorima i učenicima biblijskog studija.

•

Gianelli, — Petar Zlojutrić primo vescovo dei Bulgari cattolici (1601—1623 in una supplica inedita dei suoi fedeli. Pontificium Institutum orientalium Studiorum. Roma. 1937.

Ovaj mali prilog povijesti katolicizma u Bugarskoj veoma je dragocjen, jer nam pokazuje kako su hrvatski franjevci bili razvili veliki rad u Bugarskoj i jer nam iznosi nekoliko podataka o franjevcu biskupu Zlojutriću koji je umro na glasu svetosti. Nadamo se da će učeni pisac još toga dosta iznijeti na vidjelo iz misijskoga života hrvatskih franjevaca, jer on ima za to sve uvjete: nepresušno vrelo vatikanskih arhiva, stručnu spremu i poznavanje slavenskih jezika. Rađa je obrađena znanstveno.

Dr. A. J.

Uredništvo je primilo i ova djela:

Ivšić dr Milan, Politička i socijalna svijest u razvoju hrvatskoga naroda. Str. 17. Kod pisca, Zagreb, Rakovčeva 13. Din. 5.50. — Sažet, snažan prikaz svih snaga koje su kroz vjekove do danas sačuvale zdravu narodnu svijest hrvatskoga naroda.

Kalendar Gospine Krunice 1938. Zagreb — Maksimir, Naklada »Istina« Din. 10.—

Runolist 1938. Zagreb, Palmotićeva 31. I. Cijena Din. 10.—

Koledar Družbe sv. Mohorja 1938; — Življenje Svetnikov; — Družinski molitvenik; — Izgnani menihi, od Ivana Zoreca; — Bajtarji, od Jana Plestenjaka; — Preko morij v domovino, od Jakoba Grčara: Članovi dobivaju svih šest knjiga za 20 dinara.

Vučetić pl. pop Stipe, Na području rimske liturgije. Osvrt na pisanje o blagdanu Svijećnice. Str. 19. Zagreb 1937.

Lepaček dr P. Celestin, Ernest Psichari. Str. 69. Kod Fr. Urbanek, Trnava, Kč. 5.—

Konkordat pred Narodnom Skupštinom. Izdanje »Samouprave«, str. 145, Beograd, 1937.

Govori i članci o Konkordatu. Izdanje »Samouprave«, str. 157, Beograd, 1937.

Javno mnenje o Konkordatu. Izdanje »Samouprave« str. 195. Beograd 1937.

Stipančić Josip, Radničko pitanje. Str. 48. Sarajevo 1936.

Šimčik Antun, Hrvat obnovitelj Božjega Groba. Fra Bonifacije Drkolica čuvar Svete Zemlje. Str. 28. Zagreb 1936.

A. S. Maria de Sebastianis Ven. Fr. Josephus, De consolatione ad episcopos. Pag. 77. Marietti, Torino, 1937 Lit. 5. —

Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi juxta kalend. Eccl. Universalis 1938. Marietti, Torino Lit. 3.—

Lathoud P. David, Marie Paoline Jaricot. Première partie: Le secret des origines de la propagation de la foi; — Deuxieme Partie, Victine pour la France et pour la classe ouvrière. Svaki svezak 250 str. Maison de la Bonne Presse, Paris, 1937. Svaki svez. fr. 11. Oba sveska fr. 22. —

De la Vergné Yvonne, Madame Elizabeth de France. P. 375. P. Téqui, Paris, 1937. fr. 12. —

Pradel Henri, L' éducation de la politesse. P. 144 P. Téqui, Paris 1937, fr. 6.—

Legrand Em., Apôtres et martyrs. Du bienheureux de Brebeuf au bienhereux Chapedelaine. p. 292. P. Téqui, Paris 1937, fr. 15.—

Lajoie Louis, Au seuil de la vie. Méditations sur la Naissance et le Baptême. P. 106. P. Téqui, Paris, 1937. fr. 6.—

VJESNIK

AFRIKA

— Liječnica Mis. Clatworthy svršila je sveučilišne nauke u Londonu te, iza kako je sedam godina vršila službu u Južnoj Africi i Tanganiki, prešla je u zadnjem studenom sa protestantizma na katoličku vjeru. Upravlja bolnicom u Monrovia.

ARGENTINA

— Od 31. X. do 6. XI. 1937. argentinski katolici držali su u Buenos Airesu Socijalni Tjedan, posvećen proučavanju enciklike »Divini Redemptoris« o komunizmu. Izložena je sinteza komunističke nauke, njezin nastanak i raširenje, zatim socijalna nauka Crkve i sredstva kojim Crkva hoće da riješi socijalno pitanje. Raspravljali su prvi argentinski sociolozi i filozofi, sveučilišni profesori, predstavnici institucija i urednici listova.

CANADA

— Kongres kanadskih katolika bit će od 29 lipnja do 3 srpnja 1938 god. u Quebecu. Konferencije koje će trajati tri dana bit će napose za muževe, za žene i za djecu, na engleskom i francuskom jeziku, a bit će držane na sveučilištu i na trgovačkoj akademiji.

ENGLESKA

— Posebnu komisiju poslalo je britansko ministarstvo kolonija u Ugandu da prouči pitanje organizacija kolegija u Mekerere. Komisija je velikim priznanjem pohvalila misijske škole i preporučila da vlada preda u ruke misionara nastavu u Mekerere.

FRANCUSKA

— Članovi koji sačinjavaju redoviti odbor za Socijalne Tjedne sastali su se u zadnjem listopadu pod predsjedanjem profesora Eugena Duthoita da utvrde i razdijele teme slijedećeg Socijalnog Tjedna koji će raditi o glavnoj temi »Sloboda i disciplina«, a zasjedat će u Rouen-u.

— Početkom studenoga bio je u Parizu sastanak katoličkih profesionalnih književnih udruženja. Najvažnije je bilo predavanje François Veuillot-a o značenju kat. stručnih udruženja kao sredstvima apostolata i središtima kršćanskoga života.

— Katoličko sveučilište u Lionu svečano je otvorilo predavanja dne 17 studenoga. Tada je svečano otvoreno i katoličko sveučilište u An-

gers-u. Megnin je držao javno predavanje o potrebi što dubljeg proučavanja vjerskih pitanja, da bi se mladi studenti mogli lako i uspješno oprijeti modernim zabludama.

— »La Vie Intellectuelle« u svom broju od studenoga donosi članak iz »Osservatore Romano«, koji ne odobrava dva članka izašla u »La Vie Intellectuelle«. »La Vie Intellectuelle« izjavljuje da priznaje pogrešku, da se to u buduće ne će opetovati i da će praktično pakazati da je list sasvim odan Crkvi koju toliko ljubi.

— Dne 25 studenoga primljen je u najveći francuski institut, u Francusku Akademiju biskup Georges Grente. Tom prigodom Grente je održao govor o P. de Nolhac, poznatom humanisti, na čije je mjesto on sada stupio. A o životu i radu samog Grenta govorio je le duc de la Force, akademik.

INDIJA

— Socijalistički vođa Jawaharlal Nehru, koji uživa toliki ugled u Indiji, a koji je učio u evropskim školama, ovako govori o protestantizmu i katolicizmu: »Protestantizam je nastojao da se prilagodi novim prilikama života... gledamo li ga sa svjetovnog stanovišta uspio je, ali s vjerskog stanovišta, kao organizirana religija, nije mogao nego pokazati se gdje koleba između nekakvog sentimentalizma i trgovačkog nagađanja. Naprotiv katolicizam je izbjegao toj sudbini i ostao vjeran svom stanovištu; i dok ovo stanovište bude vrijedilo, katolicizam će se opirati i napredovat će. Izgleda da je on danas, u strogom značenju riječi, jedina živa religija na Zapadu.« (Oss. Rom. 4. XI. 1937, 4)

ITALIJA

— Dne 3 studenoga sv. Otac je otvorio novo sjedište Papinskog Lateranskog sveučilišta.

— Ove godine gregorijansko sveučilište ušlo je u 386. godinu.

JAPAN

— 23 listopada preuzeo je mjesto rektora na katoličkom sveučilištu u Tokiu P. Heuvers, naslijedivši pok. Hofmanna koji je umro u zadnjem proljeću, a o kom smo izvijestili. Rodom je Nijemac, a svršio je sveučilišne nauke u Hamburgu. Predmet mu je filozofija i lingvistika.

— Francuski ambasador u Tokiju, A. Henry predao je odlikovanja legije časti šefu marijanističkih škola P. Claudiju Humbertu.

KINA

— 1935 osnovana je u Hankow-u srednja katolička škola za mušku mladež. Škola lijepo napreduje te se sada katolici u Hankow-u i Kini spremaju da podignu i katolčko sveučilište u Hankow-u

NJEMAČKA

— Reformator savremene fizike i najveći živući fizičar Maks Plank, začetnik teorije kvanta održao je predavanje na berlinskom sveučilištu o odnosu vjere i znanosti zaključujući da su vjera i znanost dvije najbolje prijateljice.

— Kasacioni sud u Berlinu sasvim je riješio jednog katoličkog župnika koji je bio osuđen zato što je javno osuđivao ideje Alfreda Rosenberga. »Juristische Vochenschrift« daje ovom riješenju veliku važnost.

— Ove godine freiburška nadbiskupija slavila je 40 godišnjicu mišništva nabiskupa Gröbera slavnog branioca kršćanstva i nijemstva proti novopoganskoj najezdi. Nijemci su i brojem i srcem ovu slavu slavili kao nijednu dosada. Svi su katolici uz junačkog svoga biskupa.

POLJSKA

— Glasilo »Poljskog Teološkog Udruženja« Collectanea Theologica —, koje je od 1920. do nedavna izlazilo pod imenom »Przegled Teologiczny« posvetilo je vas broj mjeseca studenoga sv. Ocu Piju XI. u kom je mnogo članaka iz područja filozofije, teologije i povijesti.

— Institut za Katoličku Akciju otvorio je u zadnjem prosincu visoku školu u Varšavi sa svrhom da poljskim intelektualcima dade potrebnu pouku u vjerskim pitanjima. Kursevi traje tri godine.

U. S. A.

— Katoličko sveučilište u Washingtonu navršava 50 godišnjicu. Sv. Otac Pijo XI. za ovu zgodu poslao je posebno pismo američkim kardinalima i biskupima hvaleći velike dosadašnje uspjehe i u njem govori o velikoj zadaći koja sveučilište čeka u budućnosti.

— Enciklika »Divini Redemptoris« raširena je u velikim količinama u svim američkim državama. Američki katolici zauzeli su se da se što više raširi jer u njoj vide najbolje sredstvo za pobijanje nesocijalnog komunizma.

CHRONIQUE RELIGIEUSE EN YOUGOSLAVIE

La Semaine Sociale de Zagreb. — Comme nous avions annoncé dans le fascicule précédent La Semaine Sociale a eu lieu à Zagreb à la fin du mois de novembre. Le succes a dépasse toute prévision. Tous, à l' exception des éditions marxistes ont vu en cette institution la plus sure et directe voie pour l' assainissement et préservation de la familie et du peuple.

L' érection des nouvelles paroisses à Zagreb. — Mgr. archevêque de Zagreb, Dr A. Stepinac a érigé six nouvelles paroisses, la dernière desquelles a été celle consacrée au bienheureux Mare de Križevci. La consecraction a eu lieu le 7 novembre avec une grande satisfaction de toute la population catholique de Zagreb.

Le 30 anniversaire de l' association des étudiants catholiques universitaires de Zagreb »Domagoj.« — Cette anée revient le 30 anniversaire de l' association des étudiants catholiques universitaires »Domagoj« sous le haut patronage de l' archevêque de Zagreb Dr A. Bauer, et du recteur de l' université M. le Dr E. Lovrić. Les faites ont commercé, avec la Messe solennelle célébrée par Mgr. l' archevêque et le seimon par M. Dr. S. Bakšić, professeur à l' université.

La mort du Mgr. Dr Antoine Bauer, archevêque de Zagreb. Le 7 décembre dernier est décédé à Zagreb Mgr. Dr. A. Bauer, archevêque de Zagreb et métropolitain de la Croatié. Toute la presse a exalté ses grandes mérites pour la patrie et pour la science, et la presse catholique a specialement exalté sa grande ferveur et ses mérites pour la religion dans notre pays.

L' instalation de l' archevêque de Zagreb Mgr Dr Stepinac. — Mgr. Dr A. Stepinac ayant été archevêque coadjuteur cum jure successionis, il s' est installé officiellement le jour après la mort de Mgr. Bauer, c-à-d. le 8 decembre dernier.

Les nouveaux supérieurs de la province franciscaine de St. Jérôme. en Dalmatie. — Le chapitre provincial de la province de St. Jérôme a eu lieu le 15 novembre dernier où ont été élus: T. R. P. Dr Th. Velnić, provincial; définiteurs: R. P. Leonard Mihalić, R. Kapurso, Th. Tomašić et S. Rade.

Le mouvement liturgique. — La vie liturgique se développe de plus en plus. Le mouvement, à partir de cette année édite une revue liturgique.

Našim cijenjenim pretplatnicima

U ovom broju prilažemo ček i molimo svakoga našeg pretplatnika da se njime posluži te nam pošalje pretplatu za 1937 ako već nije uplatio, i za 1938. Molimo i one koji su zaostali s pretplatom iz prijašnjih godina da nam zaostatak pošalju. Pripominjemo da se naš časopis uzdrži jedino i isključivo pretplatom. Stoga bi nanio osjetljivu štetu časopisu svaki koji bi bio nemaran u podmirivanju pretplate. Još jednom molimo da se čekom posluži svaki koji još nije uplatio za 1937-1938.

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. *Špiro Živković* — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)